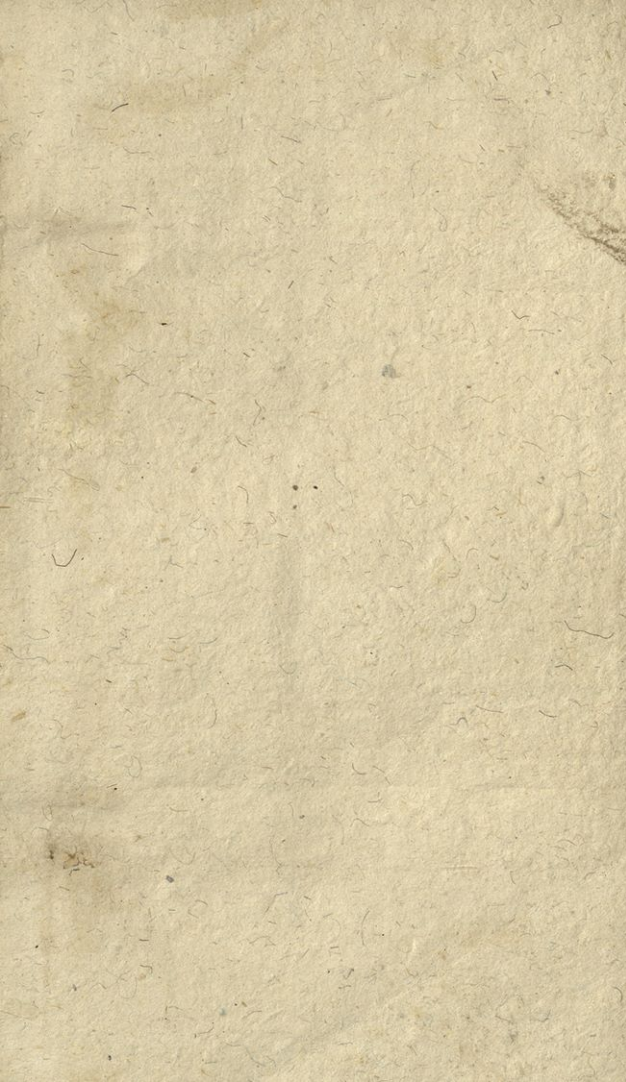

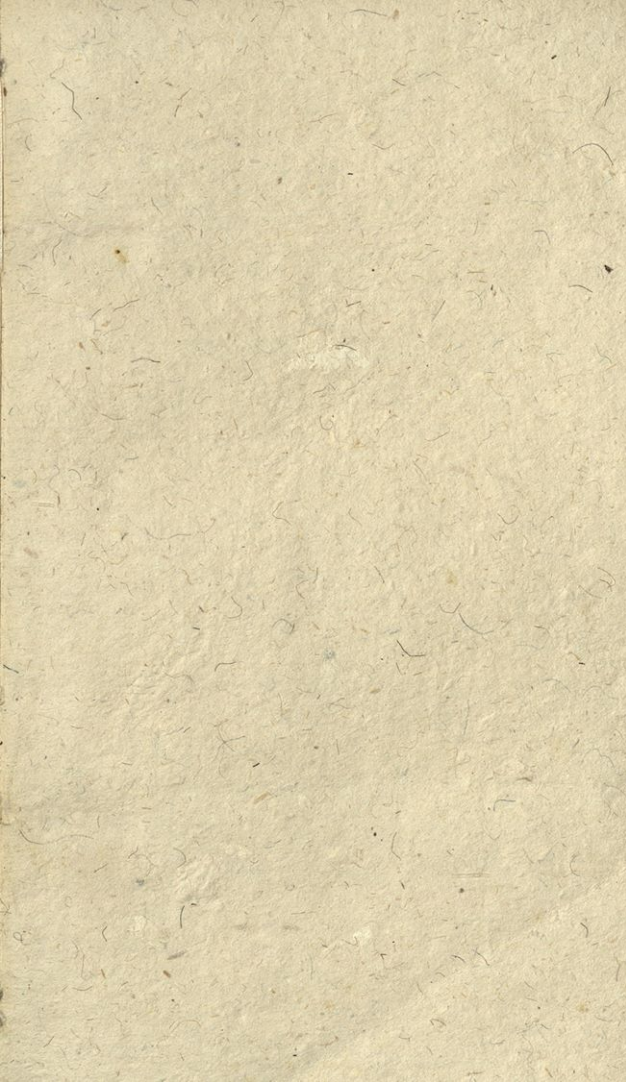
24089. III K. g. 2

1536. ①.

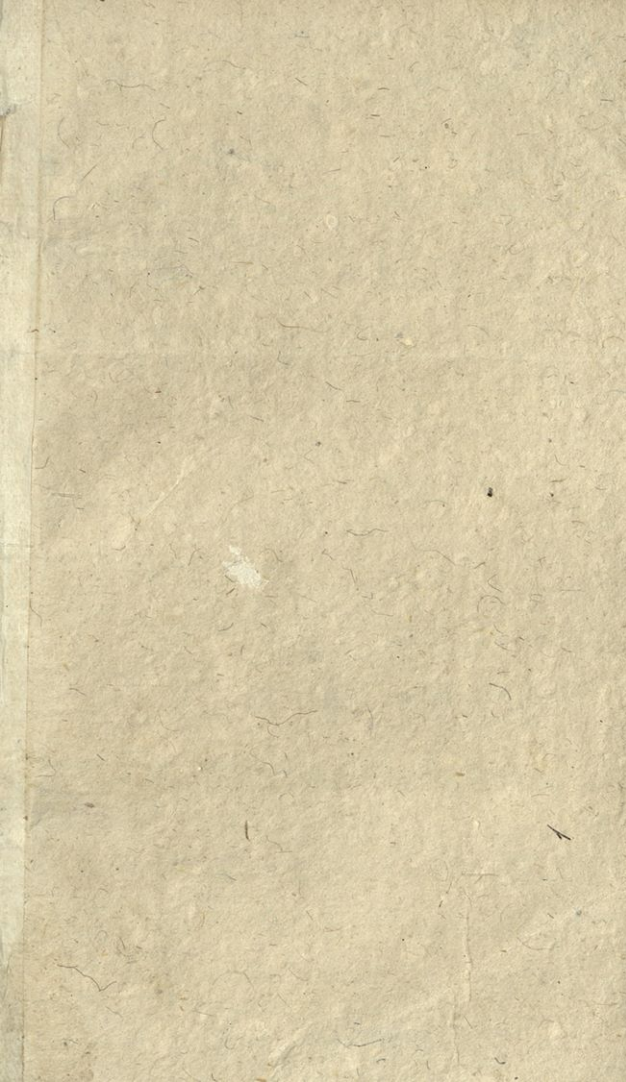

DE
IMMORTALITATE

MENTIS
HUMANÆ

VIA PERIPATETICA

JOANNIS BAPTISTÆ

Lib. Baro. de GARZAROLL

inscriptus. Philosophi. N.º 1688.

LUCUBRATIONUM

Liber vnicus.

REVERENDISSIMO AC
CELSISSIMO

DOMINO DOMINO

JOSEPHO,

Ex Comitibus à Rabatta,

Sac. Rom. Imp. Principi,

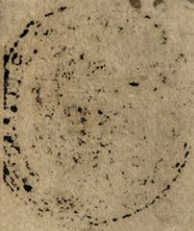
EPISCOPO LABACENSI

DEDICATUS.

LABACI,

Typo. Joannis Baptistæ Mayr, Inclytorum Statuum
Carniolie Typographi, Anno 1681.

52150030

DEDICATIO.

*Reverendissimo, ac Celsissimo Sac. Rom.
Imperij Principi*

DOMINO DOMINO

IOSEPHO

Ex Comitibus

A RABATT

Episcopo Labacensi, Lib. Ba-
rimbergo, Domino Dominij Canonice
Cæs. Majest. intimo Consiliario, Equiti S. Joannis
Jerosolymitani, Commendatori in Loffen,
Grostenz, & Oberlibich,
&c. &c.

REVERENDISSIME, &
CELSISSIME PRIN-
CEPS. Quid Gentilitiæ No-
bilissimæ Profapiæ tuæ ru-

bentes alæ, & fulgidus currus deno-

DEDICATIO.

---

tent Urbi & Orbi notum est, nec aliud, nisi quod illæ innata benignitatis vmbra æstuantes sublevent, eosq; indefatigabili protectione, medio salutari curru, à malignantiũ jaculis avertant : & illas, & hunc clarissimorum Prædecessorum tuorum Gentilitij Stemmatum ac splendoris indubitatum argumentum. Ne dedigneris ergò *Reverend. & Celsissime Princeps*, si ego Antiquus non, alumnus solùm, sed cliens accessero ad certissimum refugium, & meum de immortalitate Mentis humanæ librum ex mente Aristotelica impressioni, sub infallibili protectionis tuæ adumbraculo, demandavero, quandoquidem arduũ ac difficilè quidquam est pronunciare de anima, a deo nobili ac præstantissimo ente, vt aliqui non dubitarint Numinis particulam nuncupare : imò

Sim.

DEDICATIO.

Simplicius in Proëmio in libros de anima, mediam inter naturalia, & ea, quæ naturam excedunt, statuit, eo quod aliquid habeat, quod cum ijs, quæ naturam superant, ei commune fit; nec non aliquid quod ad ea, quæ naturæ sunt; & ipsemet Philosophus de hac tractaturus profitetur arduum quid, honorabile tamen, se peracturum: & Magister Stagiritæ in Timæo: de præstantissima igitur animæ nostræ specie ita est sentiendum; nempè hanc Deus, vt Dæmonem, nostrum cuiq; tribuit: hanc in summa corporis arce sedem habere dicimus, atque ad Cœli cognitionem à terra nos tollere, tanquam animalia cælesti potiùs quam terreno semine nata: quod quidem rectè admodum dicitur, vnde enim primus animæ datus est ortus, inde divina vis

DEDICATIO.

---

caput radicemq; & originem nostram
pendentem suspendens totum dirigat
corpus: & Ruvius in Proëmio in libros
Aristotelis de Anima ait, non facilem es-
se cognitionem Animæ nostræ, cum
hæc sit summa quædam seu, compen-
dium divinorum operum, quæ circa
totius mundi Opificium versantur,
quodammodo in se complectens spi-
ritualium, corporearumque rerum o-
mnium excellentiam, ex quo quot-
quot hac de re scripserunt, valdè di-
sensère, ac non exigua dissidia excita-
vère, vt quò colliment vix scias. Tibi er-
gò *Reverendissime ac Celsissime Princeps,*
Columnæ Ecclesiasticæ Inclytæ Car-
niolicæ Provinciæ, hunc liberculum
dedico, ac consecro. Vale ergò, & vt
optimè valeas eum, qui te Aaronem
ex toto populo delegit deprecor, sa-
cram-

DEDICATIO.

---

cramque Tiaram Ecclesiasticam deo-
sculor, ac veneror,

*Celsitudinis Tuæ Re-
verendissimæ*

Servus perpetuus

Joannes Baptista Lib. Baro
de Garzaroll.

CENSURA.

IUssus à Reverendissimo ac Celsissimo S. R. I. Principe Domino Domino Josepho ex Comitibus à Rabatta Episcopo Labacense &c. &c. Legi ego infrascriptus libellum, cui titulus : *De Immortalitate mentis humanæ ex via Peripatetica Joannis Baptistæ lib. Baronis de Garzaroll lucubrationum liber unicus*, nec vllum in eo Orthodoxæ Fidei, aut bonorum morum offendiculum, bene verò Auctorem instituto suo subtiliter, & fundatè satisfecisse, deprehendi : quapropter dignum judico, qui publicæ lucis beneficio admiratione potiùs, quàm cognitione perceptibilem Mentis humanæ dignitatem, etiam ex iis principiis, sub quibus plurimis, tanquam sub velamine, latere videbatur, immortalem depræcidet, & Auctoris acumen Orbi litterario commendet.

Sic censui Labaci 6. Decembr. 1680.

Fr. Antonius Lazari, Ord. Minor.
S. Francisci Regul: Observan: SS.
Theol: Lector Generalis, & Con-
fistorialis ibidem.

Franciscus Josephus Garzaroll,
Doct. Vicarius General. La-
Labacensis.

LUCUBRATIO.

*Quædam præliminaria
de Anima.*

Um Zabarella in Proë-
mio de mente Humana, de A-
nima scripturus audeo dicere;
fatui potius, quàm sapientis ho-
minis esse expiscari velle co-
gnitionem cœlorum, elementorum cætero-
rumque mixtorum præteritâ sui ipsius co-
gnitione, humanæ videlicet mentis inda-
gine, quâ homines sumus, & per quam so-
lam hominem ipsum esse, plures Philosophi
existimarunt; Hinc Plinius in libris natura-
lis historiæ, hominem dixit esse animal cun-
ctis imperans & excellens: Trismegistus in
Asclepio, Animas nostras in Horizonte æter-
nitatis ac temporis positas esse: Philo Ju-
dæus in libro quod deterius insidietur po-
tiori, & Plutarchus in quæstionibus Platoni-
cis considerantes, animi nostri naturam &
excellentiâ erroneè divini Numinis par-
ticulam pronuntiarunt; hinc Lucius Apu-
lejus *Lib. de Deo So-
cratis.*

lejus, præstantissimum animal sæpè sæpius
 declaravit, & in contrarium statuentes ho-
 mines æquivoce dicendos, & Plotinus qui
Lib. 7. de rebus Divinis plurima scripsit, & pro-
Enead. pterea divini nomen est adeptus, dicit ipsam
 Animæ naturam per se esse, cum divinitate
In 1. E- conjunctam, ex quo Marsilius Ficinus non
nead. 1. dubitavit asserere Animam rationalem per
 intellectum copulari menti Divinæ. Ani-
1. tex. 1. ma etenim tam nobilis ac excellens est, vt
 Philosophus de anima profiteatur se tracta-
 turum de mirabilibus, ideoq; velle aggredi
 historiam de anima, & certè jure merito si-
 quidem omnibus scribentibus de hac mate-
 ria plurimi difficultatum scopuli occurre-
 runt, & maximè iis, qui Animi æternam
 durationem semotis sacrarum paginarum
 Oraculis, Sanctorumque Patrum testimo-
 niis solis naturalibus argumentis ostendere
 conati sunt. Mihi verò propositum est de-
 monstrare Animam Humanam, nec interi-
 tum vel occasum experturam ex mente A-
 ristotelica: & licet Philosophus videatur a-
 gitari modo in vnam, modo in aliam par-
 tem, attamen textus in contrarium sta-
 tuentes interpretandi, connectendiq; sunt
 vt mens Stagiritæ elucescat.

1. tex. 4. Aristoteles ergò de anima ait, difficilli-
 mum esse aliquid certi statuere de ipsa, de
 ipsius nempè essentia, etenim tot tantæq;
 occurrunt difficultates, vt ipsemet toto illo
 pri-

primo libro recensendo opiniones antiquo-
 rum agitetur quasi navis inter medias pro-
 cellas, & expressè doceat à progenitoribus
 suis didicisse animatum ab inanimato dif-
 ferre solùm motu & sensu, quare per totam
 summam secundam ejusdem libri refutat
 sententiam aliquorum dicentium, esse quid
 movens, & quod illud ipsum non movea-
 tur, ostendit namque & movere, & move-
 ri: & pariter reprehendit dicentes animam
 esse ignem, aliosque esse ramenta aërea:
 nec non asserentes esse ex elementis: pari-
 que ratione confutat dicentes esse nume-
 rum moventem se ipsum: Et subindè re-
 censet opinionem eorum, qui existimarunt
 animam esse immortalem eo quod moveat
 continuò, vt movent Divina, inter quos
 recensetur à Philosopho Alcmaeon: Nec de-
 fuerunt qui naturam ejus posuerunt in ge-
 nitura, quoniam humilissima est, provt &
 in sanguine, ex quibus definientes anima-
 tum, dixerunt, esse elementum, aut ex ele-
 mentis, & quoniam anima omnia cogno-
 scit, dicebant eam conflatam esse ex omni-
 bus principiis: verùm quia inter illos de
 principiis altercatio est, ideo ponentes v-
 num principium, ex eodem animum pro-
 dire dixère; & qui plura, ex pluribus eun-
 dem originem ducere asseruerunt, vnumq;
 compositum ex iisdem statuerunt. Verùm
 his prætermisissis, accedamus Philosophum.

Aristo-

1. Text. 4. Aristoteles de anima difficillimum ait esse aliquid statuere de ipsius essentia, nam tot tantæque occurrunt difficultates, vt ipsemet toto illo primo libro, vt superius dictum est, recensendo opiniones antiquorum, agitetur quasi navis inter medias procellas.

Quæstio ergò hæc, quid est Anima? præclarissimorum Philosophorum ingenia triturravit, adeò quidem, vt multi ausi sint dicere Aristotelem dubium ac irresolutum extitisse, & videntur dubietatis argumentum desumere ex eis, quæ scripta sunt de anima vbi ait: *Si igitur est aliqua anima operatio, aut passionum propria, continget utique ipsam separari, si verò nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis (& alio loco) videntur autem & animæ passiones omnes esse cum corpore (& alibi) manifestum est quod passiones in materia sunt, ex quibus licet prima fronte nihil certi statuere videatur, conabimur tamen cum cæteris posterioribus textibus hos quoque ad invicem combinare & conciliare, vt magis prodeat in lucem mens Philosophi, vbi de æterna duratione Animæ de eius mente ex professo tractabimus, & sufficiant hæc pauca præliminaria, ac ad investigandam eius essentiam ac naturam præambula dicta sint.*

LUCUBRATIO II.

Quid sit Anima.

ANtequam ad animæ definitionem 2. tex. 3. deveniamus, necessarium est inquirere 4. §. 5. juxta methodum Aristotelicam, an ea sit substantia vel accidens: ita Philosophus de anima, & maximè verò text. 4. ad investigandam quidditatem & entitatem substantiæ vtitur argumento vitæ; dicit enim corpora naturalia esse in duplici differentia, alia quidem participantia vitâ, alia carentia, & concludit; omne corpus naturale participans vitâ esse substantiam, quare congruum est asserere secundum ejus opinionem tribuendum esse ipsi animæ characterem substantiæ, siquidem, prout dicemus, non vitæ solùm, sed principium omnium actuum vitalium est, verùm quidnam ansam dubitandi præbeat, inquirendū est ad hoc, vt facilius statui possit quidquam certi & determinati.

Galenus quidem in suis de locis affectis 3. cap. 5. libris docet animam esse temperamentum qualitatum, & immutari cum ipsis: & de 7. ca. 8. usu partium, fatetur se ignorare animæ naturam: & iterum libro, quod mores animæ temperamentum corporis sequantur: videtur dubius, magis tamen inclinare ad temperiem qualitatum, eo quod fiat animæ mutatio

tatio in ebrietatibus, & aliis accidentibus, hæc verò solubilia sunt cum facilitate, vt infra.

Substantia igitur dicitur eò quòd subsistat, anima verò non videtur subsistere cùm sit quid incompletum, quòd per se subsistere non dicitur, verùm per subsistere per se, intelligendum est quòd possit subsistere absque subsistentia inhæsiua, non hæret itaq; ita materiæ, vt ablata ab illa non subsistat, vt cæteræ substantiæ materiales, quæ nullam subsistentiam habere possunt nisi in materia, quòd de anima rationali non verificatur, aliàs materialis pronuncianda foret; habet enim subsistentiam entitativam & non, ut dictum est, inhæsiuam, appellatur enim ens incompletum, ratione compositi, & comparativè ad alias substantias, quæ nullum appetitum habent ad vnionem cum alio.

Et si dixeris, animam esse in subjecto, & propterea non dici substantiam, cùm substantia dicatur, quæ subsistat accidentibus, quòd non videtur competere animæ: dicitur ergò substantia, quæ subsistat non subjectivè, sed perfectivè, perficiendo enim subsistat, perficit enim corpus dando ei attributum quòd quid, non enim accidens perficit subjectum sicuti perficit forma, quare licet substantia subsistet accidentibus ab his tamen non perficitur: substantiæ igitur ratio
sub-

subſiſtendi ſumitur ab eo, non quod ſimpli-
 citer ſubſtet, ſed ab eo quod non ſit inhærens
 alteri : ita pariter ex eo quòd anima, nec
 ſpecies, nec genus ſit individuum prædica-
 menti ſubſtantiæ; ideo non competere ei
 prædicatum ſubſtantiæ, verùm quidem eſt
 quod non ſit ſubſtantia prout eſt genus ge-
 neraliſſimum, quod ſolum competit ſub-
 ſtantiæ completæ, at eſt incompleta pars
 tamen ſubſtantiæ, & licet nec ſit genus, nec
 ſpecies Phyſica, ſat eſt quod ſit ſpecies Lo-
 gica : anima enim conſtituit vivens in eſſe
 completi, & facit vnum per ſe cum Mate-
 ria prima & quia eadem eſt principium ra-
 dicale omnium accidentium & operatio-
 num vitalium, quod in accidentia refundi
 non poteſt, quæ ſolummodo agunt virtute
 ſubſtantiæ cui inhærent, & anima cohibet
 motus internos & affectiones, quod nullo
 modo de qualitatibus dici poteſt, ideo dici-
 mus animam eſſe ſubſtantiam. Nec valet
 aſſerere animam eſſe id quo pereunte perit
 animal, quia hic diſtinctione opus eſt : quo
 pereunte ut formâ, conceditur : quo pere-
 unte ut conditione neceſſariò requiſita, ne-
 gatur, aliàs & ego dicam, ablato capite pe-
 rit animal, ſed nemo dicet caput eſſe ani-
 mam, & cùm anima exigat talem, vel ta-
 lem temperiem ex qua conſurgit hæc vel
 illa affectio, hinc apparet reſponſio ad ar-
 gumenta Galenica in principio adducta.

Et

Et sanè Aristoteles clarè docet animam
1. tex. 4. esse substantiam in libris de anima *necesse est*
2. tex. 4. *Text. 5.* ergò animam substantiam esse sicut formam:
Text. 8. substantia autem actus, hujusmodi igitur
 corporis actus: & *alibi.* Universaliter igitur
 dictū est quid sit anima, substantia enim est,
 & in multis aliis locis, & clarè Philosoph. de
Tract. 1. Prædicamentis, dicit substantiam esse, quæ
cap. 2. propriè & principaliter, & maximè dicitur,
 quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neq;
 in subiecto aliquo est: secundas verò sub-
 stantias dici species, in quibus eæ quæ, prin-
 cipaliter substantiæ dicuntur, insunt. Ex
 quibus palàm constat animam substantiam
 esse. Sed adhuc evidentius demonstrari po-
 test quandoquidem forma substantialis in
 hoc differt à forma accidentali, quòd ablatà
 primà aufertur nomen & definitio rei, ab-
 latà verò animà aufertur nomen & defini-
1. De a- tio animati, & aufertur movere se ipsum,
nima. quod est ratio animati, quandoquidem de-
3. Physi. structa formà accidentali fræni non destrui-
 tur Materia ferri, & verum semper est dice-
 re materiam illam esse ferrum, non vero ab-
 latà animà verum est dicere adhuc esse ani-
2. quest. mal; & Javellus in lib. de anima, ait ani-
3. tex 4. matum ab inanimato differre per se & es-
2. De a- sentialiter per animam, & hoc concordat
nima cum Philosopho ex superius dictis, qui et-
Tex. 13. iam discrimen inter animatum, & inanime
 statuit solummodo esse ipsum vivere. Ergò
 ani-

anima, substantia est. Ità Albertus Magnus ^{1. Tex.}
 de anima, vbi docet animam secundū suam ^{43.}
 Essentiam & substantiam residere in solo
 membro præcipuo, quod ait esse cor: sed de ^{Cap. 5.}
 hac re alibi. Ità Jacob Zabarella de partitio-
 ne animæ, vocat animæ substantiam qua-
 tenus est forma. Fernelius de abditis rerum ^{Cap. 5.}
 causis, & ita communiter omnes: conclu- ^{in fine.}
 damus cum ipso Philosopho de anima, vbi ^{1. tex. 3.}
 docet eam esse naturam & substantiam:
 quem locum interpretans Simplicius, dicit
 à Philosopho appellari substantiam & na-
 turam, quia omnis anima substantia est:
 quoniam vita anima est, & anima substan-
 tia: quoniam est ipsum quoque animal: id
 autem substantia est, ita vt ante ipsum a-
 nimal, vita quoque sit ipsa substantia, per
 quam, & qua ipsum animal determinatum
 est; nam tanquam animal substantia est, &
 tanquam animal contrariorum suscipien-
 dorum vim habet, quod sanè clarè docet
 Aristoteles loco supra citato de Prædica-
 mentis, vbi docet substantiam esse susce-
 ptivam contrariorum, & nemo est, qui ne-
 sciat animam esse susceptivam plurimo-
 rum, & actuum & habituum contrariorum,
 & vltèrius de anima: *dictum est, quid sit a-* ^{2. tex. 3.}
nima, substantia est, & prius, quoniam au- ^{Tex. 4.}
 tem est corpus huiusmodi, vitam enim ha-
 bens, non vtique erit corpus anima, non
 enim est eorum, quæ in subiecto corpus,

magis autem sicut subjectum, & materia est: necesse est ergò animam substantiam esse sicut formam corporis naturalis potentia vitam habentis.

LOCUBRATIO III.

De animæ definitione.

2. tex. 6. **D**efinit ergò Aristoteles de anima. *Anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis.*

Tex. 5. Advertendum est duplicem esse actum, primum nempe & secundum, quod expressè docet Philosophus dum comparat primum scientiæ, & secundum speculationi, verba illius sunt hæc: *hic autem dicitur dupliciter, alius quidem sicut scientia: alius autem sicut speculatio; manifestum ergò, quòd sicut scientia. Ex eo enim, quia inest anima, & somnus & vigilia est, proportionale autem vigilia quidem speculationi, somnus autem habitui non exeunti in actum, per scientiam nempe ut est principium considerationis: per speculationem verò, ut est actus secundus videlicet ut est principium operationum: hinc dicitur anima actus primus, id est, principium continens virtutem operandi; operatio enim est quid egrediens ab actu illo primo, seu principio operandi, ideo primus scientiæ, secundus speculationi comparatur: hæc autem est ut habitus transiens in actum*

respe-

respectu principii potentis exire in actum operandi scientificè , datur enim scientificus licet actu non utatur scientia , quod manifestè patet in scientifico dormiente : vnde licet animal dormiens non exercent operationes animales , falsa est illatio , ergò dum dormit non est animatum , vitam enim Philosophus nominat de anima , quod per ipsum fit , nempe nutritio , augmentatio & diminutio , & certum est , vt optimè Javellus de anima , quòd ille sit actus primus in animalibus , qui præsupponitur omnibus operationibus animatorum : sed ita se habet anima , inexistente enim illâ , animatum operatur , & eâdem ablatâ , non operatur ; ergò anima est actus primus operationum , & ulterius ; ergò est actus primus corporis Physici , seu organici , potentiâ vitam habentis in ordine ad actum secundum respectu nempe operationum. Advertendum ulterius est , corpus organicum dici illud , quod constat pluribus partibus , situ , fabricâ , & complexione distinctis : partes verò organicæ illæ sunt , quæ peculiari aliquo officio destinatae sunt , atque necessario diversa temperie sunt effectæ.

Et iterum , alia dicitur organizatio substantialis accidentalis altera : hæc est dum pars totius alicuius habet certam figuram , situm & temperamentum , idest diversas dispositiones & accidentia , quæ alia non

habet, vt oculus, nervus, manus, pes habent diversam organizationem accidentalem: illa verò substantialis, nempe dum vna forma substantialis habens partes integrales quæ nempe est divisibilis (provt omnes animas exceptâ rationali esse divisibiles ostendemus) secundùm vnâ partem informat vnâ partem materiæ, ibique exigit talem figuram, temperamentum, verbi gratia, oculi, auris; secundùm verò aliam partem informat aliam partem materiæ & exigit aliam figuram & temperamentum, vt est caput, os, cor: quare his suppositis (excipe rationalem) omnes animæ divisibiles habent partes etherogeneas, & juxta nonnullos, individualiter solummodo & secundùm perfectionem individui differentes, licet secundùm alios secundùm rationem specificam & incompletam, ita vt pars animæ, quæ informat oculum bovis sit individualiter distincta, aut etiam specie incompleta, à parte animæ, quæ informat os, vel carnem, & has à se invicem: dicunt tamen posse vniri ad se invicem, quia istæ partes ordinantur vt se invicem perficiant, siquidem solum specie incompletâ differunt, complent enim se, & continuativè vnuntur, atque adeo faciunt vnum per se, ex quo quæritur, an detur similis organizatio substantialis, sive secundùm individualement rationem, sive specificam incompletam.

Ego verò existimo partes animæ non differre substantialiter sive secundùm rationem specificam incompletam, sive secundùm rationem individualem substantialẽ, id est, non dari organizationem substantialem in viventibus, sed accidentalem duntaxat.

Aquinas quidem I. parte, quæst. 76. art. 5. ad 3. ait partes animalis vt est oculus, manus, caro non sunt diversarum specierum, sed tantùm diversarum dispositionum, ex quo eruitur, quòd non tantùm specificè, sed nec individualiter quidem secundùm substantiam differant, sed solummodò accidentaliter.

Verùm quia præcipuum fundamentum contrarium sentientium est, quia ex eo quòd in diversis suppositis diversæ operationes eliciantur, diversas argui formas; ergò pariter cum secundùm diversas partes diversæ dispositiones & operationes fiant, diversæ debent esse partes ac formæ, sic arguo: ex eo quòd in diversis suppositis diversæ specie operationes, & temperamenta inveniuntur arguuntur diversæ esse specie formæ; ergò pariter eo quòd in eo composito secundùm diversas partes diversæ eliciantur operationes specie, & dispositiones, erunt diversæ specie partes formæ.

Sed probatur assertio, si differrent inter se partes animæ, differrent secundùm ra-

tionem specificam ; sed hoc modo differre non possunt ; ergò : major verò probatur , etherogeneitas animarum colligitur ex diversitate operationum & dispositionum ; ergò si temperamentum dispositionum , & operationes sunt specie diversæ argui debent partes animæ esse specie diversæ , & non tantùm individualiter , siquidem terminus à quo specificatur è diversis specie.

Sed quid multis , desumamus argumentum ab anima rationali , quæ diversas operationes producit in capite , alias in corde , & in cerebro alias , & in diversis partibus diversas , imò diversas exigit dispositiones & temperiem , & tamen nullas habet partes etherogeneas , siquidem spiritualis est & indivisibilis ; ergò non bene arguitur ex eo , quòd aliqua anima habeat diversas operationes & accidentia in diversis partibus etherogeneitas ac diversitas partium in animalibus : sed nonne anima rationalis est productiva intellectiōnis & volitionis , & actuum diversorum , & tamen non propter hoc exigit diversas dispositiones ? Multa hic adducenda essent argumenta , quæ brevitatē causa prætereo , his ita præhabitis nunc perpendendæ sunt omnes particulæ definitionis.

Definitio ergò animæ allata optima est , & ab omnibus recipitur . Explico : dicitur *actus* , quòd sonat loco generis conveniens

niens tam substantialibus, quam accidentalibus formis, actus verò dicit perfectionem, vnde cum, vt supra dictum est, duplex sit actus primus, & secundus, & primus sumatur pro virtute productiva respectu actionis & effectus, & actus secundus accipiatur pro complemento alterius, & sub hac ratione dici potest genus ad esse completum, & ad perfectionem alterius substantialem, vel accidentalem, quare dicitur actus primus quatenus contra distinguitur ab actu secundo, qui nil aliud est quam accidentia, quatenus formam substantialem, vt principium radicale potentiarum & operationum vltimò substantialiter completivum præsupponit.

Dicitur vltèrius *corporis naturalis*, per quam particulam excluduntur corpora Mathematica & artificialia, & simul etiam ad declarandum animam non esse formam assistentem, vt paulò post ostendemus, sed constituentem & informantem.

Dicitur demùm *organici*, id est instrumentalis & habentis organa ad operandum, & ad obeunda varia vitæ munia, qualia instrumenta sunt oculus, nervus, caro, & per hoc excluduntur formæ elementorum, quæ organis & instrumentis carent.

Vltimòque dicitur *potentiâ vitam habentis*, quia non satis est, quævis organizatio ad hoc vt habeat potentiam operandi,

randi, seu etherogeneitas partium, sed talis esse debet quæ sit sufficiens, & proximè constituat corpus potens ad exercendas operationes vitales, quare hic per vitam intelligitur vita in actu secundo, ut est nutritio, augmentatio, sensatio, motus processivus, intellectio, volitio, & sufficit, quod per actum primum dicamus solum principium operandi.

Quid verò numine corporis intelligatur, varij variè explicant, aliqui enim existimant esse materiam cum formis partialibus, has verò dari, nequaquam existimo. Alij verò intelligunt materiam informatam animâ, non simpliciter, sed secundum gradum corporis generici, quatenus videlicet anima informans materiam tribuit gradum corporis generici, prout viventis, animalis. Nonnulli, nomine corporis venire materiam primam affectam quantitate cum cæteris accidentibus, vel etiam pro sola materia, & sic dicitur homo componi ex anima & corpore, id est materia.

Communis sententia est, nomine corporis hic nihil intelligi aliud, quàm compositum substantiale vivens prout includit materiam & animam non solum secundum gradus superiores, sed etiam ultimos, ita ut sensus sit, animam esse actum primum compositi viventis, id est, esse illud per quod ut per formam constituitur compositum vivens,

vivens, & ideo rectè dicunt, qui dicunt definitionem hanc tradi per causam formalem, quatenus anima dicitur actus corporis, hoc est, forma actualis compositi constituens illud, non aliter quam cum dicitur, anima rationalis est forma hominis, albedo est actus seu forma albi, eâ ratione qua Aristoteles de anima lumen appellat actum perspicui: anima enim non dicitur actus corporis quomodocunque, sed corporis naturalis, corpus verò naturale non constituitur per materiam solam, vel etiam cum accidentibus, quandoquidem corpus naturale est quid completum, & principium determinatum motûs naturalis: sed nec materia sola, nec cum accidentibus est quid completum & principium determinatum motûs naturalis, & quod ita intelligendum sit corpus, probatur ex ipso Philo-
2. tex. 69.
2. tex. 9.
tex. 26.
tex. 8.
tex. 10.

ptu intrinseco, tanquam principium radicale, quod non habet forma respectu materiae.

Et licet Philosophus tex. 10. supra citato dicat, quod anima & corpus sint animal, non per hoc negandum est, quod anima sit constituens corpus; nam dixit animam & corpus esse animal, ut ostenderet non quodcunque corpus esse animal, sed corpus animatum per animam, unde majoris explicationis gratia ponit animam ad corpus, non ut quid contra distinctum à corpore organico.

Et si quis dixerit animam rationalem posse separatam existere, & proinde non esse constitutivam corporis: respondemus enim etiam in statu separationis habere aptitudinem ad constituendum corpus & compositum, licet in actu secundo non actu.

Et finaliter diluendum est argumentum, quod aliqui putant non esse solubile, dicunt enim; anima est actus corporis potentia vitam habentis; sed si corpus constitueretur per animam, non haberet in potentia vitam, sed actu; ergo anima non est constituens corpus. Hoc argumentum non est magni roboris, ut existimatur, unica enim distinctione solvitur, quò ergò ad minorem verum est, quò non haberet vitam in potentia in actu primo, quia jam compositum est vivens; quò verò ad actum secundum,

cundum, utique haberet vitam in potentia, nam vita in actu secundo per actus vitales vegetationis, sensationis, intellectio- nis, & in ordine ad hanc vitam corpus per animam constitutum est in potentia pro- xima, non per ordinem ad vitam in actu primo, ita sentit etiam D. Thomas in quæ- stione de anima art. 15. & 1. part. quæst. 76. art. 4. ad primum his verbis, *dicendum, quod Aristoteles non dicit animam esse actum corpo- ris tantum, sed actum corporis Physici, Organici potentiâ vitam habentis, & quod talis poten- tia non abicit animam, unde manifestum est, quod in eo, cuius dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo calor est a- ctus calidi, & lumen est actus lucidi, non quod seorsum sit lucidum sine luce, sed quia lu- cidum est per lucem, & similiter dicitur, quod anima est actus corporis, quia per ani- mam, & est corpus, & est organicum, & est potentiâ vitam habens & tandem confirma-* 2. Text.

tur hæc assertio testimonio Philosophi de a- nima ubi habet: *Non est enim, quod abjecit animam, potentiâ existens ut vivat, sed quod habet, semen autem & fructus potentiâ hujus- modi corpus est.*

Optima pariter est definitio animæ tradita ab Aristotele in iisdem de anima li- bris, ubi; *anima autem id est, quo vivimus, &* 2. Text.

sentimus, & movemur, & intelligimus pri- 25.

mo.

Dicitur primò id quo, & non id quod, vt ostendat Philosophus illam esse rationem formalem, & principium intrinsecum rei viventis, & sentientis, seu non esse actum assistentem, sed informantem, & constituentem.

Dicitur secundò *quo vivimus*, quâ particula comprehenduntur solùm operationes animæ vegetativæ, nam aliæ sequentes particulæ forent frustraneæ.

Tertiò dicitur *sentimus*, vt exprimat vita sensitiva animalium.

Dicitur *movemur*, scilicet motu progressivo.

Dicitur *intelligimus*, vt exprimat ratio vitæ propria hominis. Additur verò primò, quæ particula ponit differentiam inter animam & ejus potentias, & habitus, reliquaque accidentia, seu actus ipsos vegetandi, sentiendi, intelligendi, qui non constituunt primò vivens, sed oriuntur à principio primo scilicet anima.

Videtur Philosophus per hanc definitionem quasi per demonstrationem ostendere differentiam animati ab inanimato; animatum enim differt ab illo, quo primò vivimus, sentimus, movemur & intelligimus; ergò anima est id quo primò vivimus.

Sed sciendum est particulam, & in definitione non accipi simpliciter copulativè, ita vt vbicunque est anima ibi debeat esse
vita

vita vegetativa, sensitiva, & progressiva, ac intellectiva simul; Sicut neque disjunctivè sumitur simpliciter, quasi quævis anima habeat vnam tantum operationem vitæ, & non possit habere plures simul, sed accipienda est partim copulativè, partim disjunctivè, ita vt sensus sit, quòd vbicunque sunt omnes, vel aliquæ, vel certè vna ex his operationibus, sit anima.

Hæc ergò secunda definitio tradita est à posteriori, nempè per operationes vitales præcisè sumptas, tamquam per effectus, per quam, tamquam per rationem cognoscendi probat Philosophus primam; sed aliquo modo dici potest, quòd & hæc videatur traddita à priori, quatenus nempè operationes considerantur, vt finis corporis vivi organici, quòd videtur velle Philosophus de anima, declarans se velle aliam definitionem continentem causam prioris traddere, vnde necessarium erat reddere rationem, quare anima sit actus corporis organici: dixi aliquo modo, & præterea corporis organici, nam cum anima sit substantia, & quidem forma nobilissima, licet habeat multas operationes sibi peculiare & proprias, propriè tamen, ac primò & per se non ordinatur ad illas, sed ad constituendum compositum animatum, quod deinde ratione suæ perfectionis potens est operari: quia tamen author naturæ, & ipsa natura

2. Text.
12.

tura intendit compositum producere ut operetur, operationes possunt dici finis secundarius animæ, seu finis existentia, non essentia animæ.

Restat adhuc inquirendum vtrum spectet ad Physicum, vel ad Metaphysicum tractare de anima. Ratio verò dubitandi est, quia anima est quid abstractum à materia, loquor de rationali, & hoc spectat ad primam Philosophiam, ut palam est ex plurimis locis Philosophi, verum dico sub ratione sub qua tractavit Aristoteles, quam maximè spectare ad Philosophum naturalem, nam investigans definitionem animæ, non se adstrinxit ad aliquem gradum particularem animæ, sed vniuersaliter tractavit de anima, ut expresse docet, *si autem commune in omni anima oportet dicere, erit utique primus actus corporis naturalis, instrumentalis*; ergò fatetur se tractaturum de anima tanquam de forma corporis naturalis, de hac verò non spectat ad alium pertractare, quam ad Philosophum naturalem; ergò ad eundem de anima: verum ita esse expresse declarat in libris de anima vbi ha-

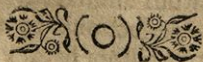
3. text. 7.

bet: naturalis est considerare de anima aut omni, aut huiusmodi.

7. text.

15.

bet: naturalis est considerare de anima aut omni, aut huiusmodi.

LUCUBRATIO IV.

An anima sit actus informans, an assistens.

ANtequam procedamus ad declarandum statum quæstionis, sunt aliqua prænotanda, sciendumque actum assistentem dici illum, qui non habet Physicam cum re cui assistit unionem, sed tantum propinquitatem in ordine ad locum: sic Nauclerus navi, Auriga currui, & ita in communi sententia intelligentiæ assistunt orbibus cælestibus. Actus verò informans est, qui vnitur suæ compati, seu subjecto; vt albedo parieti. Ex quo sequitur quòd forma duplex sit; vna materiam informans & dans esse specificum, & rem constituens tanquam differentia adjecta generi, de qua forma Philosophus egit in primo libro Physicæ auscultationis tanquam de tertio principio rerum naturalium, & eandem in secundo libro vocavit naturam; cuiusque enim rei natura dicitur illa sola forma, quæ informat materiam habentem potentiam ad esse, & in statuta specie collocat. Altera est forma quæ non dat esse, sed ipsi rei constitutæ, & habenti esse specificum superuenit tanquam præstantius quoddam, & dat solum operationem, ad quam res illa quidem potestatem habet naturalem, sed eam

ede-

edere propriis viribus non potest, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod ejus naturam & conditionem excedat: hanc assistentem appellamus, & manifestè exemplificatur per navim & nautam: navis enim ex lignis ita factis sumit formam informantem, vt sic navis sit, aliàs non esset navis, nam per illam lignorum compositionem ita constitutam, navis in specie constituitur: verùm navi taliter constitutæ supervenit nauta, qui non dat illi vt sit navis, jam enim est, sed dat quoddam esse eminentius, & actum navigandi, qui navis conditionem excedit, quia navis secundùm se non habet nisi aptitudinem ad navigationem, actum autem navigandi à se ipsa non habet, sed à quodam superveniente, illudque nautam vocamus. Jam ergò quomodo se habeat anima respectu corporis primo nempè, vel secundo modo, videndum est.

Averroës quidem acriter tuetur assistentiam & non informationem, multisq; assertionem suam conatur comprobare auctoritatibus Aristotelis, quas singulas resolvere decet, antequam aliquid certi enunciatur. Et maximè videtur cum omnibus suis affectis fundari ex libris Aristotelicis de anima, vbi ait; non esse manifestum an anima sit informativè, an tantùm assistitivè vt nauta navi, ex quo desumpta est occasio præclarissimorum ingeniorum defatigan-

2. Text.

31.

gandi ingenia , etenim omnes Commen-
 tistæ aut dixerunt esse solummodò assisten-
 tem , aut certè illam assistentiam reduci ad
 supremam animam , quam Deum intelle-
 xerunt , quatenus vtitur corpore, idemque
 regit, vt nauta navim ; aliamque esse for-
 mam in homine subordinatam, qua con-
 stituitur homo , vt homo. Ita etiam sensit
 Themistius in libris de anima : vbi ait, in-
 tellectum patientem vnum esse numero in <sup>3. Com-
 tex. 20.</sup>
 tota humana specie , ideò præter hunc po-
 suit in homine aliam humanam animam
 multiplicatam per quam homo sit homo ,
 eamque imaginativam humanam nuncu-
 pavit, eandemque dixit habere potentiam
 recipiendi intellectum tanquam supremam
 hominis perfectionem. Ita pariter sensit
 Joannes Grammaticus in Præfatione in se-
 cundùm librum de anima in declaratione
 primi contextûs ejusdem libri : vbi ait , a-
 nimam rationalem non esse actum corporis
 secundùm substantiam , sed solùm secun-
 dùm operationem. Quare Plotinus libro <sup>1. Cap.
 4. 5.</sup>
 Eneadis videtur reprehendere Aristotelem,
 eo quod in libris de anima dixerit animam ^{2. tex. 8.}
 esse sicut acumen in securi , & ita pariter
 plerumque sentiunt , qui intellectum agen-
 tem dicunt esse substantiam separatam, rea-
 literque distinctam ab intellectu passibili :
 contrarium tamen tenent Latini ferè om-
 nes seqvuti Philosophum. Verùm quia v-
 C traque

traque sententia fat validis nititur fundamentis, vt magis veritas eluceſcat, hinc inde rimanda, perſcrutandaque ſunt, vt tandem ſequentes mentem Ariſtotelicam, magis veritas refulgeat. Commentiſtæ itaque omnes ſeqvuti Magiſtrum Averroëm tuentur ſolum regimen ſeu aſſiſtentiam, vt ſuprà dictum eſt, dicunt enim juxta jam explicata ſuperiùs animam rationalem non eſſe veram formam hominis quæ tribuat eſſe homini, ſeu quæ conſtituat hominem, vt hominem; Sed eſſe actum quendam extrinſecum aſſiſtentem, qui aſſiſtendo regit & gubernat, non aliter quàm Intelligentiæ aſſiſtunt orbi cæleſti, illumque circulariter regunt, & movent, ait enim Averroës de anima, nomen actus (loquendo de anima reſpectu vegetativæ, & ſenſitivæ) dici quidem univocè, quoniam ſunt formæ inſormantes, aſt ſi loquamur de anima rationali, id æquivocè intelligendum eſſe: imò in ijsdem de anima libris aſſerit cogitativam eſſe formam hominis, qua homo eſt; Verùm quia hæc ſententia quàm maximè diſſona eſt, & deformis menti Philoſophicæ, quam tamen ipſe Averroës tueri profitetur, ideò:

3. *Com.*
5.

2. *Com.*
63.

2. *Tex.*
18.

Ariſtoteles in libris de anima enumerans operationes animalis ait, ſolùm per vere diſtingui animatum ab inanimato, ſubditque, *nunc autem in tantum dictum ſit ſolum*

lum, quòd anima est horum, quæ dicta sunt, principium: & his definita est, vegetativo, sensitivo, cogitativo motu: actum autem & principium apud eundem idem esse palam est, & cùm eadem definitione asserat definitam esse animam in communi, vegetativam, sensitivam, & cogitativam, quam pro rationali accipit: nec verum est, quòd aliqui Commentistæ ad effugiendas quasdam difficultates, cogitativam coincedere cum phantasia asserunt, tale enim figmentum nullibi, quod sciam, in libris Aristotelicis inveniendum est: etenim si ipsi fuisset institutum, tueri Philosophum, respiciendum illi fuisset ad alium ejus locum, ubi postquam recensuisset omnia, quæ insunt animantibus, tandem concludit his verbis,

2. Tex.
24.

videtur enim in patiente & disposito activorum inesse actus, anima autem id est, quo vivimus & sentimus, & movemur & intelligimus primo, anima ratio quædam erit, & forma, sed non ut materia & subjectum, quid enim clarius aut dici, aut excogitari potuit? excludit enim animam à ratione materiæ & subjecti, quoniam juxta Averroëm haberet quasi rationem materiæ & subjecti, & esset in sola potentia, quoniam nisi moveretur ab actu assistente, mens semper otiosa foret, & nisi quasi impulsâ non moveret, sed neque moveretur; formam autem nuncupat, & talem quidem, quæ per se

2. *Tex.* ipsam operetur, vt habetur in libris de ani-
 18. *potentia, forma autem actus, & dilucidans*
 2. *tex.* 2. hanc quæstionem, *necessè est ergò, ait, ani-*
Tex. 4. *nam substantiam esse, sicut formam corporis*
Tex. 5. *naturalis vitam potentiâ habentis & alibi*
Substantia autem actus, hujusmodi igitur cor-
poris actus, ecce quomodo vocat actum cor-
poris intrinsecum, non tantùm quoad a-
ctum secundum, sed etiam quoad primum,
qui constituit quod quid est, & eodem lo-
co comparat, vt antea diximus, istum a-
ctum scientiæ, & speculationi; si enim in-
tellexisset solummodò actum secundum, vel,
provt adversarij interpretantur, actum assi-
stentem, frustraneè comparasset scientiæ,
quia non foret actus nisi in operando, scien-
tia verò est talis, licet non deducatur de po-
tentia ad actum, quod patet de scientifico
dormiente, speculari ergò est operari, &
scire, quod nil aliud involuit in suo conce-
ptu formali, quàm habere principia scien-
di, licet non vtatur actu illis: Unde cùm
scientificus habeat internum principium
operandi scientificè, nulla videtur necessi-
tas statuendi alium motorem assistentem.

Verùm ex eodem Aristotele alia vi-
 detur difficultas, nam videtur dubius scri-
 bens de anima, an ea sit forma dans esse rei
 2 *tex.* 8. *informatæ, vel tantùm assistens, vel actus*
 9. *im-*

impellens ad operandum, nam paulò post Tex. 112
dubitanter ait: *immanifestum est si sit corpo-*
ris actus anima, sicut nauta navis: ex quo
loco arguenda esset aliqua contradictio: &
magis corroboratur difficultas, si alius lo-
cus inspiciatur vbi ait: Si autem commune Tex. 72
aliquid in omni anima oportet dicere, erit uti-
que primus actus corporis naturalis, instru-
mentalibus: unde non oportet querere si vnum
est anima & corpus, sicut neque ceram & figu-
ram, neque omnino vniuscuiusque materiam,
& id, cujus materia. Unum enim, & esse cum
multipliciter dicatur, quod propriè est, actus
est: Ecce quomodo ex anima & corpore
constituit vnum, si verò intellexisset actum
tantùm assistentem, cum vera ratione non
potuisset dicere ex his duobus constitui
vnum, nam ex auriga & curru, nec ex
nauta & navi constituitur vnum composi-
tum vnivocè, sed fortè æquivocè tan-
tùm.

Huic igitur dubitationi respondeo
nunquam Aristotelem sibi contradixisse,
imò semper vniformiter loqvutum fuisse,
etenim expressè asseruit animam esse for-
mam informantem, & determinantem esse
rei cuius est forma, vt dictum est: Verùm
quia Plato tenuit animam vniri corpori, vt
vnitur motor mobili, ideò dixit immani-
festum esse modum quo actuat corpus, an
nempè effectivè an motivè, vt videbatur

Platoni , an formaliter & perfectivè , ideoq;
nulla contradicção.

Dicunt verò aliqui , superius Philoso-
phi dictum non intelligi de anima quatenus
sub se continet vegetativam & sensitivam ,
& intellectivam , scilicet vtrum omnis ani-
ma sit actus primus , quia certum est vege-
tativam & sensitivam esse veram formam
substantialem determinantem & dantem
esse , de rationali verò immanifestum esse ;
nam cùm priores sint organicæ , & , vt tales ,
inseparabiles à corpore , ideò debent dici
vera forma informans , secus dicendum esse
de mente humana , quæ , cùm non exercent
operationes per organa , ideò non esse ma-
nifestum an sit principium essendi , vel so-
lùm operandi , vnde explicant textum di-
centes ; de anima tali vegetativa & sensitiva
manifestum esse , esse formam informantem ,
secus verò si intelligatur de rationali , quæ
nullis indiget organis in operando : Hæc
verò interpretatio manca est , nec vllò mo-
do conformis est opinioni Aristotelicæ ,
quoniam manifestè & expressè de anima
loco sæpè citato inquit : *Si enim aliquid com-
mune in omni anima oportet dicere , erit uti-
que primus actus corporis naturalis , & instru-
mentalís : cùm nullam excipiat , etiam ra-
tionalem includit , omnis enim anima est
genus , quod etiam rationalem vt speciem
continet : & sanè si supponatur , vt pro certo
tene-*

tenemus, vnicum solum principium animæ reperiri in homine, rationalemque eminenter seu virtualiter in se continere alios duos gradus, corrui dubitatio, nam si vnicum principium, ergò falsa esset Philosophi definitio de anima, siquidem definiret duos tantùm gradus, prætermisso nobiliori: quòd verò de anima genericè loquutus est, patet ex eo, quia Priscos de anima scribentes reprehendit, quia mentionem fecerunt solummodo de anima humana, nec vniversè omnem animam complexi sunt, vnde & stirpes animatas esse ostendit.

Potest etiam aliter interpretari textus dicendo: Philosophum volentem tractare de Anima juxta mentem propriam, redigisse prius ad genus animæ omnes Animæ partes, ne fortè tractatio mutila foret, nullam igitur Animam ab antiquis considerata ipse exclusit, imò potius adjecit stirpium animam, vt animæ consideratio vniversaliter procederet, omnesque completeretur, vndè rectè asserit: *Non hujuscemodi corporis ipsum quid erat esse, & ratio anima, sed naturalis hujuscemodi habentis in se ipso principium motûs & quietis:* & adducit ad formam securis, quia ablata forma securis non remanet securis vnivocè. Quare cùm animam diversis in locis maximè libro secundo, vocaverit actum primum, qui apud ipsum nil aliud est, quàm principium quo

1. Text.

95.

2. text. 8.

vivimus, sentimus, movemur, & intelligimus, neutiquam formæ assistenti hoc competere potest, nemo enim ignorat, quòd per mentem essentialiter à brutis distingui-
mur, nec quempiam latet, formam assisten-
tem hanc distinctionem non posse patrare: dicant enim Commentistæ, an detur aliqua distinctio navis à navi per nautam? non equidem nisi per formam propriam navis; ergò forma est, quod quid erat esse, & vivere viventibus est esse, quòd contingere nequit, nisi ab interno principio, quod est anima. Undè Philosophus de anima: *est autem anima viventis corporis causa & principium*: quod certè explicent quomodo libet, ex his verbis non poterunt aliam expiscari formam, quàm informantem; etenim ex adventu animæ fit vivens & homo, ex recessu, interitus. Neque à paritate quisquam dicere poterit, quòd ex adventu nautæ fiat navis, aut ex recessu pereat, quandoquidem si anima esset tantùm assistens, & non informans corpus, non pertineret ad naturam animæ, sicut navis ad naturam nautæ: ergò tota hominis natura in anima sola consisteret, & sic homo esset incorporeus. Ex quibus omnibus patet animam esse formam informantem tribuentemque esse rei informatae, vndè rectè Aristoteles dixit; immanifestum esse, quia volens definire ipsam dicit non esse ma-
nife-

2. Tex.
36.

nifestum, nempe ratione demonstrativa, quam inferiùs parabat referre, siquidem definitio non demonstrat ipsam esse, sed inferiùs demonstrat completè, dum dicit esse principium vitæ, sensûs, motûs, intellectiõnis.

Agere enim, & esse prædictorum principium, internæ & essentialis formæ est: Quare absolutè dicendum est, omnem animam vegetantem, & sentientem esse assistentem, vel si has informantes, & rationalem hujusmodi admittendam esse. Certum enim est, quòd ea, quæ in primo libro de anima investigativè tradidit, in tertio tamen sine dubitatione, id quod illic proposuit, resolvit.

Deveniamus tandem ad argumenta adversariorum, quæ resolventur in sequenti Lucubratione.

LUCUBRATIO V.

Resolvuntur contrariæ objectiones.

Videntur Commentistæ assumere argumentum pro assistentia animæ ^{2. Text.} ex Philosopho de anima ubi dicit, ne fingi quidem posse, quam corporis partem occupet intellectus; ergò vult eum esse abstractum à materia: ergò non esse formam corporis.

Respondemus , Aristotelem per hoc non negare animam extendi ad extensionem corporis, vt inferiùs demonstrandum est, sed solummodo intellectum non esse organicum, & propterea illa consequentia, ergò non dat esse homini, falsa est.

2. Tex.
II.

Ulteriùs nituntur authoritate ejusdem de anima inquentis *aliquam animæ partem nullius esse corporis actum*: quod non potest verificari nisi de rationali, subdit enim eam esse actum corporis, vt nauta est actus navis: Sed & hic textus parum facescit negotij, si secundùm rectum sensum explicetur; Aristoteles enim tria declarat inibi; nempe manifestum esse vel omnem animam, vel aliquas ejus partes esse inseparabiles à corpore, partes autem, vt ex plurimis aliis locis videre est, nuncupat ipsos animarum gradus, quemadmodum patet in primis verbis tertij libri, & orditur de parte animæ, qua & cognoscit anima, & sapit, totam verò animam appellat collectionem omnium graduum in homine, quæ per partem vegetantem dicitur nutrire, augere, & generare sibi simile: per sentientem, qua dicitur sentire: & per rationalem contemplari & sapere, & adducens rationem, ne quis in admirationem incidat, quia, inquit, sunt actus partium corporis.

Secundò progreditur non esse prohibitum

bitum asserere, aliquas partes esse separabiles, tanquam nullius corporis actus.

Tertiò manifestum adhuc non esse, an anima sit actus corporis, vt nauta navis, & certè textus iste nec officit, nec proficit: dicant Commentitæ quomodo illum extendant ad instar ceræ: dico enim Philosophum considerare hîc animam vt principium operationis, & speculari actum secundum & non primum, aliàs sine dubio sibimet ipsi contradixisset, & falsa foret definitio prima & communissima animæ, profiteretur enim se velle definire animam, sub qua definitione reducantur omnes gradus animarum, si daretur ergò aliquis gradus, qui non esset actus primus corporis, ex hoc ipso emanaret falsitas definitionis: interprêtandus ergò est textus, dicendumque inseparabiles esse aliquas partes animæ à corpore, esse nempè organicas, nec vllomodo posse operari absque illis instrumentis corporeis; quomodo enim fieret visio absque instrumento oculi, seu organo vt instrumento? nec auditus sine organo auris à natura ad id dicato? Et quia datur aliquis gradus animæ, qui in operando nullo modo dependet ab organis corporeis, hinc dicit dari aliquas partes, seu nihil prohibere dari similes partes separabiles, tanquam nullius corporis actus, nempè secundus, cùm hujusmodi partes valeant suas proprias

prias exercere operationes absque organo :
 Undè semper vniformiter loquitur , nam
Tex. 92. alio loco inquit : fingi non posse quam par-
 tem corporis occupet intellectus , volens
 quasi declarare , quòd prius in contextu su-
 perius citato pronunciauerat , & hinc cùm
 anima nullius corporis (de intellectu lo-
 quor) sit actus secundus , separabilis est :
 sed non quadrat consequentia ; ergò non
 est actus primus : aliud enim est esse actum
 corporis in essendo , & aliud in operando ,
 actus enim in essendo nil importat nisi prin-
 cipium vitæ , & actus in operando est con-
 sequens ipsum principium vitæ , seu illud
 est potentia , hic verò actus : quo quæso
 organo vtitur anima dum se ipsam contem-
 platur & intelligit , vt habetur apud Philo-
 sophum de anima ? vnde eodem libro , non
 esse rationabile , inquit , ipsum intellectum
 esse mixtum cum corpore , id est habere or-
 ganum , quoniam vt ibi annuit , fieret ca-
 lidus aut frigidus , & ei instrumentum ali-
 quod esset , sicut sensitivo , modo verò
3. tex. 8. nullum est ; vndè manifestum erat aliquas
Tex. 6. partes animæ esse inseparabiles à corpore in
 operando , & alias eodem etiam modo esse
 separabiles : sed vtrum ista separabilitas , &
 inseparabilitas , sit prout se habet nauta re-
 spectu navis , manifestum adhuc non erat ,
 & si rectè consideretur textus , facile est ad-
 vertere inseparabilitatem non esse aliundè ,
 nisi

nisi respectu organorum quibus anima utitur ut instrumentis , & sic operando mediantibus illis non potest habere propriam operationem , non operando verò per organa operatur à se ipsa , & taliter dicitur operatio propria : cum verò forma ita organo addicta sit , ut sine illo operari non possit , si à corpore separaretur , neutiquam operaretur ; quis enim ambularet sine pedibus ? quomodo quis videret sine oculo ? quare organum dicitur prohibens , quo minus talis facultas animæ separabilis sit , & hac de causa subjungit ; at quaslibet nihil prohibet separari , quia superius dixerat , intellectum nullam occupare corporis partem , ideò cum nullum habeat organum prohibens , separabilis est ; non enim absolute dicit aliquas partes animæ esse separabiles , sed quæ non prohibeantur esse separabiles ; imò reddit rationem ; quia nullius corporis sunt actus , id est , cum nullius organi sint actus .

Verum non contenti hac responsione seu interpretatione , fortè ulterius urgere possent , Aristotelem comparative loqui de anima ad corpus & nauta ad navim : dico non sine ratione adductam fuisse illam comparationem , etenim licet anima sit forma informans , determinans ac constituens speciem , nihilominus tamen non claudicat illa comparatio , siquidem regit cor-

corpus, quoad operationes faltem organicas, vt nauta regit navim; nauta enim non dat esse navi, & sub hac consideratione ab illa abjunctus est: quatenus verò regit, & movet navim, abjunctus ab illa non est, & sub hac formalitate dico Philosophum comparativè loqvutum esse, anima certè similis est nautæ quatenus regit & movet, non verò quatenus informat: ità etiam sensisse eundem Aristotelem patet in libris de anima: *omnia naturalia corpora anima instrumenta sunt*: ecce quomodo præter actum primum informantem assignat etiam actum secundum seu assistentiam modo supra exposito; imò alibi expressè docet, artem vti instrumentis, animam autem corpore. Ità etiam Simplicius fidelissimus interpres Aristotelicus, suprà textum II. & certè, inquit, *hec videtur mens Philosophi, quòd expressè patet, dum fit comparatio vel assimilatio anime cum nauta, & corporis cum navi*, 8. *Physi.* nam vt nauta movetur ait enim animam movere corpus animalis, & ità animal dividi in partem moventem & partem motam, prout nautæ contingit, vnde ratione hujus dicitur à seipso moveri, quod non esse contrà mentem Stagyrity, videbimus suo loco.

Desumunt vltteriùs commentistæ aliud argumentum pro sola assistentia animæ ex libris de anima vbi dicitur. Intellectum esse

2. *Tex.*
37.

1. *Tex.*
35.

2. *de Anima.*

8. *Physi.*
Tex. 28.

2. *Tex.*
21.

esse aliud genus animæ, & ipsum solum posse separari, ex quo concludere videntur, non esse actum primum corporis, sed tantum secundum, seu assistentem. Ego certè ex hoc textu non levem immortalitatis animæ ex mente ipsius Philosophi desumam energiam; verùm cùm hujus loci non sit, procedamus ad dilutionem argumenti. Dico ergò, Philosophum in omnibus tribus de anima libris semper eam considerare vt formam corporis organici, & postquam recensuisset quæcunque ab ea promanant, aut ei accidere possunt, deveniendo ad intellectum, quatenus habet vim contemplandi consideratâ ejus essentiâ, quasi admirandus dicit, videri quasi aliud genus animæ, non quòd absolutè id asserat, sed videtur quasi comparativè, habito respectu ad animam consideratam sub ratione formæ actuantis corpus organizatum: vndè rectè dixit; si datur aliqua passio propria animæ videtur separabilis, si secus, non: & alibi; non vnicâ methodo posse investigari naturâ animæ, quoniam diversa est, ideò diversa methodo: hinc mirum non est, si in hoc tertio libro, recedens parum ab instituto, & à consideratione animæ, tanquam formæ corporis humani, sistendo solummodò in formalitate mentis contemplatricis digressus quasi, asseruerit videri aliud genus animæ, siquidem separabilis est, & immortalis

r. Tex.

13.

Tex. 5.

talis, ex quibus non concluditur, illam non esse actum primum dantem esse, & sine dubio hæc consequentia subsisteret, si eò loci fuisset considerata anima, vt forma corporis.

4. Cap.
10.

Aliam authoritatem Philosophi adducunt de partibus animalium vbi inquit: *solus homo erectus est omnino, quoniam eius natura & substantia divina est, officium autem divini est sapere & intelligere: ergò dicunt anima rationalis est forma Divina & à materia abijuncta.* Pro responsione, negatur consequentia: siquidem sæpè Aristoteles Divinum vocat id, quod admirandum est, aut ens aliquod, quod in operando non servat methodum & normam ordinariam, ita vt non litteraliter interpretandus sit, sed in mystico sensu. Videatur in Physicis, vbi omnem formam naturalem vocat divinam & optimam, & de ortu animalium, quamlibet facultatem animæ participare, inquit, Divino quodam corpore, præter illa, quæ elementa appellantur. Dicant quæso Commentistæ, an valeat consequentia, quælibet facultas animæ ab Aristotele denominatur tanquam quid divinum; ergò quælibet facultas animæ est abijuncta à materia: quare vlteriùs respondetur, moris esse ab eo vocari aliquando quid divinum, habito respectu ad ignobiliora, vt fecit in loco supra citato Physico, ipse pariter omnem

1. Text.
81.
Cap. 3.

omnem animæ facultatem appellat divinam, respectu elementorum, & animâ carentium: hic etiam de ortu animalium, formam appellare solet Divinam respectu materiæ, à qua appetitur; cum igitur hæc appellatio maximè homini conveniat, qui, si comparetur ad alia certè, propiùs accedit ad DEUM, quid mirum, si dixit, substantiam hominis Divinam, & officium Divini esse sapere & intelligere; verùm utique foret argumentum, si nomen Divini importaret separationem à materia, quod falsum est, vt clarè ostensum est.

Accedunt jam ad argumentum desumptum ab intellectu agente, quod existimant non esse solubile, & dicunt: illum consensu omnium esse abjunctum à materia, vel, vt appellant, formam abjunctam à materia, ideò dicunt hunc nullo modo posse vniri materiæ, quia est quid abstractum; ergò est forma tantùm assistens, & non informans.

Verùm an intellectus agens sit realiter divisus ab intellectu possibili, & an potiùs sit Intelligentia, vel ipse Deus, hìc non est disputandum, dabitur enim inferiùs occasio perquirendi, vbi de hac re ex professo tractabimus.

Respondendum igitur est, ly immi-^{3.tex.4.}xtum in libris de anima ab Aristotele summi respectu operationum, & non respectu

sui proprii esse ; nam si consideretur secundum esse, cum sit forma, necessè est esse commixtum, forma etenim aliquod corpus constituens, necessè est, ut insit omnibus partibus materiæ, in qua inest, & sub hac ratione intellectus est commixtus, non verà quidem mixtione, qualis est corporis ad corpus, siquidem mixtionis vocabulo intelligimus nil aliud, quàm constitutionem speciei : vndè ipse Aristoteles in principio secundi de anima, consideravit intellectum secundum propriam essentiam, inquit enim, vniuersaliter omnem animam esse actum primum corporis.

In tertio verò libro eundem respectu operationis, respectu cuius pariter dupliciter speculari potest ; vel quatenus utitur corpore ad operandum, vel prout recipit objecta, & utroque modo dicimus immixtum & abijunctum à materia : primo quidem modo ex ipso Philosopho de anima, qui probaturus immixtionem intellectus, ait : *si commixtus esset ad hoc ut operaretur, deberet uti aliquo organo, nullum verò habet* : & pariter eodem modo, quòd nec in recipiendo sit commixtus, videtur argumentari tali pacto ; si in recipiendo objectum esset commixtus, extaret utique aliquod organum in humano corpore, deberetque dari aliqua certa & determinata temperatura ad recipiendum, ac statuta aliqua corporis

poris pars, in qua operatio fieret, & hoc modo intellectus esset organicus; organi verò sensus officium aliud non est, quàm recipere species, & cum nullum extet tale organum pro recipiendis speciebus, restat dicendum, intellectum in operando non esse cum corpore commixtum; vnde infert animam humanam esse locum specierum; locus enim recipit locatum. Et vltèriùs dicit, benè sentire eos, qui dicunt, esse locum formarum, de anima loco supra citato, & hæc videtur differentia inter animam sensitivam, & rationalem in operando, quòd hæc recipiat objecta, non verò prima, quæ immediatè non recipit objecta sensitiva, sed medio organo animato; imò ipsum organum est locus specierum, & cum intellectus nullo vtatur organo in recipiendis speciebus, ideò rectè superiùs dixit esse locum formarum seu specierum. His ita declaratis, facilis est responsio ad argumentum; licet idem esset intellectus agens cum patiente abjunctus à materia in operando, non per hoc sequeretur, quòd non sit forma informans, nam secundum propriam substantiam & essentiam informat corpus, & eo modo, quo supra dictum est, est commixtus, & dependet à materia, si enim informat materiam, quis non videt dependentiam? neque pariter valet consequentia; in operando non est

immixtus ; ergò non est forma informans.

12. Tex. 51. Ad argumentum verò desumptum ex Metaphysica, an omne carens materiâ indivisibile sit, vt humanus intellectus, ex quo deducunt ; ergò si humanus intellectus caret materiâ ; ergò, ex mente Philosophi, non potest esse forma informans, eò quia caret materiâ.

Respondeo non esse hujus loci disputare, vtrum absolutè humanus intellectus sejunctus sit à materia, nec ne, sed solummodo cùm sit indivisibilis non commixtus, vtrum indivisibiliter intelligat, pro vt intellectus divinus, nempe Deus, qui per totam æternitatem se ipsum intelligit individuè : & desumit argumentum ab intellectu humano, qui aliquando, non verò semper indivisibiliter intelligit, *Non per partes, non enim semper habet id, quod bene est, in hoc, aut in illo, sed in toto quodam id, quod optimum est, aliud enim ab eo existens :* ergò mens Aristotelis hìc est, docere Deum intelligere se ipsum individualiter, desumendo argumentum ab intellectu humano, qui aliquando intelligit individualiter tanquam à notiori nobis ad ignotius : quid, quæso, per hoc concludunt ; si ergò humanus intellectus carens materiâ, non est forma informans, hæc non videtur consequentia habere robur, quia etiam responderi

deri potest juxta jam dicta; intellectum humanum indivisibilem & carentem materia, si respiciamus ad esse proprium, non esse sine materia, siquidem commensuratur corpori, & corpus informat, dici debere commixtum & non commixtum: si vero consideratur tanquam operans, & recipiens objecta esse immixtum, nulla tamen per hoc tenet consequentia, ut diffusè supra dixi, sub diversa enim operatione, diversum pariter sortitur effectum, ac diversam denominationem, ut fusiùs quando pertractabitur de intellectu agente & patiente.

Nec ulterius vllius roboris est objectio desumpta ex cognitione universalium, quæ fit cum abstractione à materia, dum dicitur; ergò non competit nisi facultati à materia abjectæ, & talis est anima rationalis, non poterit ergò ea esse forma informans.

Respondeo enim, ly abstractum dupliciter considerari: vel quo ad esse, vel quo ad operari; unde quo ad esse non est abstractus, quòd nempè nullo modo in fit materiæ, nam si informat, inest: quod vero ad operari, transeat, idest, non dependeat in operando ab vlllo organo, verum est, & sic & tali pacto concedendum est, & sic & tali pacto concedimus quidquid dixerint, dummodo ex his non concludant non

esse formam informantem : Unde intellectus est abstractus, quatenus in operando abjunctus est à materia, id est ab organo, & hoc videtur sufficere, vt possit intelligere vniversalia, ex abstractione enim eorundem, nulla potest adduci illatio, quàm, quòd intellectus non fit organicus.

2. cap. 3. Nec valdè dissimile est fundamentum erutum ex libris de generatione animalium, ex quæstione nempè: *an omnes partes animæ extrinsecùs adveniant, an nulla extrinsecùs, an aliqua extrinsecùs, & aliqua non extrinsecùs, & tandem resoluit: sola itaque mens extrinsecùs advenit, eaque sola divina est, quia nihil cum ejus actione, communicat actio corporalis: inferunt; ergò tanquam extrinsecùs adveniens non potest esse forma informans, sed assistens solùm: & subdit eodem loco, mens humana est divinum quoddam, quasi dicat, quod excedat humanam naturam.*

Dico Philosophum considerare hinc mentem humanam simpliciter, non verò quatenus contemplativa est, & non operans per organa, hinc dicit extrinsecùs advenire, id est, non habere originem à materia, nempè non contineri in semine, cum eam sæpè immaterialem declaraverit, & sub formalitate immaterialis advenire extrinsecùs, non esse in semine, sed aliundè originem ducere, & sufficit eum expressè

non posuisse animam rationalem sub categoria generationis & corruptionis, nihil enim refert eam appellasse quid divinum, nam ad hoc abundè superiùs responsum est, & repetimus hanc pronunciationem esse comparativè, respectu aliarum animarum, provt etiam dixit, quòd intelligere sit quoddam Divinum.

Et verè miror Commentistas asserentes tractatum de anima pertinere ad Philosophum naturalem, quoniam juxta illos, cum sit solummodo forma assistens, est quid extrinsecum, seu causa movens extrinseca, quæ est veluti auriga, vt in libris de Cælo asserit: vbi Intelligentiam, quæ movet cælum, vocat animam ejusdem: & licet aliquid breviter superiùs dictum sit, aliqua tamen adhuc supersunt dicenda, vberioris doctrinæ gratiâ: Philosophus enim de partibus animalium asserit Physici esse agere de omni anima, quare, si ita est, ejusdem etiam erit agere de omni intelligibili, adeoque de omni ente, cum omne ens sit intelligibile, ex quo sequeretur præter Physicam nullam dari aliam scientiam: quòd quàm falsum sit, quis non videt? Physica enim non considerat res à materia abstractas, illæ enim ad Metaphysicum spectant, verùm principium intellectionis, vt est anima rationalis, quæ vt tale est, abstrahit à materia, alioquin etiam Angeli haberent

ordinem ad materiam; ergò: sequela videtur evidens.

Dico nihilominus omninò ad Physicum spectare, considerare essentiam animæ rationalis, vt talis est, & accidentia illi naturaliter debita, sive vnitæ, sive separatim existentis: de primo enim evidens est; nam ad eandem scientiam spectat tractare de partibus, ad quam spectat tractare de toto, & cum anima sit pars compositi, & cum ad Physicum spectet tractatio compositi; ergò etiam animæ, tanquam partis illius. Videtur aliqua difficultas de anima separata, sed dubium resolvit Philosophus, siquidem in tertio libro nihil aliud pertractat, quàm de anima rationali, & ejus potentia intellectiva, & in nulla alia Philosophiæ parte quidquam de illa meminit: verum quidem est, quòd primariò in eo libro considerat eam vt formam, secundariò tamen, quia per modum quæsi propofuerat, an separabilis sit, ideò in hoc tertio libro resolvit, & separabilem esse ostendit, & hæc dicta sint per parenthesis.

Quibus ita præhabitis, dico animam rationalem esse actum primum corporis informantem, & actum secundum gubernantem & regentem, neque alio modo differre à nauta regente & gubernante navim, quàm quòd hic sit principium extrinsecum motûs navis, officiumque solùm habeat

habeat regendi: illa verò sit principium intrinsecum fungaturque duplici munere, & informandi & regendi, & ratio horum est, quia anima vt forma solùm informat, informando autem communicat se intrinsecè, ideò est principium internum, & quousque informat tale principium est, movet pariter & regit, non verò vt nauta, aut auriga; quia illa internè id præstat; intellectio enim est actio vitalis, actiones verò vitales sunt immanentes quæ in eodem principio, à quo producuntur, recipi debent; ergò debent produci à forma intrinseca, & in eadem recipi, aliàs juxta adversarios produceretur intellectio à forma affistente extrinseca, & reciperetur in intellectu intrinseco, & ita esset actio immanens.

LUCUBRATIO VI.

An semen sit animatum.

ANtequam vlteriùs progrediamur afferere de anima, inquirendum primò venit, an semen inanime, an animatum sit: nempe an formaliter & actualiter tale sit, & vivat, an verò solummodò potentiã in se vitam contineat; Multi multa dicunt, & scribes de hac materia in diversas sectas abierunt, ita vt difficile sit certi aliquid statuere, cùm non solùm quisq; pro se apparentes adducat rationes, sed etiam

valdè probabiles, multùm verò confert sci-
re naturam, & substantiam feminis, ideò
hac lucubratione & sequenti de hoc tan-
tùm pertractandum est.

Quid ergò semen sit primò inquiren-
dum est, & qualis ejus definitio

Tract.
34.

Definitur ergò ab Alberto Magno su-
per expositione Henrici de Saxonia; quòd
sit superfluum alimenti, quod in substan-
tiam rei alendæ non cedit.

1. Cap.
30.

Daniel Senertus instituit. Medic. ait,
semen esse corpus quoddam spirituosum,
calidum, & humidum in testibus genitum,
seu spiritu plenum, ad animæ propagatio-
nem, & similis animalis generationem ap-
ptum. Ambæ definitiones videntur sa-
tisfacere, Alberti verò manca aliquo mo-
do apparet, eò quòd non attingat causam
finale. Sed prætermisissis his videamus
quid Philosophus censeat, & quidem de ge-
neratione animalium appellat excremen-
tum, quod si tale, ad quid disputamus, an
sit animatum? animam enim ens nobilissi-
mum & cuncta sublunaria excedens affige-
re excremento supervacaneum est: hinc
plurimi negarunt capillos, pillos & vngues
vivere, non aliunde, quàm quia excre-
menta nuncupantur. Ego verò eadem,
quâ animal vivit, animâ omnia supra dicta
existimo vivere supposito tamen, quòd
apud me certum est, vivere nil aliud esse,
quàm

1. Cap.
38.

quàm se movere ab intrinseco motu vitali,
 & pillos & vngues habere tale principium
 intrinsecum, palàm est; crescunt enim se-
 cundùm trinam dimensionem, secundùm
 longum, latum & profundum, vt habetur
 ex Philosopho de anima, vbi inter cæteras
 differentias ipsius vivere, inquit *ad huc au-* 2. *Tex.*
tem motus, secundùm alimentum, & aug- 13.
mentum, & decrementum: unde & vegeta-
abilia omnia videntur vivere, videntur enim
in se ipsis habere potentiam, & principium
hujusmodi, per quod augmentum, & decre-
mentum suscipiunt, secundùm contraria lo-
ca, non enim sursum quidem augentur, deor-
sum autem non, sed similiter in utramque &
omnem partem aluntur & vivunt semper quo
usque possunt accipere alimentum: quare
 cùm pilli manifestè habeant organa, per
 quæ attrahunt alimentum, quòd verò non
 exercent alias viventium operationes,
 inde evenit, quòd instrumenta non adsint,
 per quæ anima suas possit exercere opera-
 tiones, provt insinuavi in meo liberculo de
 coitu, ideò vivere dicendum est.

Dicitur ergò ab Aristotele semen ex-^{Quest.}
 crementum, non quod tale sit, sed respe-^{13.}
 ctu partis alendæ, cùm superfluum quid sit
 pro alendis partibus, ideòque tanquam ta-
 le transmittit natura ad vasa seminalia, &
 ad testes, reservandum inibi pro generatio-
 ne & conservacione specierum, quare Phi-^{1. Cap.}
 loso-^{18.}

Philosophus de generat: animalium, appellat semen excrementum alimenti ultimi partium solidarum, & materia hujus eadem est, quæ est alimenti ultimi, igitur excrementum substantificum est, & tanquam superfluum nutrimento transmissum ad loca supra dicta, ad id à natura destinata, unde nomine excrementi, intelligendus est Aristoteles, superflui, & quod quasi amplius non exigitur à natura pro munere alendi, licet ejusdem sit excellentiæ cum ipso, quòd transmutatum est in partem, plura in meo liberculo supra memorato.

Plurimi ergò tenent semen esse tantum potentiâ animatum, proptereaquæ animam educi è potentia materiæ.

1. Tex.
31.

Et præcipuè Averroës in Metaphys. ait formam in semine latere, & cum ibidem Philosophus comparet artificialia naturalibus, & de semine idem dicit: addit verò Averroës: *Semen generat per potentiam quam habet similem artifici, quia forma generati est in semine in potentia, & id, ex quo est semen, convenit nomine & ratione cum eo, quod fit ex semine quoquo modo, & paulo post in rerum generatarum materia est potentia, ut ex eis generatur aliquod simile per potentiam quæ est in semine.*

Verùm quid sit hæc potentia, & à qua causa deducatur in actum, non videtur adhuc explicatum, nec patet quid velint fautores

tores hujus sententiæ : si enim quæras quid sit illa educatio , nil aliud dicunt , quàm fieri aliquid actu quod non erat ; sed adhuc magis obscurum est , quid illud sit , quod actuat illam potentiam : quare Toletus de generat. & corrupt. fateor , inquit , virtutem ^{1. Cap. 3.} *banc esse mirabilem , que participat aliquid* ^{Quest.} *virtutis creativæ : Sed non est , cum semper* ^{2.} *circa subjecta operetur : est etiam virtus mirabilis materia , è cujus potentia educuntur , que actu non sunt : sed quid velit adhuc immanifestum est ; nihil enim explicat , nihil aliud facit , quam verba gloriosa prodonit ; vnde admirari potiùs debuisset pertinaciam defendentium hanc educationem , quàm materiæ mirabilem vim , siquidem non possunt explicare illam potentiam per aliud , quam per dispositionem materiæ ad certam formam , vt accedente operatione ordinaria agentis sive efficientis , forma ex illa excreseat , & resultet , & tamen istam dispositionem dicunt esse materiæ secundæ , siquidem materia prima est indifferens ad omnes formas , neque magis determinata ad hanc , quàm ad illam ; nam forma quæ actu fit , cum priùs fuerit solummodo in potentia , aut fit ex nihilo , aut illa dispositio , quam alio , quam qualitatis nomine , appellare non debent , nec possunt , siquidem nihil importat aliud , quam certam mixti temperiem : an verò temperies illa*

edu-

educat, vel dicant, quid est illud educens: torquentur, nec quo se vertant sciunt, nihil enim liquidi aut certi in medium afferunt, quid sit illud efficiens: non enim audent dicere materiam primam; quia omnes norunt esse principium passivum: non solem, seu cætera quædam sydera, sunt enim causa remota & vniuersalis, non specifica: non calorem aëris: non vteri: non volatilium incubantium aut fornacis, aliàs accidens esset productivum substantiæ.

Nullò ergò modo admitenda est educatio animarum è potentia materiæ, siquidem non est conceptibile illud efficiens, quod educit; si enim tale educens pateret, ac intellectui manifestum esset, ego lubens assentirer educationi; sed quia tantùm verbis multi depinxerunt sine vlla apparentia veritatis, & dum probare intendunt, ad idem tandem quæsitum rediguntur, quid est illud efficiens: & vt in principio dictum est, non cælum quia causa vniuersalis & externa est: non mater vel pater; quia licet de generatione animalium perfectorum dici posset, est tamen propositio vniuersalis falsa, etenim ovi pater aut mater forsan decesserunt, & tamen incubante alià gallinâ enascitur pullus: & pari passu dicendum est de plantis, & seminibus cæteris; etenim ratio generationis non æquivoca est; idèò statuendum aliquod principium vnivo-

cum,

cum, quod conveniat sub ratione generali omnibus feminibus, & id aliud nunquam assignari poterit, præter animam: anima itaque inerit semini tanquam principium conformationis. Sed hac de re in sequenti lucubratione.

LUCUBRATIO VII.

An semen sit formaliter animatum?

Semen formaliter esse animatum, & actu ei animam inesse intrepidè assero, ac actu in se continere principium vitæ. Hæc sententia est Philosophi in libris de generat: animalium; vbi asserit semini inesse vim attractricem; ergò movet se ab intrinseco. Et pariter eodem loco docet, omnes facultates cujuslibet formæ, seu animæ esse inseparabiles qualitates, & cum illi ipsi qui docent esse tantum potentiâ actum, concedunt in femine reperiri facultates animæ, ibi etiam animam esse, negandum non est; aliàs negandum non foret accidens posse producere substantiam, maximè juxta illos, qui distinguunt potentias ab anima: & vt magis clarescat mens Aristotelica circa hoc, perpendantur libri supra dicti de generat: animalium, videaturque quomodo in femine anima ædificet sibi proprium domicilium: & ulterius ex iisdem

1. Cap.
18.

1. Cap.

2.

1. Cap.

20.

2. Cap.

3. Tex.

31.

2. Cap.

3.

dem libris videre est, semen ex efficientium numero esse; agens verò non operatur quatenus potentiâ est, sed quatenus actu tale est: & quòd competat semini actio & motus ex iisdem libris facilè est speculari, & alio loco clariùs hanc veritatem proponit, ubi ait: *quacunque aut naturâ aut arte efficiuntur, ab eo, quod actu est, fiunt, ex eò, quòd potentiâ tale est: semen igitur tale est, motumq; & principium in se habet, ut motu peracto pars unaquaq; exstat, quoque eodem sit animata*: dicant jam negantes animam inesse actu semini, an quid clariùs dici possit, potentiam enim appellat actum primum, qui est actus qui vivificat, abstrahendo ab operationibus, ut videre est in semine existente in horreo, quoniam vivit gramen, licet operationes vitales manifestè non exerceat, & in libris Physicis, *semen & medicus, & qui consuluit est omninò efficiens, causa sunt omnes, unde mutationis, vel statûs, vel motionis est principium*: Verùm de principio vitali est aliquid dicendum inferiùs, de semine igitur progrediamur: conformatio est actus vitalis, verùm cum natura sit principium motûs ejus in quo est; ergò illud principium erit internum, quare causa conformationis erit intrinseca, ejusdem autem conformationis causa, ex Aristotele de generatione animalium, inest semini, quid, quæso, ex mente illius aliud dicendum erit,

erit, quàm quòd anima actu insit femini, imò hoc ipso loco, libet illius verba in medium afferre: *Semen tale est, motumq; habet, & principium ejusmodi, ut motu peracto, pars qualibet consurgat, eademque sit anima facultatibus donata*: interpretentur, si possunt, adversarij aliter, quàm supra dictum est, combinent textus, adducant alios in contrarium, si reperibiles sunt, producantque, ut splendor veritatis ignorantiae tenebras offuscet; sed quid dicant, aut quid dicere velint, manifestum non est. Dicent fortè aliquod semen animatum esse, non verò omne, ut existimarunt aliqui de granis; sed quomodo respondebunt ad auctoritatem Aristotelis, qui in *Metaphysicis*, semen connumerat inter agentia univoca? & maximè conceptus generationis est univocus?

7. cap. 8.
Tex. 28.
9. Tex.
29.

De actuali vitalitate feminis Albertus Magnus de secretis mulierum ait: *Sperma vero in matrice mulieris collectum augmentatur statim cum infusum est, & quando est bene clausa matrix, & augmentum est appositum vegetativae animae, quoniam à spermate deciso à patre, vel à generatione divisa est potentia vegetativa*: unde cum dicat statim augmentari, dubium non est ipsum vivere, parique ratione animatum esse; augmentatio enim non est juxtapositio, quae est corporis ad corpus, quoniam dicit au-

Tract. 2.
Cap. 1.

gumentum apponi animæ vegetativæ, hoc principium tribuit ipsi animæ. Sed inutiliter videtur teri tempus in investiganda anima in semine solummodo per authoritates, quarum longam seriem inferiùs adducemus; quid ratio ipsa dicat, aut quomodo animam inesse demonstrari possit, perspicendum est inferiùs, & certè, vt verum fatear, educationi libenter subscriberem, dummodo efficaci aliquo argumento ea expiscari posset, & illud efficiens, quod in se vim habet educendi animam è potentia ad actum, aliquis rationabiliter demonstrare posset: nemo verò hucusque nisi nudis verbis circumscribere potuit, defatigarunt quidem se in depingendo, at postquam factis conati sunt probare, tandem ad pristinum quæsitum redacti sunt, ad illud nempe efficiens ignotum.

Dicere forsan poteris, anima ad hoc vt operetur, organis vti debet, nulla verò esse in semine assignabilia talia organa saltem quoad vegetativam, & sensitivam; ergò non esse in semine admittendum tale principium operandi.

Responsio sit, in plantis, aliisque quibusdam animalibus motu locali carentibus, non dari quidem conspicua organa, per quæ anima operatur, & tamen duce experientia operari videmus, non igitur deducenda est consequentia; organa non pa-
tent,

tent ; ergò organa non infunt , quia provida natura juxta exigentiam corporum attribuit organa , modò patentia , & fenfibi- lia , modò obfcura , & fenfibus minùs ob- via , modò penitus latentia.

Enimverò anima in femine primò format inftrumenta ad nutritionem neces- faria , vigeatque in omni vivente primò nu- tritio , quæ cum maximè , & ferè fola appa- reat in plantis , homo primò plantarum vi- tam vivere dicitur , deinde progreflu tem- poris , & fenfùs inftrumenta efformat , & tandem apta ad ratiocinationem , tum de- mum Deus infundit mentem , quare vege- tans , & fenfiens , vel vegetans , fenfiens , & rationale , non funt peculiare quædam , & generale formæ , & tres effentia , fed ge- neralis conceptus ex comparatione , & con- venientia.

Et fanè qualia patentia organa funt in plantis & feminibus ? funt quidem hæc munita cortice , aliisque munimentis fenfi- bilibus , quia anima femina voluit defen- dere contra externas injurias , femen verò animalium cum ftatim in vterum matris conijciatur , ac ab eo foveatur , & ab eodem fanguinem fætui formando accipiat , ma- neatque elaboratum ad inftar lactis , non in- diguit externis his fæpimentis , aut internis patentibus organis.

Et fi objeceris Aristotelem in libro de *Cap. ult.*

respiratione dicentem, omne vivens quàm diu vivit nutriri, semen verò non nutriri, proptereaque non vivere.

Sciendum est duplicem esse vitam, aliam in actu primo, quod sonat vivificare: aliam in actu secundo, quod denotat edere operationes vitales, hic verò loquitur Philosophus de actu secundo, de viventibus perfectè conformatis: quæ sine dubio vivere non possunt nisi nutriantur, quare in actu primo dicimus omnia ova, & semina vivere, animataque esse, quod demonstrat exclusio pullorum fotu caloris alterius speciei, vt anatis incubantis ovis gallinæ; sed quid dicam de bombycibus, qui excluduntur ex ovis vi cujuscunque caloris temperati esoti, vt experientia demonstrat?

Quare rectè vivere dicuntur in actu primo, grana in horreis, limaces, serpentesque sub terrâ tempore hyemis, quoniam hæc animalia eo tempore vivere certum est, & videtur anima eorum, quasi sopita somno detineri quoad actum secundum, cætera verò vivunt in actu secundo; quia exercent actus vitales sensibiles, & patentes, sic gramen commissum terræ habens debitas dispositiones, exercet attractionem, augmentationem, ac generationem in sibi simile, serpentes, limaces, istiusmodique cætera animalia in æstate exercent actus vitales patentes, loco enim moventur,

ventur , vtuntur alimento , & crescunt; quare ratio formalis vitæ constituitur in sola motione intrinseca , & ideò vitali talem non dependere formaliter à motione Physica , quatenus realiter , & Physicè viventia se moveant ; quia vita in actu primo non esset vita, Siquidem nullam dependentiam habet cum motione Physica , nec grana , nec animalia supradiçta vllam motionem Physicam habent modo , ac tempore superius descripto , sed solùm principium vivificandi.

Quod si fortè dixeris , esse tantùm potentiã vitalia grana , commissa verò terræ habitis necessariis dispositionibus deduci ad actum , ecce quomodo incidas in quæsitum à principio : sed dicas velim , quid sit illud educens , reverteris ergò ad petitionem principij , & certè , vt superius dixi ridiculosa est illaeductio.

Jam ergò accedamus ad comprobationes animæ in semine actu , & non potentiã existentis. Quidquid enim in se habet efficientem conformationis causam , habet in se animam ; sed semen in se habet principium conformationis corporis animati ; ergò actu animam : Thomas quidem Fiemus , qui acriter educationem tuetur , concessã majori , & minori , negat consequentiam de format: fætus : Fateor inquit , præmissas esse veras : sed nego sequelam , ve-

rūm nescio quomodo illa sequela negari possit, admis̄a majori, & minori, siquidem Syllogisticè, ex veris præmissis sequitur consequentia vera; dicit enim non prius animam adesse, quàm omnia actuata sint, verùm deberet ostendere, quæ causa actuet, ante adventum animæ, quodcunque enim semen in terram conijciatur, vel quocunque etiam in loco humectetur, nulla alia causa, accedente, primò radicem emittit, paulò post germinare incipit; de- claret ergò hujus conformationis, & operationis causam efficientem, nec aliam certè adinvenire poterit quàm animam præ- existentem; & cùm, quidquid sibi simile generat, necesse sit, vt genito suam essentiam communicet, aliàs non esset secundùm es- sentiam simile; sed vivens quodlibet ge- nerat sibi simile; ergò genito suam essen- tiam communicat, & per consequens non tantùm materiam, sed etiam formam, qua rei essentia absolvitur.

Cap. II.

Unde rectè Zabarella de facultatibus animæ, ait, semen præditum facultate vi- tali, quæ eadem in generante erat, sed si- mul communicat aliquid de sua materia; quia forma non potest migrare de materia in materiam, quare necesse est, vt vivens generans exhibeat portionem suæ materiæ, vna cum portione animæ nutritivæ, & ca- loris sui naturalis, ex quo fit postea alia nu- mero

mero anima, & aliud vivens ejusdem spe-
 ciei, adducitque authoritatem Aristotelis,
 qui libro de vita, & morte, dicit, genera-
 tionem esse primam participationem ani-
 mæ nutritivæ cum calore naturali, & idem
 de ortu animalium replicat. Cap. 14.
Lib. 2.

Verùm, quia Zabarella triplicem in
 homine admittit animam, ideò definitio-
 nem Aristotelicam, ita explicuit: ego verò
 dico eum ibi loqvutum fuisse non in actu
 secundo, quia necessariò primò intelligitur
 vegetatio, quàm sensatio; etenim etiamsi
 anima disponat ac conformet corpus, tum
 ad vegetationem, cum ad sensationem,
 priùs tamen, & si non tempore, sensibili-
 ter tamen intelligitur vegetatio, quàm sen-
 satio, exercentur enim priùs operationes
 animæ vegetantis, quàm sentientis (lo-
 quor de iis in quibus vnus gradus virtuali-
 ter continet alterum) forma enim est, quæ
 terminat quantitatem sui corporis, & quæ-
 libet anima suo corpori determinatam fi-
 guram inducit, eamque in nutritione, au-
 gmentatione conservat.

Et si dicas fortè, animam esse actum
 corporis organici, neque organa inesse se-
 mini, iterum, vt priùs respondeo, esse or-
 gana licet non apparentia; nemo enim in-
 ficiabitur in grano frumenti non esse ani-
 mam, dicant ergò, vbi sunt organa, & ta-
 men concreditum terræ cum cæteris dispo-

sitionibus necessarijs, pullulat, excrescit, & fructum producit, ipsa proprij corporis organa disponit, ac conformat: quare Thomas Erastus de occult: medicin: propriet: refert ad benedictionem Dei jubentis: Ger-

Cap. 15. *minet terra germen, herbam producentem semen, arborem fructiferam facientem fructum juxta speciem suam, cui insit semen suum super terram: & crescite, & multiplicamini,* ait enim ipse, non vt existerent, duntaxat, res creatæ, jussit Deus, verum etiam vt se ipsas propagarent, sicut ab ipso conditæ erant, imperavit, nec fuit inanis ille jussus, sed profus efficax; dum enim jussit, vim simul suam tribuit singulis, quâ, quod jussa essent, perficerent. Hujus ergo benedictionis vi, mediante semine per traducem, id est, vt anima non è semine educatur, sed per semen, & cum semine deferatur ad partes è semine generandas, & velut lumen à lumine accensum animæ propagentur.

Ejus sententiam quò ad animationem feminis, habito respectu ad gradum vegetantem, & sentientem lubens recipio; quia tamen videtur vltterius asserere, esse etiam animatum animâ rationali, in hac parte improbo; traduci enim sensitivam, vt superius dictum est, non est improbandum, de rationali verò secûs sentiendum est; quoniam ejus creationem, ac infusorem admittere consentaneum est: aliàs quo vis-
modo

modo profundentes semen homicidæ nuncupandi forent , quod tamen est contra jus Canonicum capit: ficuti: quæst: 2. Ubi Conimbricenses dicunt , non committi homicidium , ab eo qui factum in utero occidit ante infusionem animæ rationalis , quia nondum dici potest natum esse hominem , & cum Canones dicant occidi ; ergo etiam supponunt vivere ante infusionem animæ rationalis , hanc quoque sententiam tuetur Ludovicus Engel in Manuali Parachorum , part. 3. cap. 2. de casibus reservatis fol. 246. qui citat Barb. ad Decret. Strab. Distinctione 5. num. 2. Cum tamen animadversione , quod aliquando non sit casus reservatus , si præsertim in dubio sit : nec satis constat de conceptione , qui pariter in hoc citat Palao. d. pun. 15. §. 2. no. 12. Et licet aliqui existiment Deum infundere animam in ipso primordio generationis , hoc nihil importat contra fidei sanctiones sustentata semper animæ infusione ; etenim nihil certi est de tempore infusionis , imò neque de principio , quo factus incipit animari ; quilibet enim pro suo nutu stabilire potest ; Sic Thomas Fiemus credit infundi rationalem tertio die à conceptione ; de formatione factus quæst. 8. conclusione 11. Macrobius verò libro 1. in somnium Scipionis cap. 6. conceptum , quem quisquis ultra septem horas sustinuerit , esse ad vitam creatum

asserit, & Tertullianus libro de anima, ait, & in ipso, & ex ipso feri hominem, & vivum esse à primordio semen.

Quare Fælix Platerus in quæst. medic. quæst. 1. *Exurgit inquit, primùm vis illa procreatrix in semine latens, & recondita, ac insigniores seminis portiones, qua à tribus parentum principiis defluerunt, in tres quasi bullas spiritibus surgentes disponit, qua cerebri cordis, & jecoris sunt rudimenta, in exiguo corpusculo conclusa, reliquasq; illi adherentes portiones in artus, illiq; adnata membra, ru-*

Lib. 4. Cap. 32. 1. C. 74. *diter segregat:* Fortunius Licetus de spontaneo viventium ortu, ait, semen esse animal imperfectum, ac leonem, & semen leoninum esse univoca, & habere eandem animam pro sua forma essentiali: & alibi, tunc patrem revera generare, quando à se semen excutit, quasi partibilis anima, & quæ in semine permanet, fota ab uteri temperie, nactaque materiam opportunam, in eam suas vires exercent, ac formet sibi corpus organis instructum, quibus necesse est ad vitales operationes exercendas, adeò ut semen sit animal & vivens, cui sola deest organorum multitudo, ita ut generatio præcisè fiat emissionem seminis.

Exer. 6. Sect. 5.

Ita etiam sentit Scaliger cujus verba sunt hæc: Si extrinsecus venit forma, atque interea, ut scribunt, omnium perfectionum genere instruitur materia, ab aliquo

quo intus, & qualitates, & quantitates, & numeros, & ordines, & situs apparari, atq; institui necesse est, denique corpus ipsum totum fabricari. Hæc fabrica fit aut à substantia, aut ab accidente, aut ab utroque: non ab accidente solo, quia nullum accidens agit, nisi vi suæ substantiæ, & quia nullum accidens cognoscit: illa verò virtus tam nobilis templi architecta sapientissima ab omnibus Philosophis iudicata est. *Ædificabitur igitur à substantia: at hæc forma feminis est, sanè feminis forma, si non est anima, bruta res est, & si fabricat est æqualis animæ, & in incrementis, & amissæ carnis repositione, illud animæ opus est; erit igitur in semine anima formatrix antecedens animam, cui parat illud domicilium. hæc Scaliger.*

Et hæc eadem sententia est præclarissimorum virorum Themistij de anima Antonij Zimaræ de anima. Zabarellæ de facultatibus animæ, qui hac de re in longum disputat, & ex professo ostendit hanc veritatem plurimis efficacibusque argumentis. Fortunij Liceti passim in libris desponatone viventium ortu.

Est etiam Aristotelis in Metaphysicis, ubi semen enumerat inter agentia univoca, & quia omnia agentia univoca sunt è numero principalium, non instrumentalium, ita etiam de generat. animalium, in Phy-

2. tex. 6.

2. tex.

43.

Cap. 11.

7. cap. 9.

Tex. 31.

2. cap. 1.

2. Cap. 13. **Physicis pariter idipsum docet, vbi expref-**
sè ait, Semen & medicus (hunc textum ci-
Tex. 31. tavi superius) & qui consuluit, & omninò ef-
ficiens causa sunt omnes, vnde mutationis,
vel statûs, vel motionis est principium.

Sed quoniam dictum est semen vivere, cum superius assignaverimus duplicem vitam; in actu primo, & in actu secundo: & ulterius semen, vt semen, vivere in actu primo: & tandem in actu secundo, dum nempè anima in eo existens operatur, vnde concludo semen vivere actu in partibus spermaticis, vitâ nempè actûs primi, & in potentia vivere vitâ actûs secundi, respiciendo ad operationes vitales, quæ exerceri non possunt, nisi per organa benè disposita, & ab omni colluvie excrementorum defæcata; mediâ etiam debitâ temperie, quod fieri non potest, nisi in loco apto, idoneisque adhibitis dispositionibus, vt anima propria perfectius elaborare possit instrumenta necessaria ad operandum, quod optimè intellexisse videtur Fernelius de hominis procreatione, & semine; vbi inquit: *Alimentum, quod ad membra difunditur, & accedit, simile ei esse, quod tanquam supervacaneum relinquitur, semen aut manus, aut faciei, aut etiam totius corporis, manum esse, aut faciem, aut corpus totum, sed promiscuè, & confusè: vnde non dicitur excrementum, quatenus tale sit, sed alimentum præ-*

Cap. 5.

stantissimum, quod supervacaneum est, pro alendis partibus corporis, id natura ad vasa seminalia transmittit, pro generatione inibi reservatur.

LUCUBRATIO VIII.

Qua anima animatum est semen?

Restat adhuc inquirendum, siquidem dictum est semen esse animatum, quâ nempe animâ, seu quo gradu animæ. Nonnulli tenuerunt transtundi cum ipso semine animam inter quos quasi primum locum obtinet Daniel Senertus Hy-pomn: 4. de animæ propogat: *Cap. 10.* cuius verba sunt hæc: *Animam autem cum semine à Parentibus in sobolem propagari: Primum illud probat, quod, ut supra etiam dictum, simile sibi simile generat, id, quod clarè docet Aristoteles de anima, & paulò post cum dubius vide-retur, inquit: Verùm statuat hic quisque quia velit, & animam, seu infundi, seu propagari credat: hoc tamen secundo certissimum esse pu-to, animam mox à prima conceptione, quam primum semen patris & matris conjunctum est, & in utero matris retinetur, & corpus formari incipit, adesse: immortalitatem ta-men à parte post ex gratia divina tenet, & deindè alibi explicans illam propagatio-nem, dicit, nil aliud esse, quàm quod per *Cap. 14.* semen, quasi per vehiculum, traducatur a-nima*

nima ad animandum aliud corpus, seu aliud individuum : verùm omittamus ista paradoxa, quæ dissona sunt Ecclesiasticis sanctionibus, & ad magis orthodoxa accedamus.

Alij verò existimant animam humanam non cum semine traduci, sed creari, & à Deo infundi primo statim conceptionis momento, quod quidem improbandum vsque adeo non foret, si argumentum quonituntur, aliqualem majorem vim in se contineret : dicunt enim vbicunque animæ humanæ operationes adsunt, ibi etiam adest anima ; at in prima statim conceptione operationes animæ humanæ adsunt, ergò animam humanam ibi statim adesse fatendum est, & certè si validè illa minor probaretur, diffitendum non foret argumentum concludere ; dicunt enim operationes illas consistere in membranarum fætum involventium apparatione, & in fætûs formatione, sed quia videmus hæc eadem munia cadere in animam vegetativam, & sentientem in cæteris brutis, & plantis, ideò operationes istas communissimas animæ vt sic, & non proprias animæ humanæ dicendum est.

Thomas verò Fiemus de format. fætûs, credit animam infundi tertio à conceptione seminis die, quod his rationibus comprobare videtur : quod conformat fætum

Quæst. 8
Conclus.
11.

tum

tum, conformat membranas ; sed quod conformat membranas debet tertio circiter die esse in semine ; ergò anima rationalis debet esse tertio circiter die in semine, quod enim conformat membranas debet esse in semine antequam ipsæ conformentur, vel eo ipso, quo incipiunt conformari tempore, cum causa efficiens sit prior tempore, vel simul cum suo effectu ; ast membranae sunt conformatae ad summum die quinto vel sexto ; ergò ad minimum incipiunt conformari die tertio, & propterea etiam anima rationalis debet inesse semini ad minimum die tertio.

Verùm, cum, vt supra dictum est, formatio fætûs non sit in homine, vt subjecto non adæquato, sed in genere in omnibus viventibus, plantis, brutis, & homine, inde est causa communissima omni viventi, ideò ex conformatione corporis, non debet argui præsentia animæ rationalis ; quia hoc modo esset operatio propria, & peculiaris hominis, quæ convenire aliis viventibus neutiquam deberet, hinc tota vis argumenti corrui, & cum natura ne momento quidem sit otiosa, quàm primum semen in vtero conclusum est, ab anima inchoari, continuari, perfici, & absolvi, certum est.

Dico ergò ; semen non esse in principio animatum animâ rationali, non obstante, quòd conceptus generationis sit univo-

cus,

cus, & hoc dictum sit sistendo in Jure Canonico supra citato statuente marem informari anima rationali 40. die, vltimum quod mihi videtur hæc sententia vniformis rationi; quia aliàs quisquis quocunque modo profunderet semen semper homicida esset, ac perimeret hominem, hoc verò nullibi dictum reperitur, vel à Conciliis, vel à SS. Patribus, vel ab aliquo rectè sentiente Philosopho, & ipse Philosophus in libris de generat: admittit in materia vegetantem, & sentientem animam, mentem vero humanam deforas advenire absolute statuit. Postquam ergò rectè dispositum, & organizatum est corpus, Deus creat, & infundit animam, quæ postea operando eminenter continet alios duos gradus vegetandi, & sentiendi nempè, quare inferendum est, quòd non solum in homine, sed in aliis brutis quoque vnicus gradus vltimatus animæ reperiatur, ita vt anima bovis in se contineat & vegetantis, & sentientis, hominis verò, & vegetantis, & sentientis, & ratiocinantis; & licet Henricus de Saxonia, super expositione Alberti Magni de Secretis Mulierum, distinguat animam vegetantem à sentiente in æmbrione, hancque putet introduci à virtute quadam cælesti, tanquàm causa vniversali, eamque accipi in communi, verùm, quia dicit, quòd anima sensitiva in specie attribuitur fatui

2. cap. 3.

Tract. 2.

fætui à virtute informativa existente in fe-
mine, & quod corpus cæleste, vt est agens
vniversale, omni fætui indifferenter tri-
buat animam sensitivam, quid sibi velit,
occultum est, nisi fortè intelligat, quòd cæ-
lum concurrat tanquam causa vniversalis,
vt dicitur: sol, & homo generant hominem,
& in hoc sensu vlteriùs disputandum non
est, si verò alio modo interpretandum sit,
quid hoc sit, immanifestum est: Zabarella *Cap. 9.*
etenim de mente humana, ait, hoc agens
externum, & vniversale esse calorem, non
quidem igneum, aut elementarem; siqui-
dem calor igneus non est productivus vi-
ventis, imò sub hac formalitate explicans
Magistrum asserentem, solam mentem hu-
manum advenire ab extra, omnes animæ
partes advenire extrinsecùs, quod tamen
expressè constat ex Aristotele contrarium,
concedente animam vegetativam & sensi-
tivam inesse semini (excepta mente) quo-
niam superiùs dictum est, proponendum
esse aliquid de ratione formali vitæ, quid
sit quidem vivere, & in quo consistat, di-
ctum est nil aliud esse, quàm se movere ab
intrinseco, addimus modo per se, & in lo-
co etiam naturali, hocque dicitur; quia si
diceretur simpliciter esse principium se mo-
vendi ab intrinseco, manifestum foret, quòd
etiam formis elementaribus, aliorumque
mixtorum vita concedenda esset; siqui-
dem

dem cum non sunt in suo centro seu loco naturali, si nullum adfit impediens, moventur naturaliter ad centrum per aliquid intrinsicum, quod formam appellare libet; quoniam gravitatem ac levitatem ab ipsis formis rerum provenire dicimus; & quia hujusmodi motus sunt naturales, natura- que sit principium motus & quietis ejus in quo est, hinc addimus particulam etiam in loco naturali, quoniam inanimata dum sunt in loco naturali, non solum intrinsicè non moventur, sed imò si moventur, vel avelluntur, id violenter accidit illis, ut est motus projectorum, inde Aristoteles in *Metaphysicis* dicit, quod Deus vivit, moveturque ab intrinseco per intellectionem: & comparativè loquendo inquit: quòd homo vivat, quia aliquando intelligit, quòd magis Deus, qui semper intelligit, concluditque, quod inexistat vita Deo, siquidem intellectus operatio, vita est.

12. tex.
89.

Igitur conceptus formalis vitæ est se movere ab intrinseco, etiam in loco naturali, ad distinctionem inanimatorum, quæ dum sunt in suo loco naturali non appetunt movere se, sed quiescere, viventia verò naturaliter, sive sint in loco, sive extra locum naturalem moventur; ideoque si aliqua distinctio assignanda foret inter animata & inanimata à posteriori, seu per effectus existimo, nullam magis consentaneam assigna-

signa-

signabilem, quàm per motum intrinsecum
 in loco naturali, & per non motum in eo-
 dem loco naturali. Quare semen vivit,
 etiam ante 40. diem gradu sensitivo in se
 continente primum vegetativum; habet
 enim illud principium motivum intrinse-
 cum ex superius dictis, quo nempe vege-
 tatur, crescit, & sentit; peracto demum
 conformationis opere, dispositisque quæ
 pertinent ad symetriad & compositionem
 univèrsi hujus parvi microcosmi, tunc
 Deus infundit mentem, per quam exer-
 centur actus vitales rationales; & hoc rectè
 sonat secundùm mentem Aristotelicam de
 generat: animalium afferentem; hominem ^{2. cap. 80}
 vivere primò vitam plantæ, deinde anima-
 lis, tandem hominis, nam credendum est,
 Deum non infundere animam rationalem
 in corpus, quasi in chaos, quoniam illà tan-
 quam gemmã prætiôsissimã, non est con-
 sentaneum alligari nisi auro purificato; ad
 quid enim introducenda esset cum sit spiri-
 tus ab omni labe materiæ se junctus, in ma-
 teriam nondum purificatam, & defæca-
 tam; rectè ergò dicit vivere tandem vitam
 hominis, qui cum in sublunaribus hisce sit
 vltimã defacto, meta & congeries opera-
 tionum divinarum, necessarium fuit intro-
 ducere illam in domicilium aptum, & ela-
 boratum secundùm exigentiam nobilitatis
 illius; & licet aliqui obiiciant ex Justo

8. cap. 7. Lipsio, qui in Phisio: Stoic: qui citat Tertullianum, multosque alios latinos asserentes animam esse innatam non ingressam, qui pariter eodem loco collaudat Gregorium Nyssenum statuentem neminem sanè mente præditum in animam inducere posteriolem esse originem animæ corporis constitutione, ipsemet tamen concludit his verbis *sententia erat, quam tueri posses: nisi Ecclesia, & puriores Theologi jam aliter credi consensissent, pareamus*: nihil enim novi dicimus dum animam rationalem infundi asserimus, nam, & ipsæ sacre pagine id testantur, dum inquit: & inflavit Spiritum vitæ.

LUCUBRATIO IX.

Quot Genera Animarum de Facto dentur.

ADvertendum est, hîc non accipi Metaphysicè, quatenus nempè vegetativum abstrahit in communi, sic enim vnum membrum contineretur sub alio, & hoc modo esset contra bonam definitionem; nam vt infra, tenemus animam rationalem formaliter esse vegetativam; accipitur ergò hîc vegetativum pro principio vegetandi, quatenus non est principium sentiendi, sic sensitivum pro eo, quod non est principium intelligendi, pro actu

actu nempe completo, & non subordinato,
quibus ita consideratis.

Aristoteles in libris de anima diversarum animarum genera constituit, respiciendo nempe ad principium vegetativum, sensitivum, & intellectivum; si vero consideretur anima respectu operationis quatuor genera constitui videntur, videlicet, vegetativum, sensitivum, hoc vero divisum in duas classes, nempe loco motivum, ut animantia progredientia, & loco non motivum, ut ostrea, & similia & intellectivum de anima, & ita ista principia se habere ad invicem, ita tamen, ut vnum principium esse possit in quibusdam subjectis sine altero, & in quibusdam vnum subordinetur alteri, vegetativum enim in plantis consistit sine sensitivo; sensitivum vero nequit existere sine vegetativo; ex quo videtur Philosophus per primam definitionem definivisse animam per actum primum, id est à notiori naturâ; per secundam vero à notiori nobis, & per actum secundum respiciendo ad ipsas operationes, unde liquido constat dari vegetativum non subordinatum, in quo solum sit principium vegetandi distinctum à reliquis gradibus, ita Philosophus loco citato; etenim plantæ sunt etherogeneæ, & consequenter in se per contraria accidentia agunt; quis vero inficiabitur per hujusmodi continuum

conflictum eas perituras nisi aliqua restau-
ratio sequeretur: damna itaque accepta re-
sarcuntur per nutritionem, quæ est alimen-
ti alteratio, & ejusdem in singulas partes
distributio: attractio enim alimenti fit per
radices quæ suppleant vices oris, de anima;
ex quo Scaliger arguit Cardanum, qui lapi-
dibus attribuebat principium vitæ, ratione
accretionis non advertens illam non esse
transmutationem, sed juxta positionem
simplicem, transmutatio etenim fit per a-
nimam, anima autem est viventis corpo-
ris causa & principium de anima ubi scri-
ptum est: *Si verò erit, hoc est anima, & cau-
sa augendi, & alendi*: quare gaudent solo
principio vegetandi, sentiendi verò nequa-
quam, quòd verò loco non moveantur
cum sophitis conveniunt, aut disconve-
niunt etiam, quia hæc sentiunt, & puncta
contrahuntur, & extenduntur, quare.

3. cap. 1.

3. Tex.

65.

Dari etiam animam sensitivam loco
consistentem, & non motivam; hoc ex-
pressè docet Magister de historia anima-
lium; imò in libris de anima expressè di-
stinguit animantia sensitiva se moventia à
non se moventibus, non de quolibet motu,
sed progressivo intelligendum est, quia
etiam animantia se loco non moventia ha-
bent motum constrictionis; puncta enim
se contrahunt; mens ergò Philosophi est a-
gere de motu locali, de progressionem nimirum

vnius loci ad alium , quare in eodem textu reddens rationem quare hæc non loco moveantur , quia inquit non habent instrumenta se movendi , & cùm natura nihil frustra faciat , nisi in orbatis , aut imperfectis , hic deficit motus localis in non habentibus instrumenta ad motum.

Sequitur ergò , dari etiam principium sentiendi , quod etiam in se continet potentiam progrediendi , non tamen intelligendi , vt de bautis clarum est , hæc enim habent organa sensûs , & simul partes instrumentales lationis , & ita quidem dispositas talique modo , quo necesse est ad sensationes & loco motiones progredi.

Verùm , quia datur aliud etiam principium intelligendi , quod eminenter & virtualiter continet principia , & vegetandi , & sentiendi , hinc principium vivendi distribuitur in quatuor classes , vt patet ex jam dictis , quidquid Toletus dicat in suis de anima libris , & Conimbricenses. Etenim valde exigui roboris est adversariorum obiectio , quæ nempè ex triplici gradu , quo anima elevatur super formas rerum inanimatarum , deducit genera animatorum , triplex verò solum est modus elevationis , ex quo concludunt triplex tantum genus animatorum dari ; verùm si hoc probandi genus sufficeret ad indaganda genera animatorum , ego quoque dicam sub ipso genere

vegetativo dari nobilius ad ignobilius, quod ita probo; altioris naturæ erit principium vegetativum quod mediante femine generat sibi simile, quàm illud quod non generat, & tamen ipsi hoc admittere erubescunt: & in sensitivo, elevatior est sensus internus, quàm externus; quia primus agit mediante specie immaterialiori; sequetur igitur juxta illos dari diversos gradus animæ, quod tamen negant. Quare clarum mihi videtur tot dari genera animarum, quot genera animatorum, horum autem dari quatuor abundè dictum est, quia animatum formaliter constituitur per animam sub ratione animati; album enim non potest sub ratione albi constitui tale nisi per albedinem, vnde si diversa sunt animatorum genera, & animarum tot esse confitendum est, totque istarum, quod illarum: ita videtur voluisse Aristoteles in suis libris de anima, vbi expressissimè dividit animal se loco movens, à se non loco movente.

2. Tex.
53. 18.
16. 32.

Quare cum dictum sit quatuor genera animatorum, & quatuor genera animarum esse, restat adhuc inquirendum an in eodem vivente diversa reperiantur principia, nempe, vtrum in animali principium vegetandi contra distinguatur à principio sentiendi, & ita in homine, an verò operationes omnes per unicum principium exercentur, nempe vegetationum, sensationum, & intellectuum.

De motivo est aliqua dubitandi anſa, *2. Text.*
 nam Philoſophus de anima explicans potē- *31.*
 tias animæ vegetativæ & ſenſitivæ, ait, ſine
 vegetativo ſenſitivum non reperiri, ſeparari
 tamen vegetativum à ſenſitivo, & in libris
 de generatione animalium : homo, inquit, *2. Cap.*
 vivit primò vitâ plantæ, deindè animalis, *3.*
 & tandem hominis ; ex quo aliqui deſump-
 ſerunt occaſionem dubitandi, an plura prin-
 cipia in eodem vivente contradiftincta
 dentur, & quibusdam viſum fuit ita ſentire,
 quaſi tutantes ſententiam Ariſtotelicam ;
 vnde alia adhuc pullulavit conroversia,
 datâ diverſitate principiorum, dum em-
 bryo animatus eſt ſolummodo animâ vege-
 tante, deſtructo eo, an deſtructum ſit ani-
 mal.

Quapropter ſciendum eſt, illud dici
 animal, quod ita animatum eſt, vt non ſub-
 ordinetur ad aliam perfectiorem formam à
 natura intentam ; talis verò embryo ſub-
 ordinaretur ad aliam perfectiorem for-
 mam, nempè animam rationalem, vnde
 vt alibi dictum eſt, rectè canon inquit, ſi
 quis deſtruxerit fætum ante 40. diem, non
 eſt homicida : quia fætus non erat adhuc in
 eſſe vltimato conſtitutus, hinc talem fæ-
 tum innonimum appellandum cenſemus ;
 deſtrueret ergò animatum, ſed non animal ;
 quia vivit primò vitâ plantæ, id eſt exer-
 cet operationes vegetabiles, demum ſen-

7. Cap.
13.

sibiles, & postremò, intellectiõnis, ita Fer-
nelius de hominis procreatione, atque de
semine, an verò ex hoc possit expiscari tri-
plex principium, non ita facilè est, & licet
Philosophus dixerit dari vegetativum sine
sensitivo, vt videre est in plantis, dubitare
tamen aliqui voluerunt, annon & ipsis
plantis sensus insit, vt videre est apud Ly-
bavium in tractatu de agno sophisticò, vbi
plures adducit instantias de cucumeribus a-
persis oleo, de vite consita penes brassi-
cam, de Heliotropio se vertente ad solem,
de agno scitico fructu; sed quia hæc fabu-
losa videntur, & ad inventa solummodò ad
inducendos homines idiotas in admiratio-
nem; vel id fieri dico an Antipathiam:
Dicamus cum Aristotele de anima, nullo
sensu plantas præditas esse, contra Anaxa-
goram, & alios quosdam antiquos contra-
rium opinantes, & sufficere deberet sola
authoritas Magistri de anima, vbi dicit: Si

2. Tex.
15.

2. Tex.
20.

*autem sensum, & imaginationem, & appe-
titum, vbi enim sensus est, & dolor, & volu-
ptas consequitur; vbi enim hæc sunt, ex neces-
sitate, & desiderium est: Dari 3. animas, seu
tria principia in homine, non adeò absur-
dum est, vt non possit sustineri; multi ete-
nim antiqui ita Philosophati sunt, adeoque
non absolutè improbanda est hæc senten-
tia.*

Nihilominus tamen, dico illa princi-
pia

pia separata existere in diversis viventibus, ut in plantis, animalibus, & homine; principium verò sentiendi non esse diversum in animalibus à principio vegetandi, unicumque esse continens eminenter virtutem, seu potentiam diversimodè operandi, quod & de homine dicendum venit.

Hæc sententia est contra Platonem in Timæo, qui intellectivam collocabat in cerebro: irascibilem in corde: concupiscibilem in hepate: contra Galenum de usu partium, contra Zabarellam de facultatibus animæ, ubi asserit, nullam formam posse edere operationes ad aliam formam pertinentes; hinc triplicem concedit in homine gradum, imò eodem loco concedit in qualibet planta duas formas; desumpto argumento ex Aristotele in libris de ortu animalium, ubi asserit, non simul fieri animal, & equum, infert ille; ergò debet dari aliqua forma specifica, aliàs non differet specie lactuca à quercu; igitur præter animam vegetantem, alia dabitur forma, quæ constituat esse talis speciei; hanc verò formam ait esse ignotam, nobiliorem quidem esse, aut non esse manifestam, cum nobilior sit forma speciei, quàm generis; sed, quia in ejus quidditate explicanda obmutescit, fateturque se penitus ignorare ejus quidditatem, ita & nos non ulterius progrediendo cum ipso taceamus.

Cap. 1.

Cap. 9.

2. Cap.

3.

Una igitur anima in quolibet vivente, & hæc determinans esse, in brutis vnica sensitiva, continens virtualiter rationem vegetantis; ita in homine vnica, virtute triplex, vegetativa, sensitiva, & rationalis. Et hoc etiam sensisse videtur Magister

2. *Tex.* in libris de anima; vbi reprehendit Platonem plures animas in homine statuentem, imò eodem loco dicit se habere ea, quæ sunt circa animam, atque ea, quæ spectant ad figuras Mathematicas; semper enim in eo, quod est consequenter est potentia, quod prius est, & in figuris, & in animatis, vt in quadrato quidem triangulus est, in sensitivo autem vegetativum, ex quo infertur, sicut in quadrato est triangulus solum in potentia quatenus continetur in illo, & id ipsum confirmat licet obscurius de anima, ita vt dubitandum non sit hanc fuisse mentem Philosophi, sed hanc ipsam sententiam defendunt acriter plurimi, ita vt communis videatur: sed, quia sola auctoritas videtur claudicare, ideò etiam rationibus dicta comprobanda sunt, ideòque hæc sententia istiusmndi probari potest.

3. *Tex.*
41.
2. *Tex.*
31.
1. *Tex.*
88,

Si in homine plures essent animæ, sequeretur quòd quilibet individualiter homo non esset animal vnum, quia diversas operationes à diversis formis obtineret; secundò concessis pluribus animabus in homine,

mine, negari non posset dari individua viventia, quæ ad nullam speciem viventium pertinerent, haberet enim homo animam vegetantem, & tamen sub hac ratione vegetantis ad nullam speciem plantarum reducibilis esset; haberet principium distinctum sentiendi, neque tamen pari ratione ad ullam speciem bruti reducibilis esset.

Tertiò positâ illâ pluralitate animarum, ergò homo dum vivit vegetatur, alitur, crescit, & sic dum per principium sensitivum exercet actus sensationis, sequitur ex hoc, has operationes profluere à diversis formis, ex quo non erit essentialis prædicatio cum dicitur, homo est animal, siquidem ratio animalis non fluere à forma hominis, nempè anima rationali. Sed fortè dicere quis posset; hoc prædicatum profluere ab utraque forma, sequela clarissima est: ergò homo non unum animal, sed duplex est; animal quidem rationale quatenus fluit ab anima rationali, & irrationale, siquidem emanat ab anima sensitiva; sed quis non videt hoc paradoxum esse? & licet contrariam sententiam tenentes dicant, quòd vegetativum, sensitivum, & rationale sint tria diversa esse, & cum idem à pluribus distinctisque formis prodire nequeat, prout neque plura esse distincta ab eadem forma, quæ est adæquata essentiæ causa. Responderi facilè potest, concedendo idem esse

esse non posse proficisci à diversis formis, imò negamus suppositum, loquendo de diversitate formarum.

Dicimus igitur, idem principium essentialiter esse unum, virtualiter esse multiplex; animam verò in homine vegetantem non esse principium completum, & ultimè ultimatam, sed subordinatum, quod pari ratione de sensitivo declarandum est; nam vegetativum subordinatur ad sensitivum, & hoc ad rationale, ita ut hoc solum sit completum, & ultimatam, nec subordinatum ad aliud, hinc essentialiter prædicatur homo est animal, quia actus vitalis sensus in homine ab hoc ultimo gradu emanat, ideoque alij gradus tantum eminenter, & virtualiter insunt, si verò actu, & separatim existerent, liquidum foret contrarium argumentum, vimque irrefragabilem obtineret, & hinc eruitur ratio, quare vegetativum, ac sensitivum in homine, ad nullam speciem plantarum, seu animalium referatur, quia non sunt principia completa, & insubordinata, imò taliter subordinata, ut intelligi nequeant, (nisi præcisivè intellectualiter) sine principio ultimato, ad quod subordinantur.

3. Text.

31.

Quest.

14.

Hanc veritatem disertè explicat Javellus in libris de anima in tertio quæsito, ubi assignat triplicem continentiam formalem, materialem, & virtuales, primam

nam ait dum consequens comparatur ad antecedens, ut superius ad inferius, & prædicatur de eo in primo modo per se.

Secundam, quando unum fundatur in altero, & non è converso, & hoc modo sensitivum fundatur in vegetativo; siquidem omnis gradus viventis radicitur in vegetativo, eò quòd omne vivens inferius in nutritione, quæ est operatio vegetativi.

Tertiam virtualem, vel perfectionalem, quam asserit Magistrum appellare potentiã, idest potentialem, quod idem sonat ac virtualem, & est quando secundum continet in se eminenter totam virtutem primi; sensitivum enim continet virtutem vegetativi, sed virtutem etiam sensitivi, ita ut quidquid potest primum, potest & secundum, sed aliquid adhuc amplius, & in hoc sensu dicit intelligendum esse Magistrum, ubi inquit: *Semper enim in eo quod* ^{2. T. 10.} _{31.} *consequenter, est potentia quòd prius est: id est vegetativum contineri potentiã, idest virtute activa in sensitivo, non ecquidem, quòd sensitivum producat vegetativum, verùm, quod potens sit nutrire, augere, generare, & idem sentire; & idem sentendum de mente humana, & eandem dicendum est habere continentiam virtualem, idest virtutem activam vegetandi, sentiendi, & ratiocinandi, maleque ab aliquibus*
con-

concedi solummodo passivè, activè quinimo absolutè dicimus hanc continentiam involvere virtutem, quibus ità enucleatis.

Vlterius disputandum est contrà distinctionem animarum in eodem vivente: quoniam si tales animæ essent realiter distinctæ essent vltimò determinativæ in individuo, & singulæ constituerent hoc aliquid vltimò completum, scilicet plantam, brutum, hominem; ergò homo esset hoc aliquid tripliciter completum, similiter vivens esset dupliciter hoc aliquid completum, scilicet planta, & brutum, sed quis hoc dicit? Etenim quando sunt plures formæ in eodem subjecto, vna prædicatur de altera per accidens; vt album est dulce; ergò animal prædicabitur per accidens de homine solum, cùm prædicetur vnum de alio, quia illæ formæ sunt in eodem subjecto; vel igitur vna forma prædicatur de altera per se, & tunc requiritur, ut illa forma, quæ taliter prædicatur contineatur in alia, aliàs falsa erit propositio, siquidem cùm dicitur homo est animal, homo debet includere in se ipsum esse animalis, igitur forma hominis debet esse forma animalis, quare nulla necessitas cogit asserere, quòd detur alia forma in homine, quæ tribuat esse animalis.

Sed quid opus est longa verborum serie, si superiùs dicta possunt confirmari ad hominem, quis enim negaverit, quod ani-

ma rationalis unita materiæ det illi esse substantiale? ergò vel corporeum, vel incorporeum: non hoc; quia quidquid habet materiam, & quantitatem, corporeum est; ergò corporeum, & sic aut vivens, aut non vivens: non hoc; quia anima est principium vitæ; ergò dabit vivens non insensibile, ergò sensibile, & sic rationale; una ergò anima tribuit omnes hos gradus: & sanè si veritatem offuscare non præsumerent illorum bonâ veniâ dictum sit ipsa experientia diluit argumentum; dicant adversarij, an homo possit eodem tempore, & cum efficaci intentione, & applicatione exercere operationes plurium animarum, nempè cum vehementer speculamur, an vehementer etiam possimus exercere functiones sensibiles, si dixerint quod ita, joci causa dictum esse quisque existimabit; unde, qui plurimum student non benè nutriuntur, imò pallescunt, ut plurimum, quod certè non eveniret si darentur in homine plures animæ distinctæ, quarum quælibet suas functiones independenter exerceret ab altera, ex quo concludendum est, unicum esse principium omnium functionum. Sed cum in homine pluralitatem animarum admittant utrum in Christo id ipsum adstruant, ambiguum est; siquidem notum est, quod Christus ut homo nullam habuerit differentiam ab aliis hominibus in

partibus essentialibus, & ratio est; quia alias non esset univocè homo cum aliis.

2. Cap. Restat adhuc diluendum, quod ex Phi-
3, losopho objiciunt de generatione animalium; existimant enim intelligendum esse in actu primo, non in actu secundo, quonempe ad operationes respectu organorum, vel etiam responderi posset cum Aquinate, & Conimbricensibus, hominem verè vivere priùs vità plantæ, sed adveniente principio sensitivo, deperire prius, & hoc non dari triplex nisi eminenter.

Verùm hæc responsio aliquibus non satisfacit; inquiunt enim, si interit vegetativum, necessariò debet dari causa corrumpens; quia verò nulla assignabilis est; ideò concludunt hunc modum procedendi non dari in natura siquidem, vel corrumpere-tur ab agente contrario, vel à defectu subjecti, non ab hoc: quia semper remanet, non pariter ab illo; quia nullum tale datur; siquidem anima vegetativa, sensitiva, rationalis non contrariantur, cum substantiæ nihil sit contrarium, imò vna dicitur esse dispositio ad alteram, & dispositiones vnius animæ non sunt contrariæ dispositionibus alterius animæ; siquidem dispositiones necessariæ ad animam vegetativam, debent manere cum anima sensitiva, & istius cum rationali.

Dicendum ergò est, providam natu-
ram

ram nihil frustra facere, & cum dictum sit animam habere virtutem exercendi munia non solum respectu proprii gradus ad se spectantia, verum etiam ad alias; suspendit ergo natura, influxum conservativum animæ prioris, & hinc absque ullo contrario cessat gradus prior; introducuntur enim dispositiones nobiliores; siquidem ad præstantiorem formam introducendam nobiliores pariter dispositiones introduci debent, ex quibus præsuppositis anima quæ est in semine expurgiscitur, & de actu primo erit in actum secundum, nempe de potentia operandi ad ipsum operari alioquin si anima posterior haberet virtutem exercendi munia animæ prioris eadem remanente, frustra natura tribuisset illam virtutem posteriori, falsumque foret dicere, quod natura nihil frustra faciat operando juxta propriam intentionem; quod accidere videmus in productione monstrorum, ubi manifestè apparet error, & non intentio naturæ, Albertus verò lib. de origine a-
Cap. 4.
 nimæ ait; non esse explicandum Philosophum in sensu litterali, sed mystico, idest primo apparere operationes vegetativas tanquam ignobiliores; nam in naturalibus taliter est progressus, vt ab ignobiliore transeundum sit ad nobilius, non è converso, & hoc fieri progressivè, non instantaneè; licet idem teneat quòd in eodem instanti in

quo fætus animatur in utero , introducatur anima rationalis , præsupponit verò semen non esse animatum , & animam rationalem introduci seu infundi immediatè in ipso conceptionis momento , ideò omiſſis his.

Videamus quid alij dicant , aſſerunt equidem aliqui , quod paſſiones genere diverſæ non poſſint ab unica entitate promanare , & clarum eſſe quod paſſiones in homine prodeuntès à diverſis animabus ſine diverſæ adeoque non poſſe ab unico , & indiviſibili principio oriri.

Verùm hoc argumentum quod indiſſolubile exiſtimant , nullam reſpondendi includit difficultatem ; concedimus enim paſſiones derivantes à diverſis animabus completis , & vltimatis , non poſſe ſcaturire ab vno eodemque principio , ſecus verò ſtatuendum eſt de paſſionibus promanantibus à principiis radicaliter non diverſis nec completis , nec exiſtentibus in eſſe vltimato ; nam ſi illa entitas vnica de qua dictum eſt , pro ſua perfectione contineat diverſarum entitatum virtutem , tunc poſſunt paſſiones diverſæ provenire ab illa , veluti à principio radicali ; ſiquidem illi omnes debentur , ſic etiam lumen eſt productivum lucis , & caloris , licet ſint qualitates ſpecie diverſæ.

Imò illorum argumentum videtur deſumptiſſe originem ex ipſo Philoſopho de anima

nima, ex quo ita argumentantur: operationes contrariæ non possunt effluere ab eodem principio; sed in homine sunt operationes contrariæ; ergo. Cui objectioni respondendum est vt supra, quia istæ operationes procedunt à principio, vel completo continente eminenter virtutem aliorum principiorum, vel certè ab incompleto, vt dum in embrione ante adventum animæ rationalis sensitivum exercet operationes vegetativi, eas tamen, ita exercet, quia virtualiter illas in se continet, & perfectio sensitivi debet perfici à perfectione vegetativi, ideò operationes illæ non sunt propriè contrariæ; non enim videntur esse circa idem objectum formale, sed circa diversa; siquidem idem objectum, quatenus habet rationem boni delectabilis appetitur appetitu sensitivo, quatenus verò repugnat honestati receditur ab illo appetitu rationali, atque adeò videntur operationes diversarum potentiarum, non tamen contrariæ; & hoc videtur intelligere Aristoteles loco supra citato, dum inquit: quoniam autem appetitus fiunt contrarij ad invicem.

Multa pariter alia argumenta adducuntur ab Adversarijs, sed quia longum nimis esset omnia in medium afferre, ideò ijs declinatis unum adhuc licet examinare, & hoc est, cum dicitur homo formaliter est vegetativus, & sensitivus; ergò continet

formaliter animam vegetantem , & sentientem :

Adventendum tamen est , ly formaliter duobus accipi posse modis , vel eminenter ; quando unum est perfectius altero , ut sol eminenter continet calorem , vel quando accipitur in genere causæ formalis , dum unum præstat totum illud quod præstat alterum , licet aliquid præstet etiam formaliter , & in hoc sensu anima rationalis est formaliter vegetativa , & sensitiva ; quia informando subjectum facit illud verè , & formaliter esse vegetativum , & sensitivum , licet possit formaliter sumi aliquando ly vegetativum , pro eo quod est principium tantum vegetandi cum exclusione gradus sensitivi , & rationalis ; quod etiam dicendum est de sensitivo , sed hoc modo sumptum formaliter reducitur ad principium illud , quod completum est , nec subordinatur ad aliud , nec dubium ullum est , quod in hoc sensu sensitivum formaliter includat vegetativum , undè clarius explicando dico , formaliter me intelligere id , quod absolutè in genere causæ formalis tribuit illos effectus , licet tribuat etiam ulteriorem gradum rationalis , quem ulique vocant formalem eminenter .

His ita prælibatis , cum dixerim semen esse animatum , & gradum rationis in anima continere eminenter in se alios duos ,
in

in eodem vivente plures non dari animas, videndum nunc est, quâ animâ semen nunc animatum sit, utrum id quod profusum est ad procreationem hominis sit informatum forma rationali.

Plurimi existimant mentem humanam inesse semini in primo generationis instanti, ita Zabarella de facultatibus animæ *Cap. 8.*
 Daniel Senertus Hyponin. 4. ubi in longum disputat vnicam, eamque rationalem animam reperiri in homine, quam in primo generationis instanti adesse adstruit, virtutesque in se continere aliarum inferiorum, eam tamen cum semine transfundi, ac propagari, verum cum hoc adversetur, & sacris paginis, & autoritatibus, ideo prætermisissis his descendamus ad institutum. *Cap. 134*

Transfunditur igitur primò semen in matricem animatum animâ sentiente, virtualiter & vegetante, quæ habet facultatem hujus, nempe vegetabilis, idest nutriendi, & augmentandi, quo usque sint perfecta organa requisita ad sensationem, quibus ritè Dispositis, tùm demum incipit exercere munia spectantia ad sensationem, idest his expletis, cum requisitis dispositionibus, & organis, tunc illud principium exit in actum secundum, sentiendique vim demonstrat, cùm sensitivum, sine vegetativo dari nequeat (loquor in brutis & homine)

quidquid enim sentit vegetatur, non verò omne vegetabile est sensibile, ut aliqui falso de plantis opinati sunt, & quia, ut cum Aristotele loquar in initio tertij de anima, quælibet pars animæ, hic gradum intelligit, propria respicit organa, & requirit debitas dispositiones ad operandum, undè ut orthodoxè, loquamur, his adamuffim præparatis Deus infundit mentem, quæ supplet vices duorum priorum graduum; an verò dentur aliæ formæ partiales, quæ vices gerant dispositionum, & quasi dicantur præparantia ad introductionem formæ totalis substantialis, hic disputandum non est, has enim aliqui admittunt ratione partium etheroginearum in corpore vivente, quod videntur desumere ex Aristotele de generatione animalium, & libro de juventute & senectute, ubi docet, in animali priùs generari cor, & postea alias partes, idque priùs quàm adveniat mens, mentis verò nomine ignotum non est eum intelligere animam rationalem, undè ex hoc eodem loco desumitur Aristotelem censuisse animam hæere in semine, quare dicendum est cum ipso Philosopho de generat: animalium mentem humanam creari à Deo, infundi que corpori organizato ad exercendas actiones mentales, hacque adveniente cessare præcedens principium, cum hæc in se illud virtualiter ex jam dictis contineat.

2. Cap.

4.
Cap. 2.

3. Cap.

8.

Prima pars conclusionis patet ex locis supra citatis, secundò probatur: quia, quod creatur à solo Deo producitur; ast anima rationalis creatur, ergò: nam nulli seu Angelo, seu animæ, minus corpori patet concessam esse de facto virtutem creativam, minor verò probatur, quia quod independenter producitur à subjecto creatur, si adsint quæ requiruntur, sed anima rationalis ita producitur, ergò: nomine verò *producitur* intelligenda est actio creativa, quæ animam rationalem collocat in corpore de non esse adesse, nullo sui præexistente esse, producitur tamen in ipsa materia disposita, non verò ex materia; unica enim actione producitur nempè creativa, & alia unitur nempè generativa.

Anima igitur rationalis sola, & unica statuenda principium omnium actuum vitalium in homine contra Philonem Ju-
In 4. quæst. 7.
 dæum libro quòd deterius infidietur potio-
Lib. 23.
 ri: Ocham. Mirandulanum de ever-
Leff. 2.
 sione ponentes in homine duas animas ra-
 tionalem, & sensitivam, & contra omnes illos, quos referre supervacaneum ducimus, qui in brutis duas etiam ponunt realiter distinctas, vegetativam nempè, & sensitivam: imò cum D. Thoma constanter
2. Cap.
 dicendum est in libris contra gentes, unam
58.
 solam reperiri animam, virtute multiplicem, eminenter, quod idem est dicere,

triplicem in actu secundo, unam eamque simplicem in actu primo; nec quidquam facit quod Aquinas eodem loco asserat adveniente sensitiva deperire priorem, hac enim de re fusè supra disputatum est: quinimò nisi fides, quæ est rerum non apparentium argumentum, contrarium doceret, & nos mentem traduci cum semine statuerre non abhorreremus, sed quia captivandus est intellectus; neque quærenda est ratio naturalis in ijs quæ humanum captum excedunt, vt clarius igitur dilucidemus, dicimus principium vegetandi, & sentiendi cum semine transfundi ultimum formaliter, virtualiter primum, differentiam vero vltimam nobilissimam infundi, juxta illud: & inspiravit spiraculum vitæ, vitæ quidem præstantissimæ, adeò, vt idem Aristoteles loco supra citato de generatione animalium coactus fuerit eam appellare divinam, quasi particularem divinitatis partem; hinc faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram; si enim considerate pervolvantur Aristotelica opera, facile comprehendemus eum omnes sacras paginas perlegisse, vt disertò ostendit Fortunius Licetus in suo libello de pietate Aristotelis erga Deum, & homines; nec dubitandum est Magistrum perlegendo Genesim vidisse etiam illud: Deus inspiravit in faciem hominis spiraculum vitæ, & sic

factus est in animam spirantem; illud verò spiraculum vitæ est anima rationalis; ergò per illam habet homo absolutè, vt vivat omni vitâ quâ vivit, quâ adveniente cum D. Thomâ cessat sensitiva, tanquam ignobilior.

LUCUBRATIO X.

An Anima sit in toto corpore viventis?

An in aliqua parte determinata?

PRætermisâ disceptatione de divisibilitate, vel indivisibilitate animæ, de qua in sequenti lucubratione; jam solum investigandum est, an anima resideat in toto corpore, ut sede sibi connaturaliter adæquata, an certè in aliqua, aut aliquibus partibus illisque determinatis, tanquam ad id dispositis, ita quidem, ut licet divisibilis foret, aut indivisibilis, id accidat. Antiqui Philosophi, qui tempore præcesserant Aristotelem, existimarunt animam secundum propriam substantiam seu entitatem minimè residere in toto corpore, seu adesse toti, sed in quadam illius parte, ut Rex enim, dicebant, ex arce imperat, ac leges promulgatas adimpleri jubet: verùm quæ sit illa pars, quam hoc privilegio gaudere dicebant, non ita planum est, inter illos ta-

men.

men existimarunt aliqui esse cor, vt videre est apud Conimbricenses de anima.

2. Cap.

1. quest.

9. art. 2.

Alij verò hanc animæ sedem attribue-
bant cerebro : sciendum verò est, non esse
hic quæstionem an anima secundùm suam
essentiam tota sit in qualibet corporis par-
te, an non tota in qualibet parte essentiali-
ter; quia tali modo dicendum foret eam
habere partes essentielles, quod fari non po-
test; cum enim sit forma, est substantia sim-
plex nullas habens partes essentielles, illa
ergò particula tota intelligenda est, an in
parte aliqua [determinata solummodo ope-
retur.

Plato, ut supra dictum est, finxit tres a-
nimas in homine, concupiscibilem enim
collocavit in jecore, irascibilem in corde,
& ratiocinantem in cerebro, contra quem
Aristoteles argumentatur ad hominem de-
sumendo vini argumenti ab animalibus
imperfectis, quæ in partes diuisa supervi-
vunt, & easdem exercent operationes par-
tes disjunctæ, quas conjunctæ exercebant,
alias una in parte una, alia in alia exercen-
da fuisset, vbi autem reperibilis est opera-
tio, ibi & facultas & animæ substantia, qua-
re concludit omnes animæ partes reperiri in
singula animalis parte, partes verò animæ
summit nomine totius, vt inferiùs videbi-
tur, dum de divisibilitate, ac indivisibili-
tate animæ pertractabitur.

Quare rectè Julius Cæsar Scaliger: *Exerci.*
Nulla inquit apud me viget ratio, quæ mihi 307.
persuadeat, animam nostram, substantiam Sect. 5.
immaterialem, Dei quasi particulam quan-
dara, ullo modo esse compositam, præsertim ex
duobus actu contrariis: Anima quæ tota sit in
quacunq; parte corporis quomodo partes ha-
beat in se simul actu contrarias duas, & sub-
dit, esset enim homo, unum, quasi cumu-
lus, partibus coagmentatis, non verus ho-
mo, sed verus Geryon, veraque chy-
mera.

Quare dico, animam esse formam in-
 formantem totum corpus, omnesque illius
 partes, & fingillatim quælibet, to-
 tamque in toto, totamque in qualibet sin-
 gula parte essentialiter, & substantialiter re-
 sidere, ut dictum priùs fuit, Conclusio hæc
 est omnium rectè, & Orthodoxè sentien-
 tium, multas tamen easque graves patitur
 difficultates, quas enucleatim perscrutari
 lubet, ad hoc, ut manifestiùs appareat non
 ex solis operationibus exercitis in quibus-
 dam particulariter corporis partibus con-
 cludendum esse, in illis tantùm animam
 essentialiter residere, sed aliundè id prove-
 nire, & antequam diluantur objectiones,
 quæ adduci possunt, conclusio primo pro-
 banda venit.

Aristoteles definivit animam, quod 2. *Tex.*
 sit actus corporis organici, ergò informat 6.
 totum

totum corpus organicum; quare docet si digitus, aut manus &c. animâ carent, non esse amplius talia nisi æquivocè; ergò dum sunt verè, & univocè talia putat in illis esse animam; sed aliquis posset dicere Philosophum existimasse animam esse divisibilem, manifestam hujus objectionis falsitatem sequenti lucubratione demonstrabo.

Ulteriùs comprobatur, in toto corpore sunt operationes vitales, & in qualibet illius parte; totum enim corpus nutritur, & augetur; ergò in toto corpore, & in qualibet parte est anima, sed hic alia insurgit difficultas, nam in toto adesse non negatur, cùm sit actus corporis, corpus verò includit totum, an verò in qualibet parte tota sit, in hoc latet difficultas; sed ut sequenti lucubratione ostendemus suppositâ ejus indivisibilitate, quam demonstrabimus corruet ansa dubitandi: Unde cùm actus vitales non possint elici, nisi ab anima substantialiter præsentet, & cùm hæc indivisibilis sit, ut videbitur, sequitur, ratione illius indivisibilitatis totam esse in qualibet corporis parte, aliàs non essentialiter in qualibet parte operaretur, sed per quandam solummodo irradiationem, vt dicitur de sole, qui operatur per radios suos solares; aliter verò contingit cum actibus vitalibus, qui immediatè eliciuntur ab ipsa substantia vitæ, illa verò non potest agere in di-

distans ; ergò ibi debet esse informare animæ, vbi est operatio, & si hoc negetur vix ostendi poterit in qua parte corporis sit anima : quare ipse Aristoteles eam definiens, *2. text.* ejus definitionem orditur ab effectibus, *24.* nempe à notiori nobis, cum ex actibus vitalibus facilis sit cognitio vitæ ; nullius enim momenti est, quod ab aliquibus adferatur, quòd operationes quædam, quæ in aliquibus partibus exercentur, quòd proveniant à spiritibus à corde, vel cerebro transmissis, nam negandum non est, spiritus animales transmitti à cerebro, vitales à corde ad reliquas partes animalis pro exercendis functionibus animalibus, & vitalibus necessarios, ipsimet tamen adversarij negare non poterunt necessum esse ipsam etiam animam adesse informativè cum actio vitalis non possit procedere, nisi à principio vitali intrinseco siquidem, si quid ab aliquo alio extrinseco movente moveatur, non potest talis motus dici vitalis, aliàs motus lapidis ab homine illi impressus, & motus Cæli ab Intelligentia causatus dici possent actus vitales, & sic verum esset dicere lapis, ac cælum vivit, vnde spiritus sunt conditio necessaria, non verò principium operativum.

Quomodo autem anima sit in toto, & tota in qualibet parte adeo obscurum est, ut Scaliger admiretur offuscationem intellectus

307. *sect.*
29. *Stūs humani in suis exercitationibus videmus inquit angustias nostri intellectūs, qui dicere ausus est, se se comprehendere species substantiarum, quin latet nos exquisita illa cognitio, scilicet, quomodo ex duobus unum fiat, quomodo forma sit in toto, & in quacunque parte tota, adeò divina res forma est, ut cum sit substantia, aliam totam sui impleat substantiam, ita, ut ex utraque fiat unum. Quare ulterius disquisitio morosi, atque satagentis animi est, humane enim sapientie pars est, quadam equo animo nescire velle.*

Et sanè quasi hydræ abscisa capita repullulare denuò videntur difficultates; nam si anima residet tota in qualibet parte, quomodo igitur, quod continuo experimur, ex accretione, & generatione novæ partis ad informandam partem novam extenditur anima? nam prima fronte videtur migratio formæ de subiecto in subiectum, quod in bona Philosophia paradoxum est, imò videtur hoc modo anima per se mobilis contra Philosophum, qui in Physicis docet sola corpora per se mobilia esse, & in libris de anima, hanc tantum mobilem esse per accidens ad motum nempe corporis.

1. *Cap.*
15. Zabarella conatur multis verborum extensionibus satisfacere his objectionibus de accretione, & ut solveret hæc duo dubia duplicem generationem animæ statuit, quo-

quarum primam propriam, impropriam alteram appellat, illam generari in corde tanquam principio vitæ, in eodem educi de potentia materiæ; hanc verò adnatis cordi cæteris membris innasce in eis animam, non verò amplius per educationem è materia, sed per derivationem à corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, & hoc modo solvit dubia; inquit enim, non transit de subjecto in subjectum, sed per influxum ab anima cordis informatur & novè genita materia, si enim anima dividua esset, & vna pars transfiret ad informandam aliquam aliam partem corporis novè genitam vera esset transitio de subjecto ad subjectum, & tunc verum foret quodlibet membrum ab animali separatum aliquandiu viveret (intelligendum est de animali perfecto) siquidem si membrum non habet animam à corde influentem, sed in ipso primo instanti exortam, nulla erit ratio convincens, cur membrum separatum à toto non possit aliquandiu animam retinere, cum substantialis interitus non fiat nisi prævia alteratione, quæ subitanea, & instantanea esse non potest, sed necesse est eam fieri in tempore, & idem sentit dicendum esse qualibet particula carnis; quod tamen experientiæ, & sensui repugnat, alias quoque adducit rationes ad suam mentem confirmandam, quas præterire duxi ne nimium

in longum videar hanc quæstionem protrahere.

Dico verò hìc non quæri solùm de anima vegetante , ut Zabarella videtur intelligere , ex eo quòd triplex principium distinctum statuat in homine , sed de anima rationali , quæ gaudet privilegio vnus solius principij virtualis tamen , in se continentis eandem facultatem , quam in diversis subjectis animatis diversa habent principia , hinc rectè cum Aristotele de generat: animal: dico materiam , & quantitatem minui , formam verò manere , & ad materiæ partes fluentes , non fluere animam seu formam , sed totam remanere , & ad reliquam materiam restringi ; etenim si substantiam quoque formæ in particulis materiæ fluentibus , & fluere cum materia existimasset , nullum materiæ , & formæ discrimen statuere potuisset ratione fluxus , vel permanentiæ , nam eadem ratio de vtraque esset , quare hinc eruitur ratio quod non transeat de subjecto in subjectum , quoniam hoc denotat , deserto primo subjecto transitionem ad aliud , quod de anima indivisibili sejuncta à materiâ , nullatenus partes quantitativas habente aliter sentiendum est ; hinc si ignotum nobis est tantum mysterium , quomodo id fieri possit admiremur potius animæ excellentiam cum Scalligero loco supra citato , quàm investigemus

1. Tex.

¶ 1. &

¶ 2.

mus Creatoris admirandum arcanum, nam & Aristoteles solummodo comparativè descripsisse videtur, dum comparat corpus vtri aquâ fluente pleno quod augetur, vtri dicit similem esse formam ejus, quod augetur, aquæ verò fluenti similem esse materiam; aqua enim semper fluit per vtre manente tamen vtre sine fluxu, sicut etiam forma ejus quòd augetur, non fluit: hujus etiam opinionis fuit D. Thomas cum multis aliis, & resolvitur pariter secunda difficultas, quâ dicitur, si eodem anima informaret partem noviter genitam, sequeretur quòd anima moveretur, dicimus hoc moveri dupliciter intelligi, aut enim provt dicitur anima intelligens movere, aut provt moveri competit motui locali, qui per acquisitionem novi, ubi fit deperdito priori, & secundùm hunc sensum Aristoteles non admisit motum in anima, nam cum impartibilis, ac indivisibilis sit, non transit de subjecto in subjectum, neque ei competit motus localis, movetur verò ab intrinseco, dum operatur, imò principium est motûs localis, licet ipsa eo motu non moveatur, nisi ad motum corporis; etenim pertractans de anima duplicia ait reperiri genera animatorum, aliud se loco movens, aliud se loco non movens, subditque *dictum sit solum, quòd anima est horum, quæ dicta sunt principium*: quapropter, ut optimè

2. Tex.

16.

Tex. 18.

Cap. 12. Zabarella annotavit de accretione, & nutritione, Aristoteles triplicem accretionis conditionem statuit, quarum primam, quòd ea fiat ex materia extrinsecùs accedente, secundam quòd idem quòd augetur, numero ab initio vsque ad finem permaneat, & tertiam demum quòd non totum solum, sed omnes partes aliquod incrementum suscipiant, verùm quomodo ex accedente materia corpus vivens augeatur: videatur Philosophus, qui in Physica auscultatione accretionem ab aliis mutationibus sejunxit ratione terminorum, qui ex diversis cathgoriis desumuntur; generatio siquidem, & interitus est mutatio de substantia in substantiam, alteratio de qualitate in qualitatem, & imminutio de quantitate in quantitatem, etiam latio de loco ad locum; quare inter has omnes est differentia essentialis desumpta à terminis, unde accreta aliqua parte corporis, non dici potest accreta & anima; quia nullam habet dependentiam à quantitate, & cum quantitas, ut existimamus, dicat in suo formali conceptu principium impenetrationis, quod nec animæ, nec Angelis competit, hinc rectè dicitur animam ad informandam novam aliquam partem materiæ, non extendi quantitativè, sed coëxtendi: Quare Fortunius Licetus de animæ coëxtensione, duplicem statuit extensionem, unam magnitudi-

*Lib. 8.**Accretio.**2. cap. 4.*

tudinis, ac materialem, quæ soli quanto
 corporeo inest, alteram formalem, ac sub-
 stantiæ incorporeæ, & addit, quod etsi hæ
 duæ extensiones materialis scilicet & for-
 malis, analogiam, proportionemvè inter
 se habeant, quòd utraque certis terminis
 rem definitam coërceat, Deus enim solus
 totus ubique est, in eo tamen differunt,
 quòd extensio formalis rem, cui competit
 non efficit de genere quanti, nec necessariò
 divisibilem, sive per se, sive accidens:
 materialis verò extensionem facit quan-
 tam, & divisibilem: & hinc Scaliger in suis *259. Se-*
 exercitationibus declarat animam esse ex- *stat. 12.*
 tensam sine quantitate prædicamentali, di-
 stinguendamque esse extensionem propriè
 dictam ab extensione analogicè sumpta;
 extensio propria est quantitatis, & corporis,
 quæ habet partes ita dispositas, ut ubi vna
 est, altera esse non possit: anima verò etsi
 corporibus jungatur tanquam ens in-
 completum, quia corpora dimensa, & ex-
 tensa informat, & ipsius virtus repletiva,
 quod magis propriè putamus competere,
 quam virtutis extensivæ nomine, tanta est,
 quantum corpus ipsum, corporis dimensio,
 & ipsum, quantumlibet excrescat, nulla
 parte addita replet, neque enim alia animæ
 pars est in oculo, alia in aure, nec in juve-
 ne, aut viro major, quàm in pubere, & li-
 cet claudicet similitudo, quia Deus à se ipso
 est,

2. *Tex.*
20.

est, tamen, ut hic immensus & infinitus est
 ubique, non habens partem extra partem,
 quia est ens simplicissimum, aliquali pari-
 ter modo dicendum est de anima, quia to-
 tum corpus replet, nec habet partem ex-
 tra partem, & quæ hucusque dicta sunt de
 anima rationali dicta esse volumus, quas-
 dam enim animas consistentes in esse com-
 plero quantitativè, id est fluere cum fluxu
 materiæ certum est ex ipsomet Philosopho
 ex libris de anima ubi docet, animas quas-
 dam se multiplicare, ex eo quòd aliquæ
 plantæ divisæ sejunctæque videantur vive-
 re, propterea quòd anima quæ est in istis,
 actu quidem in unaquaque planta est una,
 potentiâ verò plures, quod & in animalibus
 quibusdam anulosis, & serpendo pro-
 gredientibus concedit, verùm hoc ad no-
 strum institutum non est. Hoc aliquibus
 dedit occasionem investigandi, si Philoso-
 phus enim concedit in plantis divisis vi-
 tam, quare non etiam idem erit asseren-
 dum de ijs, quæ semine propagantur, ita
 ut dici possit anima una, potentiâ verò plu-
 res, verùm hoc objectum nihil officit ijs,
 quæ hucusque dicta sunt, nam concedimus
 libenter unam animam unumque princi-
 pium in homine, virtualiter tamen triplex,
 sed ex hoc nihil inferri potest; si enim per
 ly potentia intelligant educationem, quam
 longa multi verborum serie demonstrare
 ni-

nituntur , hanc superiùs non dari abundè
 ostensum est ; Anima ergò informat totum
 corpus , & simul omnes partes , & ita qui-
 dem , ut tota sit in qualibet parte informa-
 ta , tanquam forma immaterialis , carensq̃
 omni quantitate , idque fieri per solam ex-
 tensionem formalem supra declaratum est ,
 quæ congruè potius vocanda esset repleti-
 va , replet enim informando materiam , ita ,
 ut si pars aliqua obtruncetur anima minor
 non fiat , & si de novo partem aliquam re-
 pleat vel informet , neque major propterea
 fiat , nam nunc non est disputandum cum
 Zabarella in libro de sensu agente , ubi osten-
 dit omnem formam esse sui multiplicati-
 vam , & de facultatibus animæ , docet ve-
 getantis animæ conditionem propriam esse
 , ut generans exhibeat aliquid de sua ma-
 teria , atque aliquid de sua forma ; quia cum
 in homine unicum tantum concedamus
 principium , nullo modo admittere possu-
 mus , quòd generans tribuat aliquid de for-
 ma , quia taliter tribueret aliquid de anima
 rationali , & ita prætereunda esset creatio.

Cap. 5.
 Cap. 18.

Possent quidem adversarij inferre : si
 anima rationalis est tota in qualibet parte ,
 ergò quælibet pars hominis est homo ; ani-
 ma enim hominis tota unita materiæ con-
 stituit hominem , responsio contra eos , qui
 dicunt animam principaliter , & essentiali-
 ter residere in corde , aut cerebro in aliis

partibus tantum per irradiationem ; ergo cor est homo , ergo cerebrum est homo.

Responsio verò propria est , quod homo directè dicat totum compositum ex anima rationali , & corpore diversimodè organizato , & ad omnes vitæ functiones accommodato , quale conflatum non est cor , aut cerebrum , hinc consequentia adversaria claudicat.

Nec pariter quidquam ad rem facit , dum dicunt , tota anima rationalis est in qualibet corporis parte ; ergo abscissâ manu tota anima tollitur , sic eadem animâ eodem tempore movebitur , & quiescet ; in una enim manu quiescet , & in altera movebitur ; tertio ejusdem animæ potentiæ erunt ubique , ergo videbit in calcaneo , ergo audiet in oculo , & sic à partium enumeratione.

Respondendum ad primum negando consequentiam ; nihil enim per abscissionem alicujus membri sit aliud , quam quòd auferatur pars unionis animæ rationalis ad materiam illius membri , nec mirum est ; siquidem in aliquibus animalibus amputatur pars animæ cum amputata parte corporis.

Ad secundum nihil absurdi sequitur si dicatur animam in duobus locis existentem , in uno posse quiescere , in altero moveri ; movetur enim motu partis , & quiescit quiescente parte altera. Ad

Ad tertium dicimus, potentias identificatas animæ esse in toto corpore, simul, cum non distinguantur ab animâ realiter, negatur verò consequentia, quòd indifferenter possint edere operationes in omnibus partibus; quia operari non possunt nisi per organa, quæ si uniformiter extarent in omnibus partibus, sine ullo scrupulo concederemus consequentiam; nam anima utitur immediatè organis pro exercendis functionibus, quare calcaneus non dicitur videre, licet in ipso entitativè sit potentia visûs; nulla enim in calcaneo sunt instrumenta requisita ad visum.

Undè rectè dicimus, omnes partes hominis, quæ informantur animâ quatenus vñico principio, participare entitativè, & essentialiter de omnibus gradibus simul, & formaliter in se continere omnes gradus, nempe vegetativi, sensitivi, & rationalis, & quia potentiæ organicæ, ut sæpè dictum est operari nequeunt, nisi mediantibus organis, hinc provida, & sagax natura, cuiq; membro donavit instrumenta apta, & sufficientia ad operandum: etenim si omnes partes corporis etherogenei ijs vñiformibus organis condecorasset, non harmoniam, sed dissonantiam corporis constituisset, ejusdem enim speciei operationes à qualibet seorsim parte editæ fuissent, sic disconcertus, non concertus fuisset in republica cor-

porea, ideò ergò ratio hujus conclusionis desumitur ex indivisibilitate ipsius animæ, ex qua manifestum est, quòd cuilibet parti communicet informando totam suam entitatem, & cum in anima rationali omnes tres gradus identificati sint, indè etiam clarum est eandem communicare cuilibet parti omnes illos tres gradus; mirum igitur non est, quòd videamus diversitatem operationum prodire ab eodem principio, siquidem cuilibet in Philosophia versato constat, quòd si forma aliqua plures gradus Metaphysicos in se continens potest tribuere effectum formalem secundum vnum gradum, licet non tribuat secundum alterum, quod nihil absurdi sequatur, & hæc sufficient, quæ hucusque dicta sunt.

LUCUBRATIO XI.

An Anima sit partibilis, & divisibilis.

Et an potentia distinguantur realiter ab anima.

Divisibile tripliciter dici potest, prout & indivisibile; illud quidem primò, quatenus constat aliquid materiâ, & formâ partibus essentialibus; secundò divisibile dici potest Metaphysicè, quatenus aliquid constat genere, & differ-

ren-

rentiâ; tertio dicitur aliquid divisibile integraliter, quia constat partibus integralibus.

Primo igitur modo animam non esse divisibilem manifestum est, quandoquidem constare deberet materiâ, & formâ.

Secundo modo neque, etsi anima spiritualis sit, sermo est de rationali, ratio est, quia res spiritualis dividitur in Angelum, Angelus verò in Michaellem, & Gabrielem metaphysicè, prætermittis illis qui dicunt posse dari materiam spiritualem, quod ad Philosophum non spectat; quæstio verò est, an anima quatenus spiritualis est, divisibilis sit in partes integrales.

Verùm antequam ulterius procedamus inquirendum est, quis sit conceptus entis corporei, & spiritualis: res ergò corporea in suo conceptu formali includit ordinem seu respectum ad rem habentem partes integrantes, & ita res spiritualis, quæ nullo modo respicit rem habentem partes integrantes, undè corporeum respicit rem quantam seu quantitativam cum dependentia ab illa, aut cum connexionione essentiali in actu secundo, ita, ut conceptus rei materialis per se primò dicat ordinem ad quantitatem principium impenetrationis, seu ad rem quantam aptam extendi per quantitatem cum dependentia, aut certè connexionione adæquata, & essentiali in actu se-

cundo ab illa re quantitativa : quo præsupposito habetur conceptus adæquatus rei materialis & spiritualis, & sanè adeò clara, quæ dicta sunt, videntur, vt probatione non videantur egere; corpus enim Physicum est quantum habens partes extra partes, & quantitativas, ergò illud quod per se primo ordinatur ad quantitatem, estque aptum habere partes extra partes per quantitatem erit corporeum, & pari ratione illud, quod non habet partes extra partes per quantitatem, nec per se primò ordinatur ad quantitatem, erit spirituale.

Et si dixeris, ergò anima rationalis erit corporea, quia ordinatur per se primò ad materiam, ut cum illa faciat vnum per se, negatur consequentia, quia licet ordinetur ad materiam, non tamen cum dependentia ab illa, aut essentiali connexionem cum illa in actu secundo; anima siquidem rationalis non causatur à materia, ac proindè non dependet per veram causalitatem à materia.

Quare ad hoc vt aliquid dicatur materiale, requiritur, ut dependeat aut exigitive à quantitativo per causalitatem, vel si non potest dependere per causalitatem essentialiter in actu secundo sit connexum, ut ratio adæquata, seu modus alicujus materialis & quantitativi, quantitas enim est radix extensionis quantitativæ impenetra-

tio

tionis, ideò quæ ducunt ordinem à quantitate, seu quæ dependent ab illa dicuntur materialia, ex quo aliqui dixère, quod corpus sit substantia impenetrabilis cum alia ejusdem speciei, corpus enim quantum est, consequenter est impenetrabile, & non nisi alterius respectu corporis impenetrabilis quare rectè res materialis illa appellanda est, quæ cū alia ejusdem speciei, vel est impenetrabilis, vel certè, quæ non commensuratur cum re hoc modo impenetrabili, ista verò commensuratio nil aliud est, quàm quòd vel dependet per veram causalitatem, vel certè res secundum ad æquatam rationem in actu secundo essentialiter est affixa alicui materiali, & quantitativo, vt contingit in creatione materiæ.

Dicimus ergò ex dictis, animam rationalem esse spiritualem, & omiſſis sacrarum paginarum testimoniis, sic probatur assertio, anima rationalis à nullo dependet materiali ut quantuo tanquam à subjecto, nec etiam in actu secundo essentialiter pendet à materia tanquam à ratione adæquata cui sit connexa, ergò est spiritualis.

Probatur secundò animæ rationalis operatio est intellectio, sed intellectio est spiritualis; ergò etiam anima, alias altioris esset ordinis effectus, quàm sit ipsum principium radicale talis effectus. Sed fortè posset

set incidere aliqua dubitatio de minori, quam multis Philosophi autoritatibus comprobare possemus, sed rationibus investiganda est veritas: & ratio minoris est, quia intellectiones, volitionesque animæ rationalis operationes tendunt etiam in objecta spiritualia, in Deum, & Angelos nempe (spiritualia intelligenda sunt, quæ nullam participationem cum materia habent) igitur intellectiones sunt spirituales; certum enim est, quod potentiæ materiales ex eo non possunt tendere in objecta spiritualia, quia non sunt spirituales & in operando dependent à sensibus, cum ergò anima rationalis potens sit cognoscere objecta spiritualia, spiritualis enuncianda est; tritum enim axioma in Philosophia est, quod modus cognoscendi sequatur modum essendi, vnde modus cognoscendi neutiquam perfectior esse potest modo essendi, mensura enim adæquata ipsius cognitionis est ipsa substantia cognoscens; nihil enim ita adæquatum est objectum substantiæ cognoscentis, quàm ipsamet substantia cognoscens, quandoquidem sicuti cognitio est proprietas substantiæ cognoscentis, ita sibi ipsi maximè commensuratur, vnde perfectius substantiâ cognoscente non cognoscetur adæquatè ab illa. His ita præmissis de spiritualitate, & materialitate quæritur jam an anima sit divisibilis.

Aristoteles quidem in libris de anima ^{1. Tex.}
 videtur eam indivisibilem agnoscere, in ^{93.}
 pluribus locis id asserere videtur, agit enim ^{2. Tex.}
 in Metaphysicis de intellectu abjungto à ^{20.}
 materia, quærit enim, an omne abium-
 tum à materia indivisibile sit, quemadmo-
 dum est intellectus humanus & passim.

Verùm enim verò perscrutanda est ra-
 tio non rationalis tantùm, sed omnium a-
 nimarum.

Anima igitur vegetativa, quatenus est
 in esse completo, nec ordinatur ad alium
 gradum, divisibilis est, ita etiam consentit
 Aristoteles locis supra citatis, vbi manifestè
 docet animam plantarum, & stirpium, nec
 non quorundam animalium, unam esse a-
 ctu, quia scilicet partes unitæ sunt inter se,
 potestate plures, quia destructa unione par-
 tium integrantium, nihilominus vivunt,
 vndè & viridem ramum ab arbore avulsum
 vivere ac vegetari, qui, si debito tempore
 plantetur, frondescit, ergò retinet partem
 animæ non enim potest eadem anima per
 partes discontinuas in formare easdem.

De sensitivis verò major videtur dif-
 ficultas, & quia hæc in duplici sunt diffe-
 rentia, alia enim perfecta, imperfecta alia,
 hæ, vt vermes, serpentes, muscæ, & id si-
 milia quæcunq̃ue ex femine non ducunt o-
 riginem, quorum etiam animam fatendum
 divisibilem & præter experientiam, locis
 supra

supra adductis est etiam ipsa Philosophi au-
 thoritas: imò D. Augustinus lib. de quan-
 titate, fatetur experientia didicisse hanc di-
 visibilitatem; vidisseque in multipede be-
 stiola partes sectas moveri, quæ cum pun-
 gerentur, non secus movebantur, & con-
 trahebant se, ac si integrum animal esset,

Cap. 16. Aristoteles de historia animalium id probat
 ex spongea, quæ si abscindatur, iterum foret
 renascatur, & Plinius id ipsum confirmat in
 suide historia animalium libris: si objeceris

9. Cap. verò Aristotelem in libris de anima asseren-
 45. tem in vtraque parte animalis divisa om-
 1. Tex. nes partes animæ reperiri, ex quo inferri
 94. possit, horum animalium animas eum exi-
 stimasse indivisibiles, dicendum est eum ibi
 non aliud investigasse, voluisseque, quàm
 quòd in qualibet parte manent principium
 motus, sensus, & appetitus, ex quo liqui-
 do licet inferre in talibus animalibus, vim
 appetitivam, & imaginatricem esse difu-
 sam per totum corpus, quia secundum ipsu-
 met Philosophum de anima, ubi sensus, ibi
 2. Tex. etiam imaginatio, & appetitus.
 20.

Quid verò de animalibus perfectis
 sentiendum sit, non ita liquido constat,
 nam authores divisi sunt in classes, quorum
 multi existimarunt horum animalium esse
 divisibiles, & extensas quantitativè qui-
 dem: Alij verò expressè id negarunt, ita
 quidem vt totam admiserint in toto, & to-
 tam

tam in qualibet parte , nec in hoc differre ab anima rationali , cum hac sola distinctio-
ne , quòd rationalis independenter à mate-
ria informet , secus illa , quam educi sta-
tuunt.

Primam tenuit Scotus in 4. dist. 44.
quæst. 1. n. 11. Capreolus in 2. dist. quæst. 1.
Soncinas 8. Metaphys. quæst. 11. Zabarel-
la de partibus animarum cap. 11. Soarius
disput. 15. Metaphysicæ sect. 10. num. 32.
vbi expressè revocavit indivisibilitatem,
quam juvenis docuerat , in lib. 1. de anima
cap. 17. Toletus 2. de anima quæst. 5. Dan-
dinus 2. de anima digress. 8. plurimique
alij.

Secundam verò sustinuit D. Thomas
1. part. quæst. 76 art. 8. & 2. contra gentes
cap. 72. Conimbricenses ; Albertus , Caje-
tanus , & ferè omnes Thomistæ.

Primam sustinendam censeo , divisibi-
lem , & extensam , quæ magis arridet.

Probatur cùm Rubio de anima tracta-
tu de modo informandi ; si forma bruti fo-
ret indivisibilis , idem corrumperetur , & ^{2. Quæ-} *stio* 3.
non corrumperetur ; abscisso enim pede bo-
vis , illa forma pedis materiam informans ^{n. 103.}
corrumperetur , & tamen simul non cor-
rumperetur , quia eadem indivisibilis ma-
maneret in reliquo corpore ; & si dixeris,
idem dicendum esse de abscissione pedis in
homine , falsum est , nam anima rationalis

non depeudet à materia quoad suam esse, quòd est dicere radicaliter, anima verò bovis, cùm educatur juxta illos absolutè dependet à materia; ergò corruptâ materiâ pedis bovis, & anima quæ informabat corrumpi deberet; ergò tota, si indivisibilis est.

Quare anima bovis ita informat materiam in qualibet corporis parte etherogenei dependenter à materia, siquidem dicunt educi è potentia ejus, vt idem sit dicere desinere illam informare partem, quam informabat, & desinere esse, quia non potest ab ea naturalitet separari, atque adeò sic anima corrumperetur abscisso pede, permaneretque in reliquo corpore, quod minimè dici potest: anima verò rationalis, vt supra dictum est, cùm non dependeat à materia, nec habeat principium impenetrationis sed sit spiritualis, hinc potest à toto corpore separari, & à qualibet parte corporis mutilata per solam cessationem informandi non perit, sed remanet eadem in aliis partibus informativa, itaque neque desinit esse, neque se recipit ad informandas aliàs corporis partes, sed solùm desinit informare illam in aliquo corpore permanens.

Obijciat aliquis dictum Aristotelis in
 Cap. 1. libro de juventute, & senectute, cujus verba sunt hæc: *insecta animalia qualia sunt, Vespa, apes & similia, etiam post divisionem*
 via

vivunt, optimè autem constituta animalia, hoc non patiuntur, propterea quòd natura ipsorum, ut possibile est manere, una est: ex quo arguunt ex mente Philosophi animam animantium perfectorum esse indivisibilem.

Respondendum est, quin imò ex hoc nos non posse expiscari animæ perfectorum animantium indivisibilitatem, sed Philosophum hoc loco solummodò velle ostendere perfectorum animalium animam manere vnam, sed infra latitudinem entium divisibilium; nam illa entia, quæ ita possunt dividi, ut partes divisæ maneant sub eadem forma sicut insecta habent minorem vñionem, animalia verò perfecta, quorum partes sectæ non retinent eandem formam, habent majorem vñitatem, seu vñionem, licet eorum animæ non sint indivisibiles.

Quare si animæ perfectorum animantium, neque extensæ essent, neque divisibiles, sequeretur eas non esse materiales, neque eductas juxta adversariorum opinionem, imò neque dependentes à materia, consequens verò falsissimum est, quoniam sola forma spiritualis independens est à materia, & separabilis ab illa, unde incorruptibilis, & immortalis, ut videbimus.

Confirmatur vlteriùs conclusio: vel anima bovis educitur tota juxta adversarios ex quacunque minima parte subjecti, vel non, si non, ergò clarè patet illius di-

visibilitas ; siquidem pars educeretur ex parte subjecti, & altera ex altera parte subjecti, si dixeris verò, quòd tota ; ergò sublata quacunq̄ minima particula corporis corrumpitur tota anima, & cùm experientia doceat Bovem sublatis multis corporis partibus adhuc vivere, reproduceretur eadem anima, vel alia diversa, ac proinde in nutritione bos continuò corrumpitur, & reproducitur, vel corrumpitur vnus, & reproducitur alius.

Ulteriùs si animæ brutorum essent indivisibiles sequeretur quòd accidens posset mutare, subjectum, etiam partiale, quod est contra illos, sequella verò sic probatur ; animæ si essent indivisibiles mutarent subjectum à quo dependent cùm educantur è potentia ipsius, sed hoc est contra eosdem ; ergò probatio verò majoris in hoc consistit, quòd agente calore naturali materia semper deperditur, ergò & forma, & rursus animal continuò nutritur, ergò etiam forma aliam, & aliam materiam semper à qua dependet in produci, & conservari informat, ergò mutabit subjectum ; sed quid est opus tam laboriosa probatione, nonne animæ perfectorum animalium pendent à materia, vt subjecto ? ex quo nulla est difficultas inferrendi, ergò sunt divisibiles, aliàs, & hæ creari deberent ; notum enim est omnibus rectè Philosophantibus, quòd res in-

divi

divisibilis nullo modo pendere possit à sub-
 jecto divisibili in genere causæ materialis,
 ergò si pendet anima à materia est divisibi-
 lis ; nam si aliquid indivisibile pendere pos-
 set à subjecto indivisibili , vt anima bovis
 indivisibilis , vel dependeret ab omnibus ,
 & singulis partibus materiæ quas informat,
 tanquam à causis totalibus totaliter con-
 currentibus , vel cartè partialiter partialita-
 te causæ , primum dici non potest ; quia
 idem effectus nequit naturaliter pendere à
 duabus causis totalibus : neque secundum ,
 quia vbicunque est adæquatus effectus , ibi
 debet etiam esse adæquata causalitas , sal-
 tem naturaliter , quod maximè verum est
 de causa materiali , quæ certè connaturali-
 ter non potest causare effectum , nisi sibi in-
 timè præsentem per causalitatem , quæ sit
 sustentatio ; ergò cum tota anima bovis
 supponatur tota in materia capitis , ibi de-
 bet esse ipsius adæquata causalitas , & sic re-
 liquæ partes materiæ causabunt effectum ,
 seu animam bovis.

Et licet Aristoteles loco supra citato
 de juventute , & senectute videatur velle
 animas insectorum & reptilium esse divisi-
 biles , indivisibiles verò perfectorum , in-
 telligendus est non in sensu litterali , sed
 Philosophico ; siquidem , ut dictum est eo
 loci mens ejus est ostendere animas perfe-
 ctorum animantium esse indivisibiles in

ordine ad effectum vivendi, non autem quo ad entitatem, quia scilicet pars separata animalis perfecti, ut supra dictum est, non vivit, quod si aliquando moveatur ille motus refunditur in spiritus vividos animales, non autem in animam, quandoquidem idem etiam aliquando accidit in homine; at verò insecta se habent sicut animata, ut inquit Philosophus, quæ per divisionem non statim perdunt formas, quare licet Aristoteles testetur se vidisse arietem ambulans detrunco capite, & Galenus victimas ambulasse, hæc dicenda sunt non naturaliter facta, aut certè si ita, id evenisse ob vegetam complexionem, cujus spiritus animales, ita solidi, & bene complexionati fuere, ut statim pereunte forma dissipati non sint: vel certè id evenisse virtute Dei, vel Dæmonis, Divi enim Pauli caput traditur truncatum loquutum fuisse, & D. Dionisium abscisum proprium caput ad duo milliaria transportasse, sed quod accidit virtute authoris naturæ, naturæ non est tribuendum; qui enim ex nihilo cuncta produxit, non est mirandum si ad ejus nutum tremebunda natura speculetur ejus prodigia.

Patet igitur, si punctum sit animal statim se contrahit etiam in alia parte, ita, ut & in illa se sentire demonstret, non enim ex hoc arguitur indivisibilitas animæ, aliàs &
in-

infecta, & animalia anulosa gaudebunt anima indivisibili, siquidem & hoc contingit in illis; si enim pupugeris limacem, se contrahentem toto corpore conspicias, & tamen non conceditur ei anima nisi divisibilis, hoc igitur contingit non ratione entitatis, sed continuitatis: & licet potentia animalium perfectorum sese mutuò impediant, siquidem operante vna intensè quasi cogitur altera desistere ab operatione, ex quo malè aliqui videntur desumpsisse indivisibilitatem animæ, etenim idem contingit in infectis; fit ergò cessatio in altera parte, quia spiritus ad actionem necessarij omnes evocantur ad vnam partem seu potentiam intensè operantem, ita enim ordinatæ sunt partes ad invicem, vt in Republica corporis vna succurat alteri, dum ad bonum totius aliquid agendum est.

Restat adhuc inquirendum cur animæ animalium perfectorum, cùm juxta dicta sint divisibiles, non æquè divisas habeant operationes aliquas ac animæ infectorum & plantarum, aut cur ad desitionem partis alicujus, aliæ disjunctæ etiam pereant, cùm tamen habeant suas debitas dispositiones.

Hujus ergò quæsitæ duplex assignari potest ratio, prima quidem statui debet ratione perfectionis animæ, quæ, quo perfectior est, eo partes illius habent majorem

inter se connexionem, & dependentiam, propter spirituum, & sanguinis communicationem, quæ communicatio desinit, si altera partium, maximè residente in parte principali haberi non potest, vnde læsa parte principali corde, vel cerebro, & similibus perit animal, quia reliquæ partes, vt vivant requirunt conjunctionem, & connexionem cum partibus principalibus; sublatis enim dispositionibus debitis in parte principali, ibi pars animæ tollitur, alibi etiam consequenter debet secundum alias partes perire, hoc verò non fit in insectis & plantis, quæ cum sint animæ valde imperfectæ non exigunt tantam organorum & dispositionum varietatem, imò appetitus, & phantasia in imperfectis animalibus videntur diffusa per totum corpus, nec habent in vna parte determinata, veluti habent animalia perfecta, quæ phantasiam habent in cerebro, à quo potentia loco motiva pendet, in corde vt communis est opinio residet appetitus, hæc autem omnia in illis per univèrsum corpus diffusa sunt, nec habent in vna parte determinata, provt habent ista, proinde mirum non est si in animalibus imperfectis partes separatae vivant.

Secunda ratio est, si dixerimus perfectorum animalium partes sibi invicem subordinatas esse; ita vt quævis pars exigat omnes dispositiones animæ, vel pro se, vel pro

pro aliis partibus ; eo ipso etenim, quòd definant dispositiones vnius partis principalis definunt etiam aliæ partes animæ, quæ exigebant illas dispositiones vel pro se, vel pro aliis, nec illis est debitus concursus conservativus sine partium aliarum, quæ præcipuas functiones exercebant continuatio-
ne, hoc in insectis, aut plantis nullo modo accidit, quia vbique habent partes & dispositiones ferè æquales, & homogeneas; non enim exigunt organa etherogenea, ut demonstrat experientia, proindè cum habeant easdem ferè dispositiones in vna parte, & organa ejusdem ferè rationis, quæ habent in alia parte, non est mirum quòd vivant partes etiam separatæ, sicut formæ inanimatorum etiam separatæ informant corpus, quamvis insecta majorem organorum, & dispositionum exigant aliquo modo, quàm corpora inanimata; hinc ex dictis pars separata in animali perfecto corrumptur, quia operari non potest, non habens dispositiones requisitas ad operandum, talis enim pars animæ requirit simul plures, & certas dispositiones in diversis partibus subjecti; siquidem vna pars secundum operationes suas dependet ab aliis præcipuis propter connexionem de qua supra dictum est.

Unde ex Aristotele de anima: omnes partes animæ insectorum manent in vtraq; *r. Tess.*

parte divisa , aliter verò in perfectis in quibus , ut dictum est , apprehensio reperitur in cerebro , appetitus in corde , ideoque Philosophus eò quòd in insectis , & imperfectis etiam partes divisæ vivant , eorum animas divisibiles ex infallibili conjectura statuit , non tamen propter hoc solummodo illorum divisibilitatem agnovit.

LUCUBRATIO XII.

Cujus rationis sint partes animæ divisibilis ?

An anima rationalis sit extensa ?

PRæhabitis supra expositis videndum nunc est , an partes animæ divisibilis sint homogeneæ , an verò etherogeneæ ; Soarius quidem de anima , & alibi , docet , quamlibet partem animæ divisibilis constare partibus specie incompleta diversis , speciem verò incompletam , non intelligit essentialiter , sed integraliter , ita ut in animali pars illa animæ , quæ informat os , specie incompleta differat ab illa , quæ informat carnem , & sic de cæteris.

Alij verò contrarium asserunt , docentque omnes partes animæ esse homogeneas , & totam diversitatem organorum consistere in diversitate accidentium. Hanc sectandam omnino censeo , quæ maximè confor-

formis est menti Aristotelis, qui scribens de ^{1. Tex.} anima, inquit: videntur & plantæ divisæ ^{93.} vivere, & insectorum quædam tanquam eandem habentia animam specie, & si non numero, & iterum partes animæ ad invicem ejusdem sunt speciei, & toti.

Verum antequam ad ulteriora deveniamus, sciendum est dum dicitur partes animæ esse homogeneas, & ejusdem speciei seu rationis, intelligendum esse non de partibus integralibus & entitativis; hoc enim modo non est tota in qualibet parte, & tamen tota quò ad essentiam, nam in qualibet particula albedinis est tota entitas albedinis.

Jam ergò probatur assertio; anima rationalis informans omnes partes est indivisibilis, eadem numero & specie, ergò non poterit constituere partes etherogeneas specie partiali diversas: antecedens manifestum est, consequentia verò probatur; quia distinctio specifica desumitur à forma, sed eadem anima rationalis informans singulas partes non distinguitur à se ipsa specie partiali, ergò non potest constituere differentiam specifiæ partialem inter easdem partes; non enim aliter constitueret, & causeret, quàm dando se ipsam, quidquid de unione dixerint fallum est; nam in aliis quoque viventibus est unio substantialis, quæ apta est id præstare æquè ac illa, & tamen non præstat.

Cla-

Clariffimè verò argumenti robur ostendit quorundam arborum; præcidantur enim radices salicis figanturque in terram nonne agunt, & in arborem excrescunt? quomodo verò id fieri posset si anima, quæ est in parte radicis avulsæ non esset ejusdem rationis cum anima totius arboris? vndè si in plantis anima est homogœnea, cur in animantibus id negandum erit, ratio non videtur; & si quævis pars animæ divisibilis sit ejusdem rationis, non sequitur, quòd cuilibet parti competat definitio animæ, verum quidem est quòd quælibet pars aquæ est aqua, at non tota aqua, vnde pars animæ entitativè non respicit adæquatum corpus organicum, & ideò illi definitio vt sic non competit, quæ dicitur quatenus est apta informare totum corpus, & quatenus illa suum perfectibile respicit, nam anima definitur per corpus organicum, veluti per adæquatum perfectibile, partes verò singulas anima non respicit, neque informat tanquam adæquatum perfectibile, sed tanquam inadæquatum, hinc singulis partibus non convenit definitio. Nec valet instantia, quæ adducitur ex diversitate dispositionum cujuslibet partis, quoniam si ex illis arguenda esset entitas animæ diversa, quid diceremus de anima rationali, à qua exordium ideò probationis desumpsimus? hæc enim informat corpus multiplicibus coagula-

latum organis, nemo tamen ex hoc ejus heterogeneitatem eiicit; siquidem operationes diversæ diversum requirunt temperamentum, apprehensio humidum, retentio siccum, & siquidem benè dictum est, malè argui ex diversitate operationum, diversitas partium animæ, quod nullo modo in animam rationalem cadere potest, quæ una simplexque entitas est, & quæ juxta operationum diversitatem diversimodè modus ejus operandi nuncupatur, potentiarum insignitus titulo, inquirendum modò est, an istæ potentiæ realiter distinguantur ab ipsa animæ substantia, an verò tantum secundùm rationem.

Antequam quidquam hac de re statuatur sciendum est illud realiter dupliciter sumi posse, vt optimè Zabarella de facult:
Cap. 2d
 animæ primo quidem modo distingui aliquid dici potest realiter per differentiam subjecti, sic Aristoteles dixit materiam, & privationem non esse distinctas re, id est subjecto; altero modo dici potest pro eo, quod est esse res diversas, & secundùm essentiam distinctas etiam animo non cogitante, sic dicitur materia distincta à privatione, de priori modo hic non est quæstio; siquidem in eodem vivente facultates, & anima ipsa distingui subjecto non potest; juxta ergò acceptionem secundam accipienda est interpretatio, id est an potentiæ
 seu

seu facultates animæ sint aliquid reale, & realiter distinctum essentialiter ab ipsius animæ substantia, tanquam differentes inter rem, & rem.

D. Thomas in Prima parte summæ quæst. 77. art. 1. & in 1. sentent. distinct. 3. quæst. 4. art. 2. quem sequitur scola Thomistarum, & plurimi alij cum eo existimaverunt potentias esse qualitates secundæ speciei, emanantes ab essentia animæ, quare realiter distinctas ab entitate animæ.

Durandus in 1. distinct. 3. quæst. 2. Solius animæ vegetativæ potentias docet identificari cum ipsa anima, sensitivam verò & rationalem distingui realiter.

Scotus cum omnibus affectis in 2. distinct. 16. & in 4. distinct. 44. quæst. 2. n. 5. vult distingui formaliter, quemadmodum distinguntur, diversæ formaliter ejusdem entitatis.

Alij verò volunt identificari, sed solum ratione distingui, ita Gregorius Ariminensis in 2. distinct. 3. quæst. 2. art. 3. Ocham. ibidem quæst. 4. & passim nunc recentiores.

Zabarella verò de facult. animæ; sequitur quidem sententiam Thomistarum, sed conatur aliquo modo eam reformare, statuitque potentias animæ distingui quidem realiter ab anima tanquam accidentia à substantia, ita tamen, vt non sint agentia
me-

media inter animam & operationem, sed solummodo esse conditiones & aptitudines ad operandum, hancque aptitudinem habere aliquo modo rationem privationis, non esse verò privationem, sed potius reale aliquid & positivum, & hanc aptitudinem præsupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam insequitur; siquidem operatio fit ab actu, sed quia & hic non multum deviat à Thomistis, nec quid sit illa aptitudo habens rationem tantummodo privationis, licet privatio non sit non satis explicat, his prætermiſſis.

Advertendum est varias esse potentias, quædam enim nullo pacto pendent à materia & quantitate, ideoque spirituales censentur, vt intellectus & voluntas, aliæ organicæ dependentes à materia & quantitate, tanquam principio impenetrationis (hucusque de potentiis mentis humanæ) etenim de potentiis brutorum, censeo nullo modo dubitandum esse non distingui eas ab anima materiali : quæritur ergò in homine utrum identificatæ sint cum mente hominis, nec ne? & hic non solum quæstio est de immateriabilis intellectu nempe & voluntate, verùm etiam de ipsis organicis, ut phantasia, appetitu sensitivo, potentia visiva, auditiva, generativa, nutritiva, locomotiva?

Dicamus igitur, potentias inorgani-

eas nullo modo distingui realiter ab ipsa ef-
 sentia animæ rationalis, idemque esse ap-
 pellare potentias animæ, ac animam ipsam;
 distingui enim aliqua realiter inter se quæ
 nullo pacto separari possunt credibile non
 est, sed potentiæ inorganicæ ab anima sepa-
 rari non possunt per quamlibet potentiam,
 ergò fabulosè distingui non debent ab
 anima; etenim nullum est fundamentum
 asserendi eas distingui ab illa, etiam de po-
 tentia Dei absoluta; nil enim opus est
 quærere potentias superadditas, si anima
 per se ipsam esse potest immediatum prin-
 cipium suarum operationum; dixi enim ali-
 cubi in principio, substantiam esse princi-
 pium immediatum operandi frustra que sta-
 tui aliud medium, ac proinde entitas, quæ
 per se ipsam potest dare effectum formalem
 non indiget superaddito, ergò etiam enti-
 tas effectiva, quæ se ipsa potest efficere non
 indiget potentia superaddita, hæc manife-
 sta mens est Philosophi de anima, ubi intel-
 lectui functionem voluntatis attribuit,
 quæ iussio est. Dato verò quod etiam per in-
 concessum distinguerentur potentiæ ab a-
 nima, ea nihilominus est immediatū prin-
 cipium effectivum, & receptivum actuum
 vitalium, ergò frustraneæ sunt potentiæ di-
 stinctæ ab illo principio; prabatur verò esse
 principium immediatum: anima imme-
 diatè concurrat ad actus in genere causæ
 effi-

3. *Tex.*
 53.

efficientis, & materialis, ergò est immediatum principium effectivum & receptivum; probatur verò particulariter de voluntate: si anima non concurreret immediatè, ergò anima non mereretur, neque demereretur, ac proindè nec laude, nec vituperio digna foret, consequens absurdissimum est, videamus nunc sequellam, omne enim meritum vel demeritum, debet ita procedere, vt præsupponatur libertas, & ita prodire à suo principio, vt habeat in sua potestate, illa ponere, vel non ponere, ergò anima quæ caret hac libertate nec meretur, nec demeretur, vel certè dicendum est immediatè influere; constat enim ex definitione liberi, & si non influat in actus, quomodo erit in potestate ipsius agere vel non agere: & certè si anima non habet dominium super actus bonos, vel malos incredibile est quomodo possit mereri vel demereri, quidquid dicant adversarij de tutore ad pupillos, de parente ad filios, comparatio enim hæc veldè claudicat, actiones enim pupillorum, & filiorum sine dubio tutoribus ac parentibus attribuuntur, quia & Tutor pupillis, & parens filiis dominatur.

Nec quidquam pariter adversarios relevat modus argumentandi à pari; dicunt enim, quòd igni attribuatur jus calefactivâ, licet substantia ignis immediatè non concurrat ad illas actiones, concludunt ergò

etiam anima, dicetur mereri vel demereri licet immediatè ipsa non concurrat, sed si quis benè advertat, deprehendet eos ex falso supposito eruere argumentum, putant enim substantiam non esse immediatè activam, ideóque ignem non calefacere nisi medio calore.

Verùm dato & non concisso, quòd substantia ignis non concurret ad combustionem, magna tamen est disparitas, siquidem positis istis requisitis semper dicitur agere per suam virtutem; sic licet per calorem vt instrumentum: anima verò vt dicitur libera positis etiã istis requisitis debet posse agere, vel non agere, quomodo autem hoc præstabit si non potest imperare actum, nec illum impedire, aut prohibere voluntatem ne agat.

Quare dato per impossibile, vel possibile voluntatem separatam ab anima peccare, cui imputabitur illa actio peccaminosa, an animæ, vel non? respondere deberent quod non; jam ergò sic nil præstat anima amplius quando est vnita, ac quando est separata, nec in vno casu magis influit, quàm in alio, & si cum Thomistis dixeris requiri vnionem vt tribuatur effectus animæ, ut causæ nihil dicis, dicant enim Thomistæ ad hoc vt tribuatur igni actio calefactiva, vel cõbustiva an requiratur vnio caloris cum igne, cùm calor separatus ab
 omni

omni igne dicatur agere in virtute substantiæ, ergò etiam voluntas separata dicetur agere in virtute substantiæ, sed quia hæc argumenta sapiunt aliquid moralitatis omissis istis, ergò accedamus ad alia.

Juxta etiam adversarios anima est principium effectivum immediatum suarum potentiarum, absque alia superaddita potentia, alias & illius superadditæ assignanda foret alia, & hujus alia, & sic laboreretur in processum in infinitum, ergò anima erit principium effectivum, & receptivum immediatum suorum actuum; consequentia probatur, quia ideò negant, quia substantiæ non concedunt immediatè actionem, si ergò anima, ut concedunt, est immediatum principium suarum potentiarum, cur non actuum etiam.

Et quòd substantia immediatè non agat inductione probare conantur: dicunt enim elementa non agunt nisi mediis qualitatibus, mixta non moventur ad sua loca naturalia nisi per potentias nempe per levitatem & gravitatem, certè se ipsos contorquent, dicant enim nonne elementa sunt principium immediatum effectivum suarum qualitatium? nonne mixta feruntur ad propria loca naturalia per propriam formam? quomodo ergò dicunt substantias non esse activas.

Sed dicere possent substantiam esse

5. Cap.
22,

quidem immediatè operativam se sola, sed nihilominus intervenire debere actionem quæ est naturalis emanatio, verè ridicula est hæc assertio, Zabarella affecla sententiæ Thomisticæ de motu gravium & levium, dari asserit accidentia, quæ vocantur formam consequentia, seu emanantia, vt risibilitas, quia posita anima rationali, illa ponitur, & tamen non est distincta realiter ab anima rationali nisi ratione, ergò illa emanatio nihil confert huc ad meritum, quinimò naturalis emanatio est actio propriè dicta, ergò anima vel substantia erit immediatè operativa actione emanativa. Nec abstat quòd Philosophus in Metaphysicis dicat actum & potentiam esse in eodem genere, sed actus vitales sunt de genere qualitatis, ergò & potentia, ergò potentia non potest esse substantia, aliàs accidens esset substantia.

5. Tex.
3,

Dicendum est eandem rem constitui posse in prædicamento substantiæ & qualitatis secundùm diversam considerationem, ideò non obstat, quo minùs dicatur qualitas, & identificetur animæ.

Quare Aristoteles posuit quidem potentiam in prædicamento qualitatis, non verò simpliciter & secundùm substantiam, sed reductivè, & secundùm conceptum, seu metaphysicè; nam sicuti significatur potentia nomine qualitatis, quamvis in re possit

possit esse substantia, ita reducitur secundum modum significandi ad qualitatem, sicuti etiam quantitas, quæ est idem cum substantia [materia], solum metaphysicè constituit diversum prædicamentum à substantia, ad modum quo actio & passio, & ubi, quare Physicè loquendo, & vniuersaliter falsum est, quòd potentia & actus sint in eodem genere, explicari enim debet dictum Philosophi, intelligendum ergò est, quòd id quod est in potentia Logica respectu sui, quando est actu non debeat esse diversum aut genere, aut specie, aut etiam numero à se ipso, vt est in actu Physico.

Et licet vltèriùs Aristoteles dixerit potentias esse susceptivas magis & minùs, quod substantiis non competit: item quod definiat animam esse actum corporis, intellectum verò non esse actum corporis, mentemque ita esse in anima, vt visus in corpore, non benè per hoc concludi, quòd potentia distinguantur ab anima.

Etenim distinctione opus est, potentia sunt susceptivæ magis & minùs habito respectu ad substantiam negatur, quo ad modum facilitandi, & constituendi habitum conceditur, nam habitus potest magis & minùs intendi, & juxta illud magis & minùs facilitatur potentia, ostendant verò in quo loco Aristoteles dicat intellectum non esse actum corporis, bene dixit quòd intel-

lectus sit immixtus, & quòd nulli parti corporis specialiter sit addictus, ita vt separatus possit consistere sicut anima, aliter quàm phantasia, seu potentia visiva, quæ potentia ita sunt mixtæ corpori, vt non possint esse secundum id quod dicunt in recto, & in obliquo sine corpore, quatenus tales sunt id est potentia organica; & licet intellectus intelligat, & fortè non amat, & voluntas amet & non intelligat, hoc distinctionem non parit, quia intellectus ad intelligendum iufficienter determinatur per species impressas, ad volendum verò per propositionem objecti, & alias dispositiones, dictum est fortè, quia cum eadem sit anima qua & intelligit, & amat sub diversa formalitate.

1. Tex.
65.

Quòd verò potentia non suscipiant magis & minus entitativè, probatur ex Aristotele de anima, vbi docet, quòd si senex accipiat oculum juvenis, videbit vtique senex vt juvenis, ex quo colligitur, quòd potentia juvenis & senis quoad substantiam non sint susceptivæ magis & minus, benè quidem respectu instrumentorum, quoniam huiusmodi potentia vtuntur organo corporeo in quo est complexio & compositio, complexio enim recipit magis & minus, & quia complexio, & organi visivi compositio meliùs disposita est in juvene, quàm senè, ideò melius videt. Hinc collige idem dicen-

dicendum de intellectu , qui intelligendo dependet à virtute cogitativa ; ita Aristoteles de anima ; vndè prout organum cogitativæ meliùs fuerit dispositum & aptatum ratione compositionis & complexionis meliùs intelliget , & hoc est fundamentum cur aliquis homo profundioris discursus sit , quàm alter , quare sub hac formalitate si consideretur intellectus , dici potest quòd recipiat magis , & minùs.

Scotus cum Antonio Andrea quoad hoc in speciali quæstione tenet, quòd quælibet forma substantialis recipiat magis & minùs : clarum enim est quod substantia secundùm speciem in vniuersali confidetata vt quidditas , non suscipiat magis & minùs , sed in supposito , vndè Scotus volens suam sententiam explicare dicit, quòd Metaphysicus in 8. loquatur de forma & differentia secundùm quod pertinent ad quidditatem rei , sed quidditas abstrahit à suppositis non includens aliquid , quod pertinet ad individua , sed suscipere magis & minùs non competit quidditati secundùm se consideratae , sed vt est in Individuis , secundum hoc differentia addita quidditati sic variat definitionem , vndè diverso modo se habet magis & minùs in substantiis , & diverso in accidentibus ; siquidem in substantiam magis & minùs introducitur mutatione indivisibili , in accidente verò motu continuo ,

3. tex.
20.

& explicat Philosophum in Metaphysicis dicentem, quòd quemadmodum nec numerus habet magis & minùs, nec quæ secundum substantiam; sed siquidem cum materia, quòd nempè ly siquidem duas includat dictiones, vel enim intelligitur, quod si forma specifica habet magis & minus, hoc quidem est cum materia, & tunc sensus est, siquidem cum materia in inferioribus individuis, quæ respectu ejus sunt materialia, vnde nulla est materialitas in quidditate, ut quidditas est, quia sic abstrahit ab omni conditione materiali, & individuali.

quest.
15.

Henricus verò de Gandovo in quotlibeto 4. loquendo de forma vna genere, quæ libet inquit talis recipit magis & minus de forma autem vna specie loquendo semper in formis materialibus nulla in genere substantiæ dicitur secundum magis & minus, nisi fuerit aliquæ, quæ secundum rationem suam sit naturæ indeterminatæ, vnde concludit, quòd nullus alius modus specialis sit, nisi vnicus, scilicet, quòd natura res non existit in termino, sed nata est habere in se aliquam latitudinem alicujus magnitudinis, & secundum illam dicitur magis & minus, hujus verò causa est natura, & essentia formarum in se.

Mirandum igitur est, quòd Thomistæ existiment profundanda eorum opinione
ma-

maximum robur consistere in authoritate supra adducta , nam si rectè consuluissent Aristotelem in prædicamentis , & in Physi-^{2. tex.} cis , animadvertissent , quod in parte ani-^{20.} mæ intellectiva non sit alteratio , & tamen est scientia , scientia enim æquivocè dicitur de scientia Dei , & de scientia humana , quia scientia Dei est causa entium , & scientia^{12. tex.} nostra est causa ab entibus in Metaphysicis,^{51.} dicta itaque de potentiis inorganicis satis sint , nisi aliquid adhuc breviter respondendum est ad authoritatem Philosophi , quam summa cum emphasi obijciunt de prædicamentis cap. de qualitate & quali , ubi ponit potentias sub secundo genere qualitatis , quare inferunt esse accidentia , & hinc potentias distinctas ab anima.

Sed dicendum est , Aristotelem ibi non absolutè potentias nominasse qualitates , sed ut supra breviter dictum est quatenus habent rationem facilitandi ad melius , & facilius operandum , & quia ut superius expositum fuit ex ipso Aristotele idem ens sub vna consideratione acceptum ponitur sub vno prædicamento , & sub altera sub alio , vnde nihil novi diceretur si potentia absolutè considerata poneretur sub prædicamento substantiæ , & considerata , quatenus faciliat sub prædicamento qualitatis , inde in eodem loco citato ponitur prius habitus ut faciliat ad operandum , secundò

ponitur potentia tanquam aptitudine vel si magis libet sit responsio suprà adducta, quando Philosophus secundùm communem modum loquendi qualitatem appellaverit.

Potentia organica seu materiales respectu subjecti in quo recipiuntur, non sunt quidem aliquid realiter distinctum adæquatè ab anima, non tamen identificantur adæquatè cum anima id est potentia materiales seu organicae, secundum id quod dicunt in recto identificantur quidem cum anima, in obliquo tamen intrinsecè includant tamquam complementum complexionem accidentium, quæ constituit organum, & videtur idem ac si dixeris in actu primo sunt substantiales & identificatae cum anima, in actu secundo accidentales & distinctæ, ita, vt materiales, & immateriales dici possint:

Probatur assertio, quia ad sensationes necessario requiruntur organa, vt vidimus superius ex Aristotele agente de visione, vnde nec visio, nec auditio, nec phantasia dicitur nisi adsit complexio, illorum accidentium in materia, & consequenter illa organa; ergò potentia visiva præter materiam includit organa, quod de omnibus aliis potentiis dicendum est, consequentia verò est facilis probationis, positis enim organis & animi ponitur potentia visiva, non possi-

positis non ponitur, ergò organa ingrediuntur tanquam quid constituens potentias materiales, saltem in actn secundo, & de-
 nuo probatur ista consequentia, quia ideò anima seperata non dicitur habere poten-
 tiam visivam, auditivam &c. quia defunt or-
 gana, vndè Porphyrius dicit, quòd propria interempta, interimunt ea quorum sunt
 propria, & his interemptis, ipsa simul in-
 terimuntur, quare ablatiis organis tolluntur
 potentia organica siquidem species & pro-
 pria cum sint aequalia alterna se invicem
 consumunt, etenim si non sit risibile, homo
 non erit, & si homo non sit, risibile non erit,
 & tamen anima seperata dicitur habere in-
 tellectum & voluntatem, quia hæ potentia
 non egent organis, & adæquatè cum anima
 identificantur, organica verò requirunt or-
 gana vt partes sui constituentes in actu se-
 cundo. Advertendum tamen est, potentias
 materiales esto organa includant intrinsecè
 in obliquo, ipsa tamen organa non concur-
 rere effectivè ad actus vitales producendos,
 organa oculi ad visionem, phantasia ad
 phantasiationem, & ratio est, quia etsi ipsa
 anima non constituat totam potentiam or-
 ganicam adæquatè, sicuti neque constituit
 totum hominem sola, tamen illa potest con-
 currere sola effectivè, tum primò quia ac-
 cidentia non videntur habere vim efficien-
 di actus vitales: tum secundò, quia ista ac-
 cidentia

cidentia deberent concurrere in virtute animæ, & vt elevata ab anima, sed hoc sine fundamento dicitur, nam si habet vim elevandi accidentia, multo magis habet vim producendi se ipsa, vt principium adæquatum actus vitales: tum tertio quia ista accidentia deberent complere principium vitale sub ratione vitalis, & consequenter deberent ipsa in se esse vitalia, & recipere actum vitalem, & hoc quoque sine vlllo fundamento adstrueretur.

Advertendum igitur ex dictis secundo est, quod licet organa non sint principium effectivum actuum vitalium, quia tamen sunt affecta tali complexione accidentium, quæ in materia recipiuntur, concurrunt tamen vt principium passivum & recipiuntur ut in subiecto adæquato in anima & materia affecta illa complexione accidentium, quæ constituunt organizationem ratio autem est, quia cum sint actus materiales si producerentur & reciperentur in anima sola essent spirituales nec vllum esset fundamentum illas appellandi materiales, imò per hoc solum distinguuntur actus materiales à spiritualibus, quod spirituales producantur, & recipiantur in sola anima, materiales verò licet producantur, à sola anima cum materia non sit activa, nec accidentia, vt supra dictum est, recipiuntur tamen in materia organizata, vt subiecto adæquato. Quare

re ipsa complexio est conditio necessaria, vt anima producat effectivè actus vitales materiales, quin imò est etiam necessaria conditio tenens se ex parte materiæ, ad hoc, vt materia recipiat illos actus quatenus per complexionem illam accidentium materia formaliter disponitur ad recipiendum actum vitalem, & sanè si rectè consideretur videtur non solùm conditio, sed pars integrans ad hoc, vt materia recipiat.

Hinc licet materia organizata sit principium inadæquatum passivum, seu receptivum actuum vitalium materialium, illa tamen formaliter non vivit, etenim illud vivere dicimus quod est principium activum, & passivum simul, vndè sola anima propriè vivit in actu secundo, quia illa est principium activum, & passivum, quamvis passivum sit inadæquatum: igitur potentia organica incompletè sumpta pro facultate, quæ est in anima non distinguitur ab ea; si verò completè acceperis pro facultate nempe, & organo simul, absque dubio distinguitur, hoc est accepta in accepta in actu secundo; vndè si etiam incompletè accipiat, nempe pro sola facultate residente in organo, non est identificata realiter cum anima, provt pars à sua parte, ita hæc distinguitur, nam secundum residentiam dependet ab organo, siquidem provt operatur mediante organo materialis est, & cum
illa

illa recipitur actio vitalis organica, quare potentia materiales si sumantur pro facultate animæ sunt quidem in toto vivente, sumptæ tamen incompletè, siquidem quatenus includunt organa solû sunt in partibus organizatis, licet originaliter, & in actu primo resideant in toto vivente, nec mirum est de materialibus: dicamus ulterius ipsas inorganicas, & spirituales fortiri quodammodo has conditiones, nam potentia intellectiva in actu secundo, quo ad operari residet in capite, licet non sit organica, quia ibidem etiam residet imaginatio à qua intellectus in operando plerumq; dependet dixi plerumq; quia intellectus potest aliquando intelligere absque eo, quod phantasmatata speculetur aliàs anima nullam propriam haberet operationem, & quia à præeunte intellectu dependet & voluntas, ideò etiam ipsa voluntas in superioribus partibus arcem suam ad operandum collocasse videtur, licet verè utraque potentia sit in toto vivente, prout & anima illis identificata, quapropter si potentia organica intelligatur completè, non est in sola anima, sed in toto conjuncto, cum compleatur ex facultate, quæ est in anima, & ex facultate, quæ est in organo corporeo, hoc verò constat ex Aristotele de anima, & de somno, & vigilia, ubi expressè docet, animæ non esse proprium sentire, neque corporis, sed esse motum quendam animæ

nimæ per corpus, illius autem esse potentiam cuius est actus, ergò sicuti actus est conjuncti, ità etiam potentia erit conjuncti.

Sed maior difficultas oritur ex intellectu, & voluntate, vnde nempe fiat, quod dum intellectus cognoscit, voluntas amat, vel refugit. Quia in principio promissa fuit brevitatis, ne nimia verborum sinderesi nausea excitetur, ideò aliqui attribuunt hoc alicui Sympathiæ naturali, per quam potentia quasi subordinantur, nempe voluntas ad amandum postquam intellectus cognoverit: verum non est intelligibilis illa subordinatio nec facilis explorationis quomodo id agere possit, cum non ad aliud interserviat, quam, vt quando intellectus cognoscit, voluntas per Sympathiam moveatur ad amandam, & hoc manifestum est, quoniam nisi anima concurrat immediate ad vtrumque illum illum actum inexplicabile est, quid illa sympathia faciat, vt voluntas, quæ ignorat bonum, amet bonum, etiam si intellectus intelligat, quis enim negabit, quòd motus ad quem dum vna potentia, ab alia excitatur per Sympathiam sit necessarius? sed volitio est libera, ergò voluntas non potest excitari per Sympathiam deum cognitio repræsentat solum objectum per modum causæ formalis, ergò solum repræsentat illi, cui formaliter vnitur, non autem vnitur nisi intellectui.

Circumscriptivè ergò res hæc est dilucidanda manus enim, vel pes ad nutum voluntatis movetur dispositivè, per imperium voluntas verò ab intellectu movetur politicè ex cognitione boni sibi propositi, non potest verò voluntas allici, nisi aliquo modo moveatur ab intellectu, seu potius ejus cognitione.

Instabis contra circumscriptionem: habitus concurrat ad volendum, licet non cognoscat, ergò etiam voluntas poterit velle, licet non cognoscat.

Verùm aliud est quærere, an omne principium concurrans ad volitionem, debeatur cognoscere, an solummodo aliquod, habitus enim est solummodo adjuvans voluntatem, qui ideò etiam determinatur ab illa, ut agat in actu secundo, proinde non est opus, ut habitus sit cognoscitivus, requiritur tamen, ut sit voluntas, quæ est principium vitale; qui enim colores terret opus non est, ut sciat picturam, sed fati est si sciat pictor, sic voluntas est potentia cæca, non quidem realiter, sed tantum formaliter, nam nos non distinguimus intellectum à voluntate nisi formaliter, seu sub diversa formalitate, unde si voluntas non sit illuminata, nullo modo potest velle, neque si alio modo illuminetur, quàm per propositionem bonitatis objecti, quare si voluntas distingueretur ab omnia, videretur,

dicendum est, ita videlicet se habere esse, sicut se habet operari, secundò, verum est, quòd diversi actus requirant diversa principia quando illi diversi actus cõparantur ad diversa principia in eodẽ genere causæ, vnde diversi actus formales ad diversa principia formalia, vel diversi actus effecti ad diversa principia efficientia, vt esse calefactum, & esse infrigidatum, sed constat, quod esse, & operari non comparantur ad diversa principia in eodem genere, nam esse est actus formalis essentiæ, operari autem est actus effectus potentia operativæ, non enim implicat ab eodem effectu provenire actum formalem, & actum effectivum, vnde finem facientes tandem deveniamus ad mentẽ Humanam.

LUCUBRATIO XIII.

An anima Rationalis cùm sit Indivisibilis Coextendatur corpori?

Cap. 17. **T**Ractaturi de anima rationali, de qua Lactantius libro de opificio Dei, quid sit nondum inter Philosophos convenit, nec vnquam fortassis conveniet. & D. Augustinus appellat mentem animæ oculum, & libro de definitione animæ nominat substantiam creatam, invisibilem, incorpoream, immortalem, Deo simillimam, imaginem habentem creatoris sui, &

D. Ili.

D. Isidorus libro de summo bono ait : Ô ho-
 mo quid miraris syderum altitudines & pro-
 funditatem maris : animi tui abyssum intra
 & mirare si potes , & idem alibi anima dum
 vivificat corpus , anima est , dum vult ani-
 mus est , dum scit , mens , dum recolit , me-
 moria ; dum rectum judicat , ratio : dum
 spirat , spiritus est : dum aliquid sentit , sen-
 sus est : & Macrobius super somn. scipionis :
 animarum originem manere de Cœlo , in-
 ter rectè Philosphantes indubitata constat
 esse sententiæ , & anima , dum corpore uti-
 tur , hæc est perfecta sapientia , vt vnde orta
 sit , de quo fonte venerit , ne cognoscat : &
 idem libro saturnal : tria sunt enim , quæ ex
 animæ providentia , accipit corpus anima-
 lis : vt vivat , vt decorè vivat , ut immorta-
 litas illi successione quærat ; & Cicero lib.
 de legibus , quod autem ex hominum ge-
 nere consecratos : sicut Herculem , & cæte-
 ros coli lex jubet , iudicat enim omnium a-
 nimos immortales esse , sed fortium , bo-
 norumque divinos : & lib. vltimo Tuscula-
 nar. quæst. Humanus autem animus decer-
 ptus est ex mente divina , cum alio nullo ,
 nisi cum ipso Deo , si hoc fas est dictu , com-
 parari potest : Plutarchus , vt corpus est in-
 strumentum animæ , sic anima est instru-
 mentum Dei , quare cum tot tantisque de-
 prædicetur encomiis supervacaneum ferè
 foret quidquam in medium afferre , nihil-

ominus tamen, quia multi textus Aristoteli videntur dubii, ideo inquirendum est, & maximè cum videatur extendi ad extensionem corporis.

Antequam verò attingamus materiam de mente Humana, sciendum est divisibilitatem animalium reptilium, & animalium imperfectorum dependere ab imperfectione eorundem, & licet perfectiores sint quam formæ inanimatorum, quia hæ quomodocunque divisæ semper manent, & informant suam materiam, non verò ita formæ animantium imperfectorum; unde Zabarella de accretione, & nutritione, ait, animas illas esse & materiales, & quasi imateriales, easque appellat mediæ naturæ, inter scilicet formas à materia penitus abjunctas & formas materiæ prorsus immerfas, has verò dicit esse formas inanimatorum, & formas omninò à materia abinctas individas statuit, quia nullam habent quantitatem nec materiam, formas verò inanimas adeò necessariò adjunctas quantitati, ac materiæ in qua extenduntur & determinatæ etiã quantitati, & determinatæ materiæ, sine qua existere nequeunt, nam forma, quæ est in hac particula aquæ, ita est alligata huic portioni materiæ, & hinc determinatæ quantitati, ut non possit extendi ad informandam aliam aliquam portionem materiæ adjectam, ex quo deducit, quod anima medio quodam

modo se habeat, & licet necessariò materiæ,
 & quantitati addicta, quia sine materia, &
 sine quantitate nullo modo esse potest, non
 est addicta ita determinatæ materiæ, ac de-
 terminatæ quantitati, vt non possit mate-
 riam quantam mutare, & aliam cui inhæ-
 reat sibi adscribere, quare anima quatenus
 sine materia esse non potest, materialis est,
 & semper extensa, & semper quanta ac di-
 vidua, sed quatenus fluentibus materiæ
 partibus ipsa non fluit, ideò olet naturam
 formæ immaterialis & individuæ, hancque
 dicit esse doctrinam Philosophi in lib. dege-^{r. Tex.}
 nerat: vbi docet formam, secundùm quam^{41.}
 fit nutritio, & accretio, esse formam quandã
 imaterialem in materia tamen existentem.

Sciendum secundò est, quòd licet vi-
 deatur divisibilitas animarum oriri ex im-
 perfectione earum ex supra dictis, funda-
 mentaliter tamen hæc imperfectio originẽ
 ducit à dependentia à subjecto, etenim ita
 dependent à subjecto divisibili, & ita depen-
 dent ab omnibus & singulis partibus mate-
 riæ quos informat, tanquam à causis tota-
 libus totaliter concurrentibus, quod dici
 non potest, quia idem effectus non potest na-
 turaliter pendere à duabus causis totalibus,
 vel certè dicendum foret pendere partiali-
 ter partialitate causæ, quod pariter absur-
 tum foret, quia ubicunque est adæquatus
 effectus, ibi etiam debet esse adæquata cau-

salitas, saltem naturaliter, & potissimum in causa materiali. Sciendum tertio, differentiam rei spiritualis à materiali in hoc, ut supra in lucubratione de divisibilitate animalium perfectorum, consistere, quòd illa nullam dicat dependentiam à quantitate, tanquam principio in penetrationis, hæc verò necessariò dicat per se primò ordinem ad quantitatem, seu rem quantitativam aptam extendi per quantitatem cum dependentia, aut certè connexionem adæquata, & essentiali in actu secundo. ex quibus.

Dico mentem humanam esse indivisibilem, & spiritualem, hic verò non est sermo de divisibilitate essentiali, quia constat ex materia & forma, partibus essentialibus, nec hic ad rem facit divisibilitas Metaphysica, quæ constat genere, & differentia, sed tertio modo dico indivisibilem nullis constantem partibus integrantibus.

Probaturs conclusio, si anima rationalis esset divisibilis tertio superius dicto modo esset quanta, & necessariò diceret ordinem ad rem quantam, quod falsissimū est, & si dixeris, animam rationalem ordinari per se primo ad materiam, ut cum illa faciat unum per se, proptereaque ei competere divisibilitatem.

Respondendum est, dicere quidem ordinem ad materiam, non tamen cum dependentia ab illa, aut essentiali connexionem.

ne cum illa in actu secundo ; siquidem anima rationalis non caufatur à materia , ac propterea non pendet per veram causalitatem à materia.

Igitur fequitur illatio ; ergò ad hoc , ut aliquid dicatur materiale neceffariò requiritur , vt dependeat faltem exigitive à quantitativo per causalitatem , vel fi non poteft dependere per causalitatem , dependeat faltem essentialiter in actu secundo , & fit connexum , ut ratio adæquata , feu modus alicujus materialis , & quantitativi : corpus enim eft quantum habens partes extra partes quantitative , ergò quidquid dependet per fe à quanto , feu re quantitativa , quæ apta eft haberè partes extra partes impenetrabiliter eft corporeum , & materiale , & conceptus corporis eft habere partes extra partes quantitative ; et fi poffit habere partes integraliter , quæ non fint quantitative , quantitas ergò eft radix extensionis quantitative impenetrabilis.

Probatur ulterius , anima rationalis non dependet ab aliquo materiali , & quantitativo tanquam à fubjecto , nec etiam in actu secundo essentialiter pendet à materia , tanquam à ratione adæquata , cui fit cõnexa , ergò : & fi verum eft axioma , quòd modus cognoscendi fequatur modũ effendi , clarum eft quòd anima rationalis fit fpiritualis , hæc enim cognofcit ea , quæ penitus abjũcta funt à

materia, fertur enim Intellectus in Deum, & Angelos, nec vlla prior mentis humanæ operatio est quàm intellectio, quæ spiritualis est, aliàs effectus altioris ordinis esset, quàm principium radicale à quo provenit, quare verum esset dicere, quòd modus cognoscendi perfectior esset modo essendi, verùm quia mensura adæquata cognitionis est ipsa substantia cognoscens, quandoquidem proprietas substantiæ cognitio est cognoscens, ita vt sibi ipsi maximè commensuratur, vndè quod perfectius est substantia cognoscente, non cognoscetur adæquatè ab illa, cum ergò anima rationalis cognoscat objecta spiritualia, & modus cognoscendi sequatur modū essendi, ipsa anima entitativè est etiam spiritualis, quamvis in hoc statu propter dependentiam à corpore quo vtitur, & organis corporeis spiritualia obscurè cognoscat, & difficulter. ex quo.

Inferitur, anima est spiritualis, ergò indivisibilis, contra eos, qui tenent Angelorum & mentis humanæ vbi esse divisibile, verùm indivisibilitas animæ eo ipso axioma quod superius adductum est potest comprobari, nam si modus cognoscendi sequitur modo essendi, & anima separata vt communis est sententia cognoscit Angelum indivisibilem, licet non secundum adæquatam cognoscibilitatem, ergò etiam anima in se erit indivisibilis, aliàs vt dictum est,

est, altioris ordinis esset cognitio, quàm ipsum principium radicale.

Verùm difficultas videtur consistere cùm indivisibilis sit quomodo commensuratur corpori, siquidem extensio videtur quasi dicere ordinem ad quantitatem, quæ radix est impenetrationis, & hæc fundamentum rei quantitativæ habentis partes extra partes. Et vt verum fateor multum negocij facescit illa extensio partium viventis, nam Aristoteles degenerat: dum loquitur de imminutione dicit materiam, & quantitatem minui, formam autem manere, existimavit igitur nullam formæ partem cū fluente materia fluere, sed totam animam remanere, & ad reliquam materiam restringi, & cum de divisibilitate animarum dixi, quomodo anima confluat ad informandam novam partem adgenitam, consideratione dignum est; si enim tota est in toto, & tota *1. Tex.* in qualibet parte, cùm indivisibilis sit, & *42.* spiritualis, investiganda est ratio, quo pacto id fiat eadem manente indivisibilitate

Verùm antequam quidquam hac in re statuatur necessarium videtur, aliquid de nutritione & accretione prælibare; Aristoteles enim in Physica auscultatione, accretionem ab aliis mutationibus separavit ratione terminorum, qui ex diversis cathgoriis summuntur: Generatio enim, & interitus est mutatio de substantia in substantiam,

tiam, alteratio de qualitate in qualitatem latio de loco ad locum, aut accretio & imminutio de quantitate in quantitatem; ex quo non est dubium omnes has mutationes differre essentialiter, quod deducitur à terminis, nempe à forma transeunte ad informandum vndè cum accretio fieri non possit sine multiplici aliarum mutationum concursu, hinc videndum est quomodo alimentum perveniat ad omnes corporis partes augendas, hoc verò clarius patebit in accretione animalium perfectorum, & quod de his dicitur, de omnibus reliquis animantibus, & stirpibus dictum esse intelligito, proportionaliter siquidem hæc accommodari possunt.

Cibus ergò, vt manifestum est, primò assumitur, & ob duritiem dentibus conteritur, quod nonnulli semi, seu primam coctionem appellarunt, sed magis consentaneum est dicere præparationem, primaque concoctio stadienda est in Ventriculo, vbi cibus non solùm alteratur, sed etiam mutatur in chylum, vndè generatio, & corruptio, non enim potest fieri mutatio de substantia in substantiam, nisi sequatur generatio & corruptio; fit enim generatio chily, & corruptio ciborum, denique iste succus ita elaboratus fertur ad jecur, & hic pariter fit alteratio & generatio, generatur enim sanguis, & interit chylus, sanguis ad omnia mem-

membra transmittitur pervenas, & ex venis
 per minutissimos poros permeat ad partes
 solidiores, partes enim homo generæ mi-
 nutissimis poris conflatae sunt, quæ ad instar
 spongeæ à venis exugunt sanguinem, pori-
 que sanguine implentur, ubi à calore natu-
 rali ille sanguis alteratur, & actione ejusdem
 caloris densatur ad instar glutinis, tandem-
 que in substantiam viventis convertitur, &
 hæc est nutritio seu vltima concoctio, &
 hoc continuò fit quo vsque vivit animal,
 ita asserente Aristotele in libro de ortu & in-
 teritu, & quando animal amplius nutriri
 nequit, succedit necessariò ejusdem interi-
 tus. Verùm, non obstantibus jam dictis,
 adhuc difficultas temanet, quomodo ex a-
 limento extrinsecus assumpto totum vi-
 vens augeatur, aliqui dixere hoc fieri per
 expulsionem, quatenus vna pars pellit al-
 teram, alii verò per veram extensionem,
 ex qua asserverunt fieri adaptionem majoris
 quantitatis & hanc esse mentem Aristo-
 telis in lib. de generatione ubi dicit, quod
 id quod augetur locum mutet; siquidem
 majorem quantitatem acquirit, ex quo fit
 transitus ad majorem locum, & dant instan-
 tiam de spongea, quæ si manu comprimatur
 minorem locum occupat, minoremq;
 dimensionem; ast quamprimùm dimittitur
 majorem vocationem, ac majus di-
 mensionis spatium occupat.

Hæc sanè opinio tenenda est, quæ omnibus modis uſtineri poteſt, nam licet illa pulſio poſſit quodammodo deſſendi, multas tamen patitur difficultates, quarum vnica ſufficit ad eam reprobendam, eaque eſt, cùm accretio fiat in uivente ſecundũ omnem dimensionem, ſi enim per pulſum fieret, non fieret, utique ſecundũ trinam dimensionem, quia rectius appellanda foret juxta poſitio, quàm accretio, quæ nil aliud eſt, quàm motus à minore quantitate ad maiorem intrinſecum tamen, ex materia extrinſecũ accedente: imminutio igitur erit motus à majore quantitate ad minorem, intelligitur verò de motu intrinſeco, ex materiæ ſubtractione, ſed ſatis ſit, cum inferius abundè dicturiſimus; redeamus igitur ad nutritionem.

Alimentum igitur duplex eſt, alterum remotum, & indigeſtum quod pluribus indiget concoctionibus: proximum alterum, & digeſtum, quod vnica ſola tranſmutatione convertitur in ſubſtantiam aliti, & hoc in animalibus eſt ſanguis, ſed ſi mavis juxta alios gluten quod ex ſanguine mutatum eſt, in plantis verò aliquid proportionale ſanguini aut glutini, ſuccus nempe ille, in quem converſa, & tranſmutata eſt terra & aqua, ſit verò prima concoctio aquæ, & terræ pro ſtirpibus in ipſa terra proxima radicibus, quæ eſt veluti venter ſtirpium.

Colligitur igitur tā alimentum proximum, quā remotum esse substantiam corpoream, & ratio est, quia alimentum succedit in locū substantiæ deperditæ, ergo & ipsum debet esse substantia, vndè quod vni est alimentū sæpè alteri potest esse venenum ob temperamentorum diversitatem: venenum enim illud dicitur cuius qualitates vincunt, & prosternunt naturam animalis, vel si à sumente alteratur putrescit, & adjuncta putrefacit; aliqua tamen sunt animalia, quæ vtantur cibus venenatis, viperæ Scorpionibus, sturni cicuta, coturnices napello, anates buffonibus, gallinæ araneis, ciconææ viperis; quin imò Albertus magnus testatur se vidisse Colonia Agripinæ faminam, quæ araneorum aucupio sese alebat, sic etiā memoriæ proditum est filium Regis cuiusdam Cambriæ aduultum fuisse tam venenatum, vt muscæ ejus cutē tangentes languescerēt, & interirēt, & historia Mitridatis Regis nota est.

Non ergo sine ratione dictum est superius alimentum esse substantiam, & non ^{1. Tex.} accidens, contra aliquos, & hæc doctrina ^{62.} desumitur ex Philosopho, qui degenerat: ait, quod nutritur caro, esse potentia carnem; sed accidens non est potentia caro, imò constat, quod accidens, vt tale, nec per Divinam, potentiam potest cum materia vnā substantiam componere, cum tamen animal substantialiter nutriatur, quapropter

propter homo solis accidentibus nutritus tota tandem materia defficiente esset homo solummodo equivocè : & tandem id , quod nutrire potest debet esse subiectum in quod possit induci forma substantialis viventis , sed in accidentia etiamsi sit quantitas non potest induci forma substantialis.

2. *Tex.*
50.

Nullum pariter elementum per se , & in statu suo naturali positum potest esse alimentum alicuius viventis, est Aristotelis de generat : & ratio videtur quia elementa in suo statu naturali habent duas qualitates vnam saltem in summo , quæ omnino contraria est complexioni animalis , ita ut elementum ratione hujus inconvertibile fit in substantiam viventis , & accedit , quòd elementa non sint commessabilia , nec in-
crassabilia , quòd requiritur ad nutritionem : dictum est elementa in suo statu naturali , quia extra illum statum , & confusa adinvicem possent fortè nutritioni inservire.

His ità breviter enucleatis videndum modo est , quomodo anima informet partem noviter adgenitam ; dictum quidem est per extensionem , vel quatenus communicat se ad majorem quantitatem materiae informandam ; siquidem omnia corporis membra poris abundant , habentque se instar spongiæ manu compressæ , quæ si dimitatur vndequaq; se dilatatur , & majorem dimensionem occupat , nec major tamen nec
mi-

minor se ipsa existit, nā spangia cum porosa sit, si liberetur à compressione dilatando se, foramina recipiendo aëri pandit, ita etiam caro & alia membra, quæ poris foraminibusque plena sunt, alimentum attrahunt, eique excipiendo aperiunt foramina, & sese dilatant, & si pars aliqua de novo generetur anima, quæ est in aliis partibus, seu in toto parti novæ sese communicat, quasi dilatando se per miram naturæ providentiam, vndè non dicitur migrare de subiecto in subiectum, quia hoc resonat solummodo quādo absolutè derelicto primo subiecto, se transfert ad aliud, in nostro verò casualiter se habet, informando totum subiectum, quod prius informabat, extendit se communicativè, & format novam partem materiæ per occupationem majoris quantitatis, ideò non absolutè extensa est, sed coextensa corpori, ita, vt si centies corpus majus fieret, etsi per diminutionem reduceretur ad summam parvitatem, nihilominus nec maior, nec minor fieret, quare rectè sensit Aristoteles, cùm dixit fluentibus partibus materiæ formam non fluere: Cap. 16.

Cum magno fundamento zabarella de accretione, & nutritione dicit totum viventis corpus esse perfectibile, sive maius, sive minus, & dum fit majus per alicuius novæ partis generationem, verè debere dici animam adæquari corpori, vel corpus ipsi

ipsi animæ cum hæc pluribus facultatibus
 prædita sit, tunc dici corpus illi esse adæ-
 quatum perfectibile, quando omnibus in-
 strumentis præditum sit, quo ad exercen-
 das omnes illas facultates requiruntur, vn-
 de si quis homo nascatur sine manibus, &
 sine pedibus, anima non habet integrum,
 & adæquatum perfectibile, quia non potest
 in illo corpore omnes suas facultates exer-
 cere, indeque dici posse animam adgene-
 ratam noviter partem informandam effun-
 di absque motu, quis verò, qualisque sit ille
 transitus nos ignoramus, quoniam non est
 vocandus motus localis, neq; omnino mo-
 tus, quia non movetur nisi id quod corpo-
 reum est, quia verò dicit animam esse ma-
 terialem, quatenus addicta est materiæ quæ-
 tæ, sine qua existere nequit, immaterialem
 verò, quatenus transit secundum partes
 ejusdem corporis ad informandam aliam
 materiam similem à qua absolutè non pen-
 det, neque educta est, hinc aliud est dicere
 mutationem alimenti vltimi in sustan-
 tiam veluti carnem, aliud extensionem seu
 influxum animæ ad eam, mutatio enim a-
 limenti verus est motus, est enim alteratio
 & alteratio quidem in tempore facta, quis
 autem hanc absq; motu salvabit? siquidem
 eã insequitur substantiæ mutatio? aut osten-
 sio animæ ad illam adgenitam partem, su-
 bitanea, ac momentanea est, quare nomi-
 no

ne motus nullo modo vocanda, & idem as-
 ferit Zaborella de partitione animæ, vbi
 ait omnem formam informantem mate-
 riam, & constituentem compositum, esse
 extensam ad extensionem materiæ, proin-
 de totam secundum extensionem suam in
 toto esse, non totam autem in parte, sed
 partem in parte, loquitur verò de vegetati-
 va, & sensitiva in gradu completo, subdit
 que necesse esse, vt ad divisionem corporis
 dividatur, albedinem enim non esse per se
 quantam neque diuiduam, sed esse quan-
 tam, ac diuiduam per accidens ratione ma-
 teriæ cui inest.

Quare Aristoteles in *Physicis* probans *8. Tex.*

primum matorem esse immaterialem, ne-
 que habere magnitudinem, deducit argu-
 mentum ex eo, quòd forma materialis di-
 vidatur ad divisionem materiæ, ita, vt in
 parte materiæ sit pars formæ, non forma to-
 ta, ex quo facit divisionem formæ ex divi-
 sione magnitudinis, in qua est, extenditur,
 ergò anima ad corpus in actu primo, qua-
 tenus nempe informat, & totum & partes,
 non extenditur in actu secundo quatenus
 vtitur corpore, & respicit organa ad ope-
 randum, tunc enim extenderetur quanti-
 tativè ad extensionem materiæ, est igitur
 secundum omnes suas qualitates non solum
 in toto, sed in qualibet parte originaliter
 non verò subjectivè, ex quibus fit illatio
 M quòd

quodd formæ per se quantæ non sint , in materia enim recipiuntur sine vlla quantitate & figura , quod nobis provida natura ad hominem ostendit in plantis , quarum quantitas & figura variè mutatur manente eadem anima ; alia enim est figura & quantitas germinis è semine primo pullulantis , alia proceræ postea arboris , & videmus in hyeme caules emori in hortis in sola radice manente anima , quare figura corporum est effectus formarum & animarum ; forma enim ipsa est quæ sui corporis quantitatem terminat , vndè inducit figuram , eamque in nutritione & augmentatione conservat , quot ergò figuræ & magnitudines corporum viventium , tot animarum differentiæ ; hinc abies aliam , quercus aliam , rosa aliam , bos aliam , canis aliam ; & sic de cæteris ; figura enim est posterior anima non prior , quapropter extensionem vocamus communicationem , quatenus anima communicat se corpori ; est igitur extensio communicativa , & concludendum est cum Scaligero de motu Angelorum , quod Angeli non extendantur per motum localem , sed solummodo per extensionem sine quantitate prædicamentali , & moveantur non motu corporeo mutando locum , sed motu rei incorporeæ extensæ , mutando vbi , & alio loco asserit :

Exerc.
359.
sect. 12.

Exerc.
307
sect. 13.

Omne , quod movetur in loco est , anima non est in loco , quia non est quanta , quantum enim

nim in omnibus quanti partibus inesse totum non potest, ast anima est in quacunq; parte corporis, quod est quantum, (& subdit) cum introducatur eam in partem, qua accessit anima, qua antea erat sub magnitudine sesquipedali, promovetur ad sesquipedem, (& paulò post) transfertur per promotionem sui ipsius anima à se ipsa ad partis addita totum, ad circumferentiam usq; ultimam, completa interea tota materia, qua interjacet, & hæc satis sint dicta de coextensione.

LUCUBRATIO XIV.

An omnes Animæ humanæ sint ejusdem rationis in omnibus individuis?

A Verroës de anima docet vnicum ^{3. Com.} numero intellectum, vnamque numero animam esse in omnibus hominibus, sed quia hæc sententia damnata est in Concilio ^{5.} 3. Lateranensi sub Leone X. sessione 8. Damnamus inquit omnes asserentes animam intellectivam esse vnicam in cunctis hominibus, hanc eandem doctrinam sequutus est Themistius in 3. de anima, Pythagoras verò, quem refert Aristoteles admittebat solummodo certum numerum animarum transmigrantium de corpore in corpus, quam transmigrationem Philo-

loſophus appellat fabulam, ſed omiſſis iſtis
recedentibus à vera doctrina.

Dicendum eſt ad numerum hominum
multiplicari numericè animas : primò hæc
ſententia comprobatur authoritate Aristo-
telis, qui vt ſupra oſtenſum eſt expreſſè do-
cuit animam etiam rationalem eſſe for-
mam non aſſiſtentem, ſed informantem,
vndè ſequitur in pluribus hominibus plures
eſſe animas, vna enim forma non poteſt
informare plures materias ab invicem ſepa-
ratas, ita etiam Ariſtoteles de anima ait,
non poſſe quamlibet animam quodlibet
corpus ingredi, ſed certum quodam : & in
Metaphyſicis ait in ijs, quæ continentur
ſub eadem ſpecie, nec inter infima dari
prius & poſterius, neque melius & deterius,
quod tamen juxta illam ſententiam con-
tingeret.

1. Tex.
53.

2. Tex.
11.

Sed vlteriùs ratione probatur, vnus
enim homo habet ſcientiam vnus objecti,
alter verò errorem, & ignorantiam, vnus
delectatur re vna quam alter odit, ergò iſti
habent diverſas animas, quibus ita operan-
tur. Sed fortè dicere poſſes id provenire
propter diverſitatem organorum, meliùs
vel pejùs diſpoſitorum, imò quòd vbi me-
lior eſt diſpoſitio, & organizatio ad formam,
eo perfectior eſt forma inducenda, ſiqui-
dem forma perfectior arguit perfectiores di-
ſpoſitiones, & anima perfectior perfectio-
res

res organizationes, siquidem ipsa experientia docet animam vnam præ alia in hominibus, & habere meliores dispositiones, & organizationes; ergò inferunt, vna anima est perfectior altera non specie, verùm individualiter, quod libenter concedimus, aliàs idem dici posset ex operationibus perfectioribus, nam videmus quandoque aliquem subtiliter, prudenter, & ingeniosè discurrere, alium è contra hæbetem, ingenio stolidum, & elinguem, ergò deberet dari principium inæquale harum operationum.

Nulla certè patet ratio cur sit adstruenda talis inæqualitas animarum, cùm omnia salventur quæcunq; in contrarium dici possent per inæqualitatem dispositionum, & organorum, hæc enim sufficienter refundi potest in quædam extrinseca impedimenta, & in varias causas per quas anima impediri potest quo minus rectè, & debitè operetur; imò quo minus possit sibi dispositiones adæquatas, & proportionata organa ad vitales operationes debitè exercendas producere: primò id accidere potest de defectu materiæ, ita, vt insufficientia disponat: secundò defectu spirituum vitalium necessariò requisitorum, qui defectus potest oriri, aut ex infirmitate matris, Patris &c. tertio ratione temporis extrinsecè aërisque inclementiæ, cælorum influxus, quartò ratione variorum accidentium, vt quia mater ter-

retur, comprimitur, vel quia intemperatè vivit, aut parum alimenti suppeditat embryoni, ratione quorum fœtus ante tempus effunditur, & ita anima nequit disponere organa debita, ex quibus etiam concludas mirum non esse, quòd diversi homines diversi modè, & inæqualiter operentur, nec tamen inæqualitas operationum procedit ex inæqualitate animarum, vndè ad id, quod supra dictum est, pro responsione faciendum est omnes mentes humanas ejusdem nobilitatis ac præstantiæ esse, ita, vt ratione propriæ essentiæ æquè nobiles exigant copulativè dispositiones, sed quia vt dictum est ab extrinseco accidunt impedimenta, ideò nullo modo refundendum esse inæqualitatis vitium in ipsam animam, sed in organa, quæ cogunt animam ita operari tanquam in materiam non aptè dispositam:

2. cap. 1. & inde videntur Conimbricenses in libris
 Quest. de anima desumpsisse argumentum ex ipso
 5. art. 2. Aristotele, vbi illi expressè dicunt defectum
 operationum, quæ oriuntur ab eadem potentia secundum speciem, non à majori aut minori perfectione ipsius potentiæ emanare, sed id defectui aut perfectiori organorum adscribendum, & ratio in promptu est; quia anima non dicit ordinem ad materiam quomodocunque, sed dispositam & organizatam, vt possit operari, ergò nil mirum si non sint debite dispositiones &
 or.

organa, quòd non possit bene operari, verùm quòd ex inæqualitate dispositionum, & organorum non benè arguatur inæqualitas animarum ex eo patet, quia videmus aliquem hominem ingeniosum & prudentem, optimèque dispositum ad ratiocinandum, & eundem postea sive ex infirmitate, sive ex alio aliquo accidente fieri hæbetem & tardum, sine ingenio, sine judicio, aliumque tardum, & hæbetem medicamentorum beneficio, aut mutatione complexionis evadere ingeniosum, id fieri sine dubio non potest ratione diversarum animarum cum eadem anima à se ipsa diversa esse non possit, ergò sicuti in eodem homine ex diversitate & inæqualitate organorum, & operationum non bene arguitur diversitas, & inæqualitas animarum, ac etiam sicuti in tali casu in eodem homine ab extrinseco oritur illa organorum & dispositionum diversitas, & consequenter operationum, ita etiam dicendum est in diversis hominibus de diversis operationibus. Unum fortè restat contradicendum, quod nempè quælibet res ab origine debeat esse talis, qualis in eo statu hic & nunc est ponenda juxta suam exigentiam magis vel minus perfecta, sed ex hoc sequeretur, quòd anima, quæ est in surdo à nativitate, aut muto, esset natura sua surda aut muta seu exigens surditatem, & rectè tales animæ differre dici possunt ab

animabus ingeniosorum specie propter notabilem diversitatem, cum sæpè videamus ingeniosissimorum virorum filios hæbetes & stupidos, quod non ratione animæ pariter dicendum est, sed organorum id procedere, ergò res non debent esse ab origine tales, quales forma exigit naturaliter, vt non possint ab extrinseco impediri: Etenim sicuti duæ quantitates quantitativæ diversæ, sunt necessariò inæquales, ita etiam res duæ essentialiter diversæ, debent etiam essentialiter esse inæquales.

LUCUBRATIO XV.

Vtrum intellectus agens differat ab intellectu patiente?

s. Tex.
18.

Aristoteles de anima, intellectum agentem ait esse ad instar luminis, & prout lumen facit colores, qui potestate sunt, esse actu colores, & prout lumen non agit in oculum, sed in objectum colorem, & ipsum ducit de potestate ad actum, ita intellectus agens agit in phantasmata, non in intellectum patibilem, præter D. Thomam hanc sententiam tuetur acriter Joannes Bavonius in 1. sentent. quæst. 2. prologi.

Alij verò existimarunt intellectum agentem terminari in patientem, & vnam eandemque esse substantiam, & vnum intellecte.

tellectum : hanc propugnat Joannes Gan-^{3. Qua-}
 davenſis de anima, vbi dicit officium intel-^{ſtio 24.}
 lectus agentis eſſe agere in intellectum pati-^{6. 25.}
 bilem, non in phantaſmata, ipſumque in
 intellectu patibili producere actum intelli-
 gendi. Ita quoque Simplicius de Anima
 parte 2. vbi inquit, verè Ariſtotelem com-^{3. Par-}
 parare intellectum agentem lumini, quod^{tic. 18.}
 quidem inſeparabile ait à rebus quæ illumi-
 nantur, certè hæc ſententia videtur ſufful-
 ta authoritate Ariſtotelis de anima, vbi ex^{3. Tex.}
 eo, quòd detur, intellectus patiens argu-^{17.}
 mentatur, quòd detur etiam agens, dariq;
 agentem propter patientem, vt agat in
 eum. Nonnulli verò exiſtimant intelle-
 ctum & in patibilem, & in phantaſmata a-
 gere, ducti primò authoritate Philoſophi in
 eodem Textu 17. vbi non obſcurè videtur
 aſſerere actionem agentis dirigi in patien-
 tem: Text. verò 18. etiam in Phantaſma-
 ta, & hi non diſtingvunt agentem à patibi-
 li eſſentialiter, ſeu entitativè; dicunt enim
 quatenus agit, quòd ſub iſta formalitate di-
 ſtinguatur à patiente, ſed ſi conſideretur
 propria eſſentia intellectûs abſtrahendo ab
 actione & paſſione, quòd nulla aſſignabilis
 ſit diſtinctio, quatenus enim producit in-
 tellectionem nuncupandum eſſe intelle-
 ctum agentem, & quatenus eadem intelle-
 ctio recipitur in eodem, vt principio vitali,
 dicendum eſſe patientem : vndè Marcus

Antonius Zimara in lib. de anima, ait intellectum agentem esse quasi formam in intellectu materiali, & quod ipse agat intellecta, & recipiat ea secundum intellectum materiale, intellectum verò materiale non esse generabilem, neque corruptibilem;

3. *Comment. 5.* Themistij & Theophrasti, eos inquit existimasse intellectum agentem, & intellectum materiale nec non intellectum in habitu esse vnicum intellectum subjecto, & quòd actio & receptio intelligantur secundum similitudinem, juxta verò propriam sententiam, ait animam intellectivam componi ex intellectu possibili, & intellectu agente, tanquam ex duabus partibus essentialibus realiter distinctis, & quòd recipiat species intelligibiles per intellectum possibilem, & quòd agat, & abstrahat per intellectum agentem, sed vtrum hi duo intellectus sint distincti nec ne, postea videbimus, modò solùm investigandum est quid sit intellectus agens, quid patiens.

Anima igitur rationalis, & intellectus idem sonat, ac idem est, vt ostensum est superiùs, cùm potentias non distingui ab anima probatum est, & cùm anima versetur circa quòdcunq; ens, vt Philosophus docet in metaphysicis, vbi est inquit scientia quædam, quæ speculatur ens prout ens, & quæ ei per se in sunt, hæc autem speculatio,

latio, vt palam est fit solùm per intellectum, aliaè verò potentiaè dempta voluntate, quæ intellectum sequitur, intelligendum est de de actu secundo, vel de operatione, determinatum habent objectum; vt visus colores, seu qualitatem visibilem, auditus sonum. &c.

Ratio tamen certitudinis & attingentiaè ab omnibus aliis facultatibus superatur; sensus enim circa proprium objectum dempto impedimento non errat: intellectus verò cum à sensibus abstrahit, rarò veritatem attingit, quod manifestè apparet ex diversis opinionibus circa idem objectum, quod non contingeret si indubitata certitudo haberetur, vndè intellectus humanus circa quodcunq; ens versatur quo ad desiderium & inclinationem, secus quo ad attingentiam: hinc Aristoteles in metaphysicis: omnes homines scire natura desiderant, quare idem Philosophus in Ethicis, mentem humanam vocat habitum principiorum, & in libris magnorum moralium habitum circa principia intelligibilia; & in Moralibus Nichomachiis intellectum principiorum, ideò aliqui negant dari intellectum agentem tanquam formam informantem, sed illum vel esse Deum, vel assistentem intelligentiam, inter quos primum obtinet locum Averroës cum omnibus Averroistis, Alexander Aphrodisæus, &

I.
6.

6. cap. 6.

& Avicenna, qui afferit species intellectuales produci ab intelligentia seu Chalcodea, & hujus etiam opinionis videtur fuisse Durandus in 2. dist. 3. quæst. 5.

Ego verò non abs re existimo sequendum Aristotelem; dico igitur dari intellectum agentem principium producens species intelligibiles objectorum, quæ debent intelligi, & hæc doctrina est plurimorum gravissimorum Philosophorum, & præcipuè D. Thomæ 1- parte quæst. 3. Soarij lib. 4. cap. 2. & præcipuè lib. 2. de Angelis cap. 1. no. 15. & disp. 6. Metaphysicæ, Rubij tractat. de intellectu agente, & aliorum.

3. *Tex.* 17. Probatur ergò primò conclusio auctoritate Aristotelis, qui in libris de anima, docet quòd id quod est in potentia ad aliquid debere ab aliquo fieri in actu, intellectus verò est in potentia, vt omnia fiat ea scilicet percipiendo, non autem esse actu omnia, quia aliàs semper esset intelligens & habitualis, cùm tamen idem eodem libro asserat intellectus secundum se est vt tabularosa, in qua nihil est scriptum actu, ideoque debere dari aliquem intellectum, qui omnia faciat, qui faciat intellectum existentem omnia potentia esse actu omnia, idque producendo in illo species intellectuales, & quoniam intellectus, quem nullo modo distinguimus ab anima, est juxta luculenter dicta forma informans, & non assistens necessa-
riò

• *Tex.* 14.

riò dicendum est dari talem intellectum, qui sit principium intrinsecum actuum vitalium, aliàs si Deus, aut intelligentia produceret illas species, talis actio non esset vitalis, quia vt ostensum est ad rationem vitæ spectat, vt actus vitales non solum producantur à tali principio, sed vt etiam recipiantur in eodem, quod de essentia actionum immanentium est; si ergò Deus aut intelligentia assistens Averroistica produceret similes species intelligibiles, & hæc reciperentur in intellectu patibili distincto, non essent certè vitales, siquidem ab vno principio producerentur, & in altero reciperentur, & proindè non essent immanentes, sed penitus actiones transeuntes, ergò dicendum est dari talem intellectum agentem contradistinctum à Deo, vel quacunque intelligentia, imò eum esse veram formam informantem, quæ completè dat esse hominis, & per quam homo constituitur, & hæc quidem videntur desumpta ex auctoritate, quid verò rationes ponderis habeant videamus.

Ex ratione verò argumentandum est ita: debent in intellectu dari species intelligibiles immateriales per quas fiat intellectio: sed illarum nulla esse causa efficiens nisi intellectus agens, ergò maior clara per se est, nam prout species necessariae sunt ad sensus externos, ita etiam necessariae sunt
in

in intellectu, debet enim objectum vniri potentia, vt ab illa cognoscatur, & cum potentia ex se sit indifferens debet determinari ad cognoscendum hoc, vel illud objectum per speciem; minor verò probatur, quia non possunt produci ab intelligentia creata, hæc enim solùm habet vim producendi motum localem in alio subiecto: secundò neque dici potest, quòd producantur à Deo, quia quando potest haberi causa naturalis creata frustra, & sine necessitate recurrimus ad Deum. Non possunt etiam produci à phantasia, aut ab vllò alio principio materiali, quia hæc species debent esse spirituales, sunt enim in intellectu spirituali, & cùm nulla alia appareat causa cui possit hæc specierum productio attribui nisi aliqua potentia spiritualis animæ, necessario ita asserendum est, aliàs vt dictum est daretur harum specierum duplex principium extrinsecum productivum intrinsecum receptivum, & illorum nulla daretur vitalitas.

Quapropter dico vnicum esse intellectum indistinctum, fungentem duplici munere, nempe agentis & passibilis, vnicumque principium à quo emanant diuersæ functiones, nunc dici intellectum agentem, nunc passibilem, vnica verò videtur ratio qua conclusio comprobatur, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, nulla verò

verò assignabilis est necessitas cum omnia salvari possint per vnicum identificatum intellectum, quinimo si distinguerentur realiter sequeretur, quòd intellectus agens delitesceret otiosus in anima separata, quia in eo statu nullum actum habere potest, nulla enim in eo statu fit productio specierum ex phantasmatis, & licet aliquibus videatur arduum, quod de eodem intellectu verum sit dicere, intelligit, & non intelligit, intellectus enim passibilis intelligit, quia fit omnia, intellexus verò agens non intelligit, sed producit species intelligibiles, verum parum interest, vtrum sit potentia cognoscitiva, vel non, & actio, nam etiam in intellectu passibili datur actio aliqua, quæ non est cognoscitiva, scilicet actio qua producitur habitus intellectualis, hæc enim licet resultet ex cognitione, non est tamen cognitio, ergò sicuti hæc actiones quæ subordinatæ sunt revocantur ad eandem potentiam, ita dici debet de actione intellectus agentis & passibilis. Enimverò, vel sunt ambo veri intellectus, vel non? si ita; ergò ambo verè intelligunt, si minimè; qui non intelligit non erit intellectus, & si dixeris etiam à natura duos esse constitutos oculos, quorum vnica est potentia visiva, duas aures ad vnicam potentiam auditivam, cur non etiam circa intellectivam? sed quis non videt, quòd magna sit disparitas

ritas : non enim visus duplex est potentia,
 nec duplex auditus, sed vna in sua formalitate
 totaliter in duobus organis ad munia
 facilius obeunda, vnde quidquid videt v-
 nus oculus posita æquali approximatione,
 videt & alter, verùm ponuntur duo intelle-
 ctus, qui opera, & virtutes omninò diver-
 sas exercent, ita, vt vnus ipsorum, vt supra
 dictum est, non erit propriè intellectus, sed
 quia munia quæ attribuuntur intellectui a-
 genti minimè dicunt competere intellectui
 passibili, an id ita sit, inquirendum est. Di-
 citur igitur primò, muneris intellectus a-
 gentis esse illustrare phantasmata, & ea ex-
 purgare, & quatenus materialia sunt ea red-
 dere spiritualia, vt ita recipi possint in in-
 tellectu passibili, quasi lumen, sed revera
 lumen non est reale, quia Aristoteles vocat
 quasi lumen per similitudinem, vel si ita,
 dicendum est esse lumen spiritualem, quid
 melius appellare libuerit virtutem illustran-
 tem, distinguentem; at si virtus est, ali-
 cuius esse debet virtus, non certè alterius
 quam intellectus passibilis, ergò ipse passi-
 bilis erit principalior, nam virtus alicujus
 est ab ipso dependens cuius virtus est, nam
 qui dicunt potentias emanare ab anima,
 ideòque distinctas fateri quoque coguntur
 ipsas potentias esse virtutes animæ; cur er-
 gò præstantior & divinior vocatur ab Ari-
 stotele? nisi quia vt ipsemet subdit, quia
 no-

nobilius est agere quam pati, quare ergò & actio, & passio non possit refundi in eundem intellectum nulla est ratio, quæ in contrarium suadeat, & si dixeris quòd nihil agat in se ipsum, hoc objectum inferius diluendum erit.

Et quod vltèriùs ejus muneris dicunt esse illustrare, & defacere phantasmata, & si quis etiam contra ipsum Aristotelem dixerit intellectum agentem non cognoscere, ergò intellectus cæcus, est lumen libenter audirem quomodo explicent illud lumen, & in quo consistat illa claritudo, & quia dicunt phantasmata esse tenebrosa, & obscura respectu intellectus possibilis spiritualis, ideò ea indigere aliqua potentia qua illustrentur, & reddantur apta ad eliciendas ex eis species intellectionis: verùm existimandum est Aristotelem in textu citato per agens, seu actionem non intellexisse absolute effectiorem, quod patet ex eo, quia intellectum agentem comparat lumini, nemo verò est, qui ignoret lumen nihil attribuere coloribus, nisi quòd faciat eos esse visibiles per communicationem sui ipsius, licet nihil efficiat, nec quidquam tribuat eis; pari ratione intellectus agens quocunque nomine vocetur jungitur phantasmatis, vt forma constituens objectum motivum intellectus patibilis, nam cum alibi posuisset intellectum patibilem, arguit ne- *Tex. 17.*

cessitatem intellectus agentes, nam imper-
 sectio illius perfici debet per aliquid aliud, &
 id non est nisi intellectus agens, sed cum
 dictum sit essentialiter non distingui ab in-
 vicem, arguent ergò idem aget in se ipsum,
 respondendum est ex hoc nihil absurdi se-
 qui, dicant enim an non Philosophus ipse
 in diversis locis animam appellet formam?
 actio spectat ad formam: an non alibi ap-
 pellet locum formarum quasi subjectum
 formarum, an non eidem attribuit nomen
 materiae? & tamen arguendum non est a-
 nimam esse subjectum materiale, sic pari-
 ter si sub diversa formalitate accipiatur in-
 tellectus quatenus recipit species vocatur
 passibilis, & quatenus easdem producit ab
 Aristotele vocatur agens, & dum docet e-
 undem intelligendo fieri omnia, idem qui
 prius fuit tabula rasa, & solum in potentia,
 recipiendo, & abstrahendo à materialitate
 phantasmatum fit omnia, id est actu intel-
 ligens, abstrahere enim cadit sub nomine
 actionis, & recipere sub passionis attributo;
 & si hæc glosatio non satisfaceret dicendum
 est nihil in se ipsum agere actione transmu-
 tativa, posse tamen agere actione emanati-
 va, & quod sub diversa ratione idem possit
 movere se ipsum ambigendum non est, po-
 tens enim est argumentum de elementis
 prout ostensum est superius, dum gravita-
 tem, & levitatem profluere ab essentia for-
 marum

marum tanquam accidentia formam consequentia ostensum, quorum alia permanentia, ut risibilitas in homine, alia transeuntia, & fluxibilia, ut est motus, jam ergo dum elementum terræ tendit ad suum centrum deorsum, hoc aliundè non fit, nisi à forma elementari terræ, ergo forma est movens, & tamen cum terra deorsum tendit movetur, & ipsa forma, ergo & movet & movetur, movet ut forma, movetur ut pars elementi, quare rectè dicitur; idem sub diversa ratione agere in se ipsum, vnde motus elementi insequitur formam; igitur forma est effectrix motus per emanationem, à tali namque efficiente, ita emanat effectus, ut ipsum insequatur sicut umbra corpus absque vlla transmutatione; siquidem plerique adversariorum fatentur in intellectu passibili non solum esse passionem, sed etiam actionem, quoniam receptis phantasmatibus abstrahendo judicat, & tale judicium est actio, quare eidem substantiæ competit, & agere, & pati: & hoc ipsum videtur voluisse Aristoteles in Physi-8. *Tex.*
 cis, ubi agit, de agente solum transmutan-40.
 te, quòd necessario requiritur distinctum à *Tex.* 32.
 patiente, supra verò loquitur de efficiente per emanationem dicit grave & leve non habere in se principium motus, sed solum passivum, effectivum enim habet extra se, à quo ducitur de quiete ad motum: effici-

enti verò per emanationem tribuit agere, seu operari; ait enim grave & leve agere statim & operari, quare agens per emanationem non potest esse distinctum realiter à patiente, à forma namque occidentia emanant in eodem composito formato, & cum anima sit actus corporis organici potentia vitam habentis, nonne quam primum corpus organicum actuatum est, vivens est? & tamen dicitur actu & potentia sumpta diversitate ex diversis respectibus, in actu enim primo quo ad principium vivendi actu est in primo instanti quo forma informavit, in actu verò secundo adhuc est in potentia, quoniam non operatur licet possit operari.

Verùm quid dicendum sit de anima separata, quæ cum independentem à phantasmatis operetur, nonne ipsa speculari, & intelligendo movet, & movetur? *s. Tex.* ideoque Aristoteles de anima redarguit antiquos, quòd loquuti sint de anima quasi communicata corpori, & de hoc nihil ulterius dixerint, nempe de corpore susceptivo ipsius animæ, inquit igitur hanc agere, illud verò pati, hanc movere, illud moveri, sed cuilibet patet, quòd si corpus movetur, & animam moveri necessè sit, saltem ad motum corporis, & quod ille motus cum sit actio vitalis debet recipi in eodem principio à quo productus fuit. Ergò & movet & movetur: & videamus quid Philosophus hac

s. Tex.
52.

hac de re asserat in Physicis ; inquit enim ^{3. Text.}
 jam multa agent & patientur à se invicem, ^{8.}
 nec ullo modo dubitandum est, quod actio-
 ne animali idem potest esse agens & patiens,
 idemque intelligit, & amat se ipsum.

Secundum munus ajunt esse abstra-
 here vniversalia, sed imò hoc supra osten-
 sum est spectare ad intellectum passivum ;
 etenim vniversalia, vel cognoscuntur ab
 intellectu abstrahente, vel non? si ita, ecce
 intellectus passibilis est cognoscens ex di-
 ctis, & non solum vniversalia cognoscir,
 sed & particularia, quia sub eodem objecto
 intellectus continentur, & sunt cognosci-
 bilia ; quomodo enim poterit segregare alia
 ab aliis nisi prius juncta cognoverit? si ve-
 rò non agnoscit, ad quid abstrahit, ergò v-
 nicus sufficit intellectus.

Tertium munus attribuitur intelle-
 ctui agenti, quod res intelligibiles in poten-
 tia, faciat actu intelligibiles, ex superius
 dictis satis patet & hoc competere intelle-
 ctui patibili, & licet aliqui dicant, quòd ista
 intelligibilitas se extendat solum ad vni-
 versalia, & quòd singularia non cognoscan-
 tur ab intellectu, sine vlllo fundamento
 hoc asseritur, nescio sanè quomodò negare
 possint, quod ipsa etiam singularia veniant
 sub objecto intellectus, etenim discurret per
 inductionem, & inter ipsa & vniversalia
 differentiam statuit, nec dicant ab Aristo-

2. Cap.
ult. te-
neo.

tele dici universale pertinere ad rationem, singulare verò ad sensum, hoc enim dixit comparativè, nam verum est, quod universale sola ratione percipiatur, & quòd solus sensus cognoscat particulare, fit ergò hic comparatio universalis ad sensum, non verò intellectus ad universale, & hoc jure videatur Philosophus in posterioribus, ubi invenièmus universale abstractum cognosci à solo intellectu, universale verò singularizatum percipi etiam à sensu.

Quartum munus attribuunt producendi species intelligibiles, certè ridiculum est asserere hoc non posse attribui intellectui passivo, non quidem ut passivo, sed ut agenti, nam, ut dictum est, eidem substantiæ competit vis & agendi, & patiendi, sub diversa tamen formalitate, & siquidem species vocantur vicariæ objecti, quæ nullam causam materiale seu receptivam habent nisi solam animam, quæ cum spirituales sint, non possunt recipi in materiali, nam antequam recipiantur debent defæcari & depurari ab omni materialitate ad hoc ut possint concurrere cum potentia spirituali ad actum spirituale, etenim species impressæ quas constanter admittendas esse censeo, tam sensuum interiorum, quàm exteriorum recipiuntur in materia primò organizata, ideoque materiales, & ejusdem fere ordinis & rationis, cujus sunt species pro-

productæ ab objecto per medium usque ad oculum ; nam sicuti istæ recipiuntur in materia medij scilicet aëris, ita illæ recipiuntur in materia organizata.

Intellectum ergò agentem appello animam immutatam per actus sensus interni phantasiationis seu appetitionis, quæ ex superius dictis elicitis speciebus ex phantasmatibus spoliatisque materialitate se sola producit species intelligibiles & spirituales, undè sicut anima producit species intellectuales, ita phantasia se sola potest producere species actuum externorum & objecti, immutatur enim per actus sensuum externorum, nam tam benè immutatur & determinatur in genere causæ formalis phantasia per actus sensuum externorum, qui in eadem anima omnes recipiuntur, ut producat speciem actus externi & ejus objecti, quam immutatur & determinatur intellectus agens per actus sensuum internorum, ut producat speciem phantasiæ & ejus objecti, ut voluntas determinatur per intellectionem, & immutatur formaliter ad hoc, ut producat se sola volitionem ; siquidem non potest concurrere species sensus interni ad speciem spiritualem producendam, neque ipse actus seu phantasma, neque objecta, quia hæc omnia sunt materialia, ex quo constat, quod si intellectus agens est potens se solo producere speciem sensus in-

terni & ejus objecti, etiam phantasia & potentia interna sensuum, quae sunt idem cum anima poterunt producere species actualem sensuum externorum, & eorum objectorum.

Instant tamen aliqui, quod posito actu sensus interni, seu phantasiatione intellectus agens speciem producit, inferunt; ergo actus ipsi sensuum concurrunt ad species illas producendas, negatur enim consequentia, quandoquidem actus sensus externi determinat potentiam sensus interni, seu animam immutando illam, & illuminando in genere causae formalis, ut producat speciem actus & objecti cogniti, & percepti ab alia potentia nec ulla ratio suadet, quod actus sensuum externorum seu etiam species concurrant effectivè ad actus sensuum internorum, & ratio evidens est, quia intellectus agens se solo, hoc nomine appello secundum communem loquendi modum, producit speciem impressam non concurrente phantasmate ad illius productionem, ergo etiam potentia sensuum internorum poterunt suas species producere sine concursu specierum sensuum externorum, non est enim major ratio cur intellectus agens id praestare possit, & non sensus internus cum sit eadem anima, quae immutata, & illuminata per actus potest producere tam speciem materiale illorum actualem

Annum & objectorum, quam spiritualement, sunt autem species sensuum internorum, ut cuilibet notum est, materiales, quia recipiuntur in subiecto materiali, nempe materia cerebri seu spirituum, intellectuales verò sunt spirituales, quia à spirituali causa producuntur, & simul recipiuntur in subiecto spirituali scilicet anima, aliàs sequeretur speciem intellectualem fore materialem. Sequela ista non foret difficilis probationis; omne enim illud est materiale, quod vero & Physico influxu per se pendet à materiali & quantitativo, sed species impressa intellectualis dependeret per se vero & Physico influxu à phantasmate materiali & quantitativo, quod recipitur in organis seu materia organizata, ergò species intellectualis erit materialis, ex quo aliqui docent connaturaliter, nec per potentiam divinam, quidquam materiale agere posse in spirituale, cum illud sit materiale quod dependet à subiecto materiali connaturaliter, non enim potest esse causa efficiens adæquata materialis alicujus rei spiritualis, imò neque inadæquata, siquidem ex eo non potest res materialis esse causa adæquata rei spiritualis, quia non habet proportionem causæ materialis ad effectum spiritualement, nec potest causare id quod non habet; sed sive sit causa adæquata, sive inadæquata debet habere proportionem ad effectum, de-

betque habere in se formaliter aut eminenter quod causat, ergò.

Verùm quia dicunt intellectum agentem conjungi per quemdam contactum virtualem phantasmatis seu speciei impressæ materialis & illuminari ab intellectu.

Sed quid addat agenti corporeo illa unio, aut qualis sit illa unio forsan Physica, vel moralis, vel enim fit illa per aliquam actionem quam explicare nequeunt, quod idem dicendum est de contactu virtuali, & ulterius illa unio superaddita, vel est materialis, vel spiritualis, si materialis id quod superius dictum est iterum replicandum est, si spiritualis, ergò phantasma, seu ejus species impressa materialis nihil facit, licet dici possit, quod intellectus tanquam forma cum recipiantur species intellectuales in eo uniantur ei per unionem spiritualem, sicuti species sensuum internorum cum materiales sint, & recipiantur in materia uniantur per unionem materialem, tanquam per modum superadditum.

Sciendum verò est potentias internas producere species actuum potentiarum externarum, & eorum objectorum, ut visionis & illius objecti, actus doloris & objecti, pro ut experientia docet, demum elicitis actibus verbi gratia phantasiationis & imaginationis ipsa potentia sensus interni producit speciem sui actus, sicuti etiam speciem

ciem actuum intellectualium & volitionum quos elicimus independenter à ministerio sensuum externorum, vt actuum, quorum postea recordamur & abjectorum. Quare apparet ratio cur posita sensatione externa exempli gratia visione, non statim intellectus agens producat speciem illius, absque eo quòd phantasia prius speciem & actum producat, hæc enim est natura intellectus agentis, vt cum subordinatione potentiae agat & producat species iuxta superius declarata, quod ipsa experientia magistra didicimus, & cum species producantur à potentiis seu ab anima dubium est an conserventur, & difficultatis ratio est, quia si conservantur ab anima cum species impressas admittamus, omnes species sicuti ab illa producantur cum possit plures & plures producere in infinitum; imò perfectiores & perfectiores, & aliundè non minor virtus requiratur ad conservationem, quàm ad primam productionem; si enim plures & plures in infinitum potest conservare, arguetur in anima virtus infinita.

Existimant aliqui produci quidem ab anima, conservari tamen à Deo non ab anima, vt effugiant difficultatem supra propositam, ne cogantur nempe animæ concedere virtutem infinitam: Deus enim inquit tanquam author naturæ supplet concursum causæ secundæ, & ulterius afferunt

runt ab actibus produci species ꝑcum ab actibus, vtpote non permanentibus non conseruentur, sed ab ipso Deo, & hoc modo existimant, quod anima in genere causæ efficientis non sit infinita, sed adhuc restat difficultas, cum species non creentur, quomodo in genere causæ sustentantis & materialis non sit infinita, cum iuxta illos educantur è potentia materiæ, nam eo modo anima esset virtutis infinitæ in certo genere causæ efficientis respectu specierum in infinitum, quo infinita esset in genere causæ sustentantis, quia in hoc genere posset plures & plures in infinitum sustentare.

Dico ergò, quod licet dicatur quòd anima conseruet plures, & plures species in infinitum, aut etiam sustentet, non tamen bene dici esse virtutis infinitæ simpliciter etiam in certo genere, quia ad hoc, vt aliquid dicatur virtutis infinitæ etiam in certo genere, non debet in eo genere dari posse perfectior virtus, siue efficiens siue sustentans, sed potest dari in hoc genere; ergò his non obstantibus anima non erit virtutis infinitæ, propterea enim aliquid dicitur esse virtutis infinitæ, & perfectionis, quia nihil potest dari in eo genere excellentius, ratio autem est, quia perfectio desumitur à termino extrinseco, quare licet possit virtus plura & plura in infinitum in certo aliquo genere, quia in eo genere potest dari perfectior

Etior virtus adhuc in infinitum, eo ipso non est infinita illa prior, sicuti nec homo est infinitæ virtutis licet sub se comprehendat infinitas species imperfectiores, quare non arithmetice, sed geometricè in perfectionem procedunt.

Quintum munus statuitur esse intellectus agentis concurrere ad intelligendum, & hoc fictitium est, dato enim, quòd omnia supra dicta munia spectent ad agentem, quid spectabit ad patientem? Verum exoritur difficultas ex ipso Philosopho, quia agentem appellat incorruptibilem separatum, immixtum, impassibilem; Passibilem verò corruptibilem, ex quo videtur sequi, quòd si non distinguerentur hi duo intellectus, sed vnicus esset, quòd idem esset corruptibilis & incorruptibilis.

Verum illa autoritas nihil obest nostre conclusioni, ea enim in sensu sano interpretanda est, nam Aristoteles quandoque loqvutus fuit de intellectu quatenus talis est, & habito respectu ad propriam illius substantiam, vt loqvutus videtur dum pertractavit per totum caput de intellectu agente, & hunc respectu ejus entitatis dixit incorruptibilem cum cæteris prædicatis supra enumeratis, aliquando verò tractavit de ipso tanquam in habitu, & tunc dixit intellectum passivum esse corruptibilem, quòd verissimum est, quia habitus per actus contrarios

trarios deperditur & corrumpitur, rectè igitur effatus est esse corruptibilem, non quidem in essendo, sed in operando per habitum corruptibilem.

10. Cap. 9. Primo modo videtur loqvutus fuisse in Ethicis dum loqueretur de felicitate hominis: *ait enim quatenus homo est, ita vivet, sed quatenus divinum quid in ipso est, & subdit, si vita qua ex intellectu traducitur, si humana comparetur, divina ipsa etiam est,* nomine enim DEI sapius Aristoteles appellavit intellectum humanum, quatenus in corpore degens habet operationem sibi propriam, in qua obeunda non vtitur ministerio corporis, nimirum intellectu: sic pariter de partibus animalium: *solus enim animalium omnium erectus est homo, quoniam ejus natura atq; substantia divina est, officium autem divini est intelligere, & sapere.*

3. Tex. 5. 7. 5. Tex. 4. Quod verò etiam intellectum passivum condecoret titulo impossibilis & incorruptibilis, videatur quid de anima scripserit; hinc in Physicis ait, corruptionem esse ad nō ens: dicendum ergò est Aristotelè voluisse intellectum passivum esse corruptibilem respectu habitus, cum nimirum conjunctus est ex substantia propria, & ex cognitionum habitibus, corruptio enim cuiusque sive substantiæ, sive accidenti passio est ex illius decreto de generat: intellectus

3. Tex. 21.

ſus enim in habitu fit, & corrumpitur,
 corruptibilis autem non quo ad substan-
 tiam, ſed ſolum quo ad habitus aquifitas,
 eſt etenim aggregatum per accidens quod
 corrumpitur, manente illæſa ſubſtantia
 mentis; corrumpitur ergò forma rationis
 accidentalis, perindè ac navis corrumpitur
 deſtructione ſolius formæ accidentalis ab
 arte factæ, remanente ſubſtantia ligni: vn-
 dè non immerito Philoſophus hunc intel-
 lectum paſſivum corruptibilem nuncupat
 de anima, quia cum ſit compoſitum quod-
 dam ex intellectuſ eſſentia, & rationis ha-
 bitu aquifito, jam aliquando factus eſt, &
 provt ortui, ita interitui abnoxius eſt hic
 intellectus, quòd verò ita interpretanda ſit
 mens Philoſophica de intellectu in habitu,
 non verò de eſſentia intellectus pervolvantur
 libri de anima, vbi manifeſte reperie-
 mus ad ſtateram rationis hanc explicatio-
 nem inibi reperiri, nam vlteriùs in Proble-
 matibus, docet remiſcentiam eſſe obli-
 vionem ignorantia, oblivionem autem eſſe
 corruptionem ſcientia: & in libris de Cælo
 dum loqueretur de materia prima, eam in-
 quit corrumpi atque fieri, quatenus eſt id,
 in quo eſt privatio; quandoquidem priva-
 tio ſecundùm ſe corrumpitur, & compoſi-
 tum ex materia & privatione pariter inte-
 rit de longitudine & brevitate vitæ: quis
 verò tam ignarus eſt, qui neſciat materiam
 pri-

1. Phy-
ſic. Tex.

43. &

44.

3. Tex.

8.

2. Tex.

24.

3. Tex.

38.

4. Sect.

30.

1. Tex.

121.

Cap. 2.

primam quatenus est quid à privatione distinctum, atque secundum suam essentiam & substantiam, quæ in potentia sita est non corrumpi, sic etiam dicere possumus de anima rationali quatenus forma est, si dissolvatur compositum corrumpi dicendum est, nam forma amplius non est, ergò in hoc sensu anima rationalis corruptibilis est, ita etiam dicendum ex Aristotele de intellectu passivo, provt est id in quo est habitus scientiæ corruptibilis est, ex habituali enim fit non habitualis, ex sciente non sciens, & certè sæpius docuit Aristoteles intellectum humanum proportionem habere ad materiam primam in Physicis, statuit enim nullam esse naturam aliam intellectus, nisi quod passibilis sit, & denique intellectum humanum tanquam habitualemente corruptibilem de anima in eodem libro, cujus verba ponderanda sunt, quæ sunt sequentia: *Et est quidam talis intellectus qui omnia fit, quidam vero qui omnia facit, ut habitus quidam, quale est lumen quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores actus colores, per lumen enim declarat naturam intellectus agentis, & per habitum naturam passibilis, & alibi de anima: intellectus autem fortassis divinius quid & impassibile est loquens in comparatione ad sensus, & diversis in locis quandoque appellat formam formarum, aliquando locum formarum,* quasi

1. Tex.

59.

3. Tex.

5. &

Tex. 18.

1. Tex.

66.

quasi comparasset materiae primæ, quæ ut est susceptiva formarum, ita & intellectus humanus omnium specierum intelligibilium.

Prætermiffa verò sententia quorundam antiquorum afferentium intellectum possibilem esse potentiam corpoream mixtam ex omni corpore sensibili, ad hoc ut omnia corpora sensibilia possit percipere, quia omnis potentia sensitiva patitur à suo objecto aliquid ab illo recipiendo, sed hoc argumentum satis superius dilutum est.

Infertur ergò intellectum humanum non esse puram potentiam in genere intelligibilium, siquidem habet in se actum entitativum, esse verò puram potentiam in genere solummodo intelligibilium, declaravit Philosophus de anima dum eum comparavit tabulæ rasæ, in qua nihil scriptum est. ^{3. Tex.} _{14.} titit, & ratio est, quia ut aliquid dicatur proximè intelligibile non satis est, quòd habeat entitatem intelligibilem, sed debet habere speciem sui in intellectu, per illam enim res est proximè intelligibilis, apparet enim, quòd intellectus nullam habet speciem intelligibilem illi à natura inditam, sed tales species accipit à phantasmate determinativè, ex quo sequitur, quòd sit pura potentia ad omnia intelligibilia, sicuti materia prima est subiectum habens potentiam ad omnes formas nullam illorum includendo.

Concludendum ergò est dari intellectum agentem, dari possibilem sine vlla diversitate, & distincione, eundemque esse & agentem, & patientem, sub diversa formalitate consideratum dici posse diversum non realiter, & passibili omnia munia assignata agenti quàm optimè competere.

LUCUBRATIO XVI.

An anima seu intellectus in hoc statu absque phantasmatis possit intelligere?

AN necesse sit intelligentem semper phantasmata speculari, & quod idem est, vtrum necesse sit in presentis vitæ statu operante intellectu circa aliquod objectum, vt simul etiam operetur phantasia circa illud, vel circa saltem aliquid simile, vel aliquo modo proportionatum: vel vtrum intellectus absque speciebus representatis à phantasia possit aliquid agere, & speculari.

Multi existimarunt intellectum non habere in sua operatione necessariam connexionem cum phantasiæ operatione, vel ulterius sensus, sed sine illis intelligere nempe substantias separatas, vel etiam alia dum operatur per species non mediante phantasmate ab intellectu agente acceptas, sed per suos proprios actus productos, vel dum

ver.

versatur in altissima contemplatione, vel denique quasvis res dum summum adhibet conatum, vel certè aliqua, vt vniversalia; videntur verò pluribus rationibus comprobare: dicunt enim sensus internus potest operari circa aliquod objectum ociantibus omnibus sensibus externis, ergò & intellectus poterit operari, ociante sensu externo, antecedens constat experientia quid fiat in somno; consequentiam verò probant, quia non est maior dependentia à phantasia quàm sensus interni ab externis.

Imò dicunt, quòd anima separata intelligat per species acquisitas in corpore sine vlla dependentia, ac cooperatione phantasiae, ergò concludunt per easdem intelligit sine vlla dependentia dum est in corpore, imò volunt, quòd postquam intellectus habet speciem, in se existentem habeat omnia necessaria ad operandum, ergò potest operari etiam ociante phantasia, sed quòd magis est intellectus cognoscit incorporea, vt Deum, & intelligentias, & summa genera, quæ intellectio non cadit sub phantasia, quia neque sub sensum externum, ergò intellectus cognoscit illa sine cooperatione phantasiae.

Conimbricenses verò existimant se hanc veritatem deducere ex Extasi in qua sopiuntur omnes sensus, tam interni, quàm etiam externi, anima in contemplationem

14. Cap. 11. *ellevata sine omni sensu operatur, & harum Extasum, vt ipsi inquit non meminere solummodò SS. Patres vt D. Augustinus in libris de Civitate Dei, sed & Trismegistus, quare non est verisimile omnes fuisse supernaturales.*

Alij è contra opinati sunt intellectum nostrum in hoc statu nullam prorsus posse habere operationem naturaliter, absque eo quod phantasia circa idem objectum, aut aliquid aliud simile proportionatum simul cooperetur quantumvis spiritualia & abstractissima intelligamus, hanc sententiam acriter defendit D. Thomas, & plurimi ejus affectæ, sed quia intendimus demonstrare immortalitatem animæ ex placitis Aristotelis, plurimum conferet ad nostrum propositum, si ostenderimus eum non negasse posse intellectum elicere intellectionem independentem à phantasmate, ideò concurrentes cum priori sententia dicimus absolute dari operationem propriam animæ nullo modo dependentem à corpore, quòd si probaverimus argumentum pro nostra intentione efficacissimum erit.

2. Tex. 12. *Videtur ergò Aristoteles in Physicis asserere formam non esse separabilem à materia nisi per intellectum, cum ergò anima rationalis sit forma, non potest independentem operari à corpore, explicatur ergò textus, dicimus & nos formam, vt formam non*

non esse separabilem à materia nisi per intellectum, quia eo ipso, quòd separata esset non amplius forma esset, ex quo nihil concluditur contra expositam assertionem, imò sub conceptu reduplicativo ipsam animam rationalem corruptibilem pronunciamus, nam destructo composito non remanet amplius forma, licet possit existere separata, quia in statu separationis non amplius forma vocabitur, nec pars compositi, & quòd talis sit Philosophi mens ex eo deprehenditur, quia in libris Physicis agit de corpore naturali quod redolet compositum, & ipsa illius verba sonant dum dicit formam non esse separabilem à materia, ecce quomodo denotat compositum, & alibi pereunte subjecto perit forma.

Potest aliter etiam responderi, quia in libris de anima quærit an independenter à ^{1. Tex.} sensibus detur aliqua operatio propria ani- ^{13.} mæ, nec non, si datur, anima ergò infert est separabilis, si non datur, est inseparabilis, sed inferiùs videbimus dari secundùm ipsum talem operationem, ad rem ergò, ante scripsit libros Physicos quàm conscripsisset libros de anima, in primo ergò supra citato dubitativè traddidit textum, sed in tertio libro resolutivè vt videbimus, dixit dari operationem propriam, ergò animam esse separabilem, non quidem vt formam, sed vt substantiam talem, quæ nihil habet.

cum materia nisi illam actuandi dum ei v-
nitur.

2. *Tex.*
26. Nec quidquam facit contra allatam
sententiam textus ille Aristotelicus, de ani-
ma ubi dicit, bene opinari qui dicunt ani-
mam neque sine corpore esse, neque cor-
pus aliquod, expiscanda enim est mens Phi-
losophi non superficialiter, sed in meditulo
& arcano ejus scientiæ: nam eo secundo li-
bro primo definivit animam tanquam for-
mam corporis, rectè dixit non esse sine cor-
pore, cum enim sit pars compositi neuti-
quam esse potest sine materia sub ratione
compositi, & rectissimè pariter dicit non
esse aliquod corpus, quia si corpus esset con-
staret materia & forma, ergò alia esset for-
ma hujus formæ, & illius alia, & sic daretur
circulus in infinitum.

3. *Tex.*
20. Sed aliqui opinati sunt Philosophum
accepisse hic intellectum passivum pro
phantasia, ideòque dixisse esse corruptibi-
lem; etenim cum potentiæ non distinguan-
tur ab anima, frustra id asseritur, & abundè
in lucubratione antecedenti ostendimus es-
sentiam, & entitatem intellectus ex ipso-
met esse incorruptibilem: etenim si intel-
lectus passivus est phantasia, ergò non po-
terit sine phantasia intelligere, ergò non est
separabilis, sed contrarium videtur ex ipsi-
usmet verbis de anima, & certè si ideò ani-
ma nullam habere potest propriam opera-
tio-

tionem independenter à materia, quia ab ea separabilis non est, interpretetur quisquis velit verba Philosophi dicentis de generat. ^{2. Tex.} materiam esse medium insensibile & inse- ^{34.} parabile, & tamen materia, vt per se existens, & à formis omnibus sejuncta est, quo pacto sine dubio est inseparabilis ratione finis, non verò propriæ entitatis, est ergò materia de quidditate rerum & separabilis, cur id negabimus formæ, & quidem omnium formarum præstantissimæ, animæ nempè rationali? & si ratio separabilitatis potissimum eruitur ex operatione, ea ergò quæ nullam habent operationem separari non poterunt, & quæ habent ex textu citato poterunt; quis autem negabit animæ rationali operationem? animæ enim proprium est movere & agere, materia verò omnis operationis expers est, ergò anima, vt forma erit magis separabilis, sed si intellectus passivus est idem cum phantasia, certè anima separata nihil intelliget, nec reminiscetur, in eo enim statu phantasia, vt notum est, procul est ab ea, nec vllomodo ei attribui potest. Non est ergò dubitandum animam habere propriam aliquam operationem, cum etiam Philosophus id asserat de anima ^{1. Tex.} postquam recensuisset passiones quasdam ^{12.} quæ accidunt cum corpore, intelligere ait esse proprium animæ.

Verum quidem est, quòd Philosophus ^{3. Tex.} ^{31. C.}

Cap. 2.

in libris de anima videatur asserere animam non intelligere sine phantasmate, & magis clarè dum inquit: *Et ab hoc qui non sentit aliquid, nihil utiq; addiscet, nec intelliget, Et cum speculatur necesse est simul phantasmata speculari, & libr. de memor: & reminiscencia: intelligere non est sine phantasmate, accidit enim eadem passio intelligendo, quæ quidem, Et in scribendo; ibi enim nulla utens quantitate trianguli determinata, tamen finitum secundum quantitatem describimus, Et intelligens similiter etsi non intelligit quantum, ponit autem ante oculos quantum: hæ sunt dictiones Philosophi, quibus advertarij nituntur probare phantasia necesseariò concurrere ad intellectionem, & sine ipsa dari non posse.*

Dicimus igitur originaliter phantasmata esse necessaria ad intellectionem, quia omnis cognitio nostra originem ducit ex sensibus, qui sunt janua, ut objecta per species animæ cogitanti repræsententur, & in hoc sensu verum est intelligentem oportere phantasmata speculari, idest omnis animæ speculatio originem ducit à phantasmatibus, quod verò anima non possit intelligere sine phantasmatum quidditate falsum est, eo modo, quo dicimus hominem non posse esse sine corpore, vel sine anima, neque verum est, quòd anima quodocunq; intelligit dependenter à phantasia in-

telli-

telligat, siquidem intellectio ex phantasmatis initium sumens, derelictis illis in suo esse manere potest, nec tamen per hoc negamus, quod à phantasmatis non recipiat aliquid auxiliij in intelligendo, sed hoc non est dependere simpliciter & absolute, quasi sine illis nullam exercere possit operationem. Ex quo

Infertur, quod coadjuvatio alicujus ad aliquid operationem præcipui agentis, nec aufert, nec labefactat, in hoc proposito eruditissimus vir quidam dicit, quod ministerialiter quandoque concurrant phantasmata ad intellectus operationem, intelligendi autem sit ipsius intellectus munus proprium.

Dicendum ergo est, Philosophum lo-^{3. Tex.}
quutum fuisse in libris de anima, & in locis^{30.}
supra citatis referendo quasi ad præcedentem sermonem, cum fuisset enim loquutus de intellectu practico directo ad bonum prosequendum, & malum fugiendum, inquit enim: *cogitative autem anima, phantasmata ut sensibilia sunt, cum autem bonum aut malum affirmaverit aut negaverit, tunc fugit, aut persequitur, quapropter nunquam sine phantasmate intelligit anima, bona vero aut mala non possunt esse nisi sensibilia, vel cum sensibus juncta, ideo circa hæc nunquam sine phantasmate intelligit anima, non licet ergo inferre; ergo simpliciter & absolute si-*

ne phantasmate non intelligit anima, nam quid aliud Aristotelica verba sonant quam juxta interpretationem supra allatam, & præcipuè illa particula: *ideò circa hæc nunquam sine phantasmate intelligit.*

Quo verò ad memoriam & reminscentiam allegatam, Philosophus ibidem fuit loqvutus in naturalibus, & in ijs, quæ ad memoriam sensitivam spectant, quæ circa sensibilia versatur, dependentia enim intellectus cum phantasmatibus necessaria est ad melius & facilius esse non verò absolute & simpliciter.

Et sanè si intellectus nihil sine phantasmate intelligeret, necessè foret omne intelligibile à nobis, esse phantasiabile, & sic intellectus nihil posset intelligere nisi ens corporeum, & sic frustranea esset Metaphysica, quia intellectus non posset intelligendo tendere in DEUM & Angelos, imò nec in se ipsum, ac entia abstracta: & si dixeris omne objectum nostri intellectus debere esse ens quidditativum, proptereaque materiale, quia proprium & proportionatum objectum intellectus conjuncti, est quidditas materialis, verùm hoc nihil aliud est, quàm petere principium, & id de quo quæritur pro objectione adferre; quærere enim vtrum possit operari & intelligere sine adminiculo phantasmatum, quæ materialia sunt, & dicere objectum intellectus esse ens

materiale, non est resolvere quæstionem, sed eam diverso nomine ad idem quæsitum redigere.

Et vt verum fateor, esset aliqua dubitandi occasio, an præcisis phantasmatis intellectus possit operari, si intellectus agens realiter distingueretur à passibili, quoniam qui tenent, quòd dum anima vult aliquid abstractum intelligere efformat, quasi sibi objectum materiale aliquod, à quo cum imprimantur species intelligibiles defacundo priores eas reddit immateriales, & hoc ipsum dicunt fieri non posse absque ministerio phantasmatum, & hoc manifestissimum esse.

Veruntamen ego concedo dari species impressas, habitusque intellectuales, eosque constitui non per solos terminos, intellectum nempe, & actus frequentatos, sed aliquid aliud superadditum nempe modum: explico, dantur habitus intellectuales facilitantes animam ad operandum, & hi consistunt in speciebus impræffis, & confirmatis in ipsa anima; siquidem sunt actiones immanentes, quæro, quid obstat quin anima absque vlllo alio phantasmate elicere possit operationem spiritualem mediante illis habitibus absque vlla connexionione cum phantasia? si enim intelligeret aliquid novi, quòd id fieri deberet mediantibus phantasmatis transcat, sed quòd in hoc casu

casu pariter id fieri debeat negatur, nam illa species productæ confirmatæ & receptæ in anima jam sunt spirituales, & cum sint vicariæ sunt, etiam repræsentantes objecti, & ad hoc, vt eas ipsas animæ denuò intelligat, aut circa eas exerceatur, non video quare connexionem cum phantasia requirant, aliàs essent & spirituales & materiales, quia haberent dependentiam à phantasia, sed quod magis miror est, quia adversarij ipsimet concedunt dari operationem propriam animæ rationalis separatam, & distinctam omnimodè ab aliis operationibus communibus, & competentibus omni animæ vt sic, hancque appellant intellectiōnem, & cur intellectus non possit eam ipsam intellectiōnem jam habituata in anima, iterum intelligere reflectendo se absque ministerio phantasiæ, nulla est ratio, quæ in contrarium suadeat, aliàs facultas intellectûs adeò limitata esset, vt verum foret dicere eam intercludi inter limites materiales ipsius phantasiæ, & cum superius dictum sit spirituale quodpiam vocari, quod neutiquam per se habet dependentiam à materia & quantitate, ideò nullo modo dici potest animam dependere à phantasmatibus in operando, nullam enim absolutam realemque dependentiam habet ab illis.

Et quod postquam intellectus jam habet

bet species impressas & confirmatas possit
 independenter à phantasia operari, videatur
 Aristoteles de anima, cujus expressa ^{3. Tex.}
 sunt verba sequentia: *cum autem sic singula* ^{8.}
factus est, ut sciens dicitur, qui secundum a-
ctum; hoc autem tunc accidit, cum potest ope-
rari per se ipsum, est quidem, & tunc potentia
quodam modo, non tamen similiter, ut erat an-
tequam addisceret & inveniret, & ipse autem
se ipsum tunc potest intelligere: quid enim cla-
rius aut dici aut excogitari potuit, dum e-
nim inquit singula factus est, ut sciens dici-
tur, qui secundum actum, id est dum jam
 habet species inpræssas, & factus est habi-
 tualis, hoc autem accidit intelligendo ha-
 bitum, cum potest operari per se ipsum, a-
 deò lucidus, & clarus videtur iste textus,
 ut prorsus nulla indigeat explicatione, nam
 postquam intellectus intellexit singularia,
 id est mediantibus phantasmatis potest
 operari per se ipsum, ergò tunc non indi-
 get ministerio phantasiæ, illatio clarissima
 est, & alibi quærit, vtrum intelligat aliquid ^{Tex. 26.}
 separatorum existens intellectus non sepa-
 ratus; quando ergò dicit intellectum non
 intelligere sine phantasmata, non intelle-
 xisse hoc absolutè, sed de intelligere, ut est
 forma corporis Physici, nam in toto 3. libro
 non consideravit animam intellectivam,
 nisi prout actuat corpus, & ideò dicit intel-
 ligentem oportet phantasmata speculari,
 non

3. *Tex.*
20.

non enim considerat puram essentiam animæ, sed animam tanquam formam, & unitam corpori, & eodem libro dicit, quòd reminiscimur post mortem, quia loquutus est pro præsentis statu, & pro conclusione dictorum.

3. *Tex.*
8.

Dico nullam inferri maculam bonæ Philosophiæ si dixerimus intellectum in habitu absque vlllo phantasiæ interventu operari, nempe intelligendo, & noscendo ea, quæ antea cognoverat, ita pariter tradit Aristoteles de anima, sufficiatque dicere phantasiam attingere solummodo particularia, intellectum verò vniuersalia, & quod magis est, docent aliqui intellectum nostrum intelligere per speciem spiritualem, atque adeò abstractam à materia, nam singularia materialia sunt, & dum se explicant dicunt intellectum non abstrahere à conditionibus singularibus, sed à materialitate, ita vt intellectus agens ex phantasmate materiali deducat aliam speciem spiritualem, directè tamen representativam rei singularis materialis, posito ergò, quòd illa species spiritualis sit habituata in anima, quare non poterit intellectus ipsam cognoscere absque phantasia, cum jam sit abstracta à materialitate? non poterit sanè amplius abstrahi ab hac, cum jam sit representativa objecti, non certè materialis, sed sui ipsius, vnde etiam intellectus postquam dici

dici reflectendo venit in cognitionem sui ipsius, quod nempè sit substantia creata, spiritualis nullam habens cum quantitate dependentiam, & propterea indivisibilis, & hæc intellectio supposito, quod jam recepta sit in ipsa anima, & confirmata per habitum, dato etiam, quod in prima sui ipsius cognitione factum fuerit dependenter à phantasia, & quod etiam spirituale concipiatur per modum materialis, potest tamen postea se reflectendo ac cognoscendo se ipsum intellectus id efficere se posito omni phantasmate, repugnantia, quam adstruunt adversarij non est apparens, nec in quo consistat perceptibile est, & si ad Philosophi auctoritatem confugerint, jam satis illa explicata ac glosata est.

Manifestum igitur est animam rationalem habere operationem ita propriam, ut nullo modo ea dependeat ab vilo objecto materiali, nisi fortè remoto, nam certum est in prima apprehensione factum fuisse ope phantasiæ, sed dum species jam est habituata reflectendo supra ipsam nullum intercedit objectum materiali nisi remotum, ut dictum est, quia ista reflexio habitualis procedit quidem originaliter à prima, sed remotè; si igitur Aristotelis locus bene perpendatur, manifestè deprehendemus, ibi non absolutè dixisse intelligentem oportere phantasmata speculari, sed duntaxat

taxat dum anima cogitativa operatur comparando ad sensibilia, vel saltem remotè; & sanè quod de sensibilibus loquutus sit, videatur alius textus ejusdem libri ubi dicit: *cum speculatur, necesse est simul phantasma aliquod speculari, phantasmata autem velut sensibilia sunt, propterea quod sunt sine materia, ex cujus verbis liquido constat loqui hic de rebus naturalibus & sensibilibus, quæ etiam intelligibiles sunt per sensus primò & conjunctim cognosci debent, quare sistendo in sensibilibus per ipsam intellectiõnem semper fieri per phantasmata dicendum est.*

3. Tex.
II.

Concludendum igitur est cum ipso Aristotele de anima asserente: *omnino ergo, ut separabiles sunt res à materia sic & quæ circa intellectum, igitur intellectus ipse cognoscit res à materia, & phantasmatis separatas, provt patet in Metaphysica, quæ versatur circa ea, quæ secundum esse, & secundum definitionem sunt à materia & à*

4. Tex.
I.

motu prorsus abstracta, ita Aristoteles jam citatus in Metaph: est scientia quæ speculatur ens provt est ens, & quæ ei perse insunt, verum phantasiabilia, seu per phantasiam apprehensa, neque à motu, neque à materia, neque à sensibili abstrahunt singularitate, concludendum est ab his Metaphysicis contemplationibus exclusam esse phantasiam.

Hæc

Hæc est etiam mens Philosophi in Physicis, ubi ait entia quam plurima esse abstracta per intellectum à motu, & nihil referre, neque fieri mendacium abstrahentium; & iterum alio loco Physicorum: *imaginatio autem, & opinio motus quidam esse videntur, & de anima: imaginatio utique erit motus à sensu secundum actum factus, ergò sine falsitate dici potest ex Philosopho, quod ab omni motu intellectus possit abstrahere, ab hoc quoque, qui in phantasia, vel imaginatione continetur, abstrahet, & sic sine phantasia, vel facultate imaginativa intelliget, propriamque habebit operationem.* Retorquent verò non nulli, & dicunt abstrahere quidem intellectum à motu per cognitionem, in operando verò, & in abstractione necessarium esse motum phantasiæ, respondet verò argutissimus quidam Philosophus, investigari hic solummodo non quatenus actio intellectus propria dirigitur ad objectum cognoscibile, hæc autem est sola cognitio sine phantasmate; licet enim operatur existens in corpore, & cum aliis potentiis junctus nemo dubitat, & subdit; Intellectus facit comparisonem ac distinctionem plenam inter ea, quæ sunt phantasiabilia, vel sensibilia ab iis, quæ sunt intelligibilia tantum, ergò hæc distinctio debet terminari ad res omniquoque distinctas, ita ut quo ad hoc in nullo convenient, aliter

essent distincta indistincta, seu distinctè & indistinctè cognita: cùm igitur ad phantasiabilia terminetur per phantasmata, ad intelligibilia sine phantasmatibus terminabitur; præterquam quòd phantasmata non repræsentant nisi singularia, sequitur, quòd per ipsa non possint repræsentari vniversalia, intellectus enim vniversalia intelligit ex Physicis. Undè rectè Philosophus determinans hanc materiam de anima: *intelligimus quando volumus, sentimus autem non quando volumus*: illatio clara est; si intellectio dependeret ab imaginatione, prout dependet posterius origine à suo priori, simul juncti essent effectus, vel intelligendo effectus eos qui simul phantasiæ, vel secundùm totum, vel secundùm partem includerent, hoc autem falsum esse experientia patet.

1. Tex.
49.
2. Tex.
60. ☉
153.

1. Tex.
65.

3. Tex.

Sed vlteriùs scribens Philosophus de anima, respiciendo ad operationes respectu organorum, ait *ipsum intelligere & ipsum speculari marcescit, alio quodam interius corrupto, ipsum autem impassibile est*, & quòd dicat marcescere respectu organorum in eodem textu, *non est quia sustinuit aliquid anima, sed id, in quo, sicut in ebrietatibus & morbis*, & iterum alibi de anima comparans intellectum ad potentiam sensitivam, *sensum inquit ladi ex vehementi sensibili, intellectum verò ex magnis intelligibilibus cor-*

robo-

roborari, & demum de generatione anima-^{2. cap. 2.}
 lium ait actionem intellectus non commu-
 nicare cum actione corporis, quod certè
 non sonat aliud, quàm quòd intellectus ha-
 beat proprias operationes, & independen-
 ter à phantasmatis intelligat, & cum To-^{In 3.}
 leto de anima dicamus, quod licet Aristo-^{quest.}
 teles in 3. de anima tex. 36. nihil determi-^{23.}
 natè dixerit, tamen in 2. Metaph: determi-
 net, vbi comparat intellectum humanum
 respectu abstractorum intelligendorum, o-
 culo noctuæ ad solem, sed noctua non pri-
 vatur omnino visione solis & luminis, sic
 & in 9. Metaphy. vltimo vbi dicit intelle-
 ctum nostrum esse & potentia ad intelligen-
 da immaterialia, & non in potentia cæcita-
 tis, expressè docuit intellectum humanum
 posse cognoscere seu attingere etiã in sta-^{Concl. 7.}
 tu conjuncto res abjunctas à materia: imò
 vt Toletus in supra dicta quæst: per phan-
 tasmata nullo modo possumus venire in co-
 gnitionem distinctam substantiæ immate-
 rialis, quia cum phantasmata sunt materia-
 lia & intellectiones sint spirituales, sequere-
 tur aliquo modo quod aliquid materiale da-
 ret esse spirituali, cum tamen nihil possit
 dare id quod non habet, præter causam fi-
 nalem, & hæc satis dicta sint in hoc propo-
 sito, sufficienterque convalidata testimo-
 niis Philosophorum Philo-
 sphi.

LUCUBRATIO XVII.

Quid sit objectum intellectus?

Siquidem per totam lucubrationem antecedentem tractatum est de natura, essentia, operationibusque intellectus ostensumque est, eum absolute non indigere phantasmatibus ad operandum etiam in hoc statu, nisi coadjuvantes, & ad melius facilius esse; restat modò inquirendum, quale sit ejus objectum.

Cap. 12.

Zaborella de mente humana putat objectum primum & adæquatum intellectus non esse materiale, quatenus materiale, nec potestate intelligibile, quatenus potestate intelligibile, sed quoddam nomine carens, nempe omne ens, quatenus est ens, vno excepto ipso intellectu; quidquid enim inquit est præter ipsum contineri sub objecto ejus primo, ipsum verò intellectum sibi esse objectum secundarium, neque ex eo inferri, quia intellectus sit potestate intelligibilis, ipsum esse sibi objectum primum, quia objectum ejus primum non est omne potestate intelligibile.

3. quest.

Javellus de anima, de objecto primo intellectus passibilis, ait, non esse quærendum simpliciter, quodnam sit objectum intellectus, sed intellectus conjuncti, & de hoc præsentis statu, dividitque illud in objectum

tum adæquationis, temporis resolutionis,
 & perfectionis, sed quia hoc nil aliud est
 quam adimplere paginas, prætermiffa lon-
 ga verborum seriè, quâ ipse procedit, & di-
 cit objectū primum adæquationis, seu ob-
 jectum adæquatum esse ens vt ens vniver-
 salissimo modo sumptum, prout in se com-
 prendit omnes modos entis, & hoc dicit
 esse objectum adæquationis, temporis &
 resolutionis, non verò perfectionis, & vi-
 detur probare, quia vnumquodque intelli-
 gibile est, in quantum est ens ex mente Phi-
 losophi ex Physicis, quia quod non est, non
 contingit scire, idest quod nullo modo est
 ens, nec re, nec ratione non potest intelli-
 gi, & idem videtur Aristoteles velle in Me-
 taphysicis, vbi annumerat privationes &
 negationes inter entia, prout apprehendun-
 tur ab intellectu, & vt sic intelliguntur.

1.

4.

Dico ergo objectum adæquatum &
 attributionis intellectus est omne ens intel-
 ligibile est Aristotelis de anima, vbi dicit in-
 tellectum intelligendo omnia fieri, & ite-
 rum concludens dicit intellectum esse for-
 mam formarum, formam nempe respectu
 corporis, formarum idest objectorum reci-
 piendorum comprobatur ex Aristotele de
 anima, vbi docet, objectum visus esse vi-
 sibile, & intellectus intelligibile, ob pro-
 portionem quæ est inter sensum & intelle-
 ctum, sed discrepantia inter illos est, vt o-
 ptimè

3. *Tex.*

6. 8. 18.

Tex. 37.

38.

2. *Tex.*

66.

ciat nempe de intellectis potentia actu in-
 tellecta, prout Philosophus clarissime do-
 cet in Metaphysicis *forſan inquit, & difficul- 2. Tex.*
tate duobus modis existente, non in rebus, ſed
in nobis eſt ejus cauſa, vnde omne ens intel-
ligibile eſt objectum intellectus humani,
 quod verò quædam facilius, difficilius alia
 intelligantur, hoc ſe non tenet ex parte in-
 telligibilitatis ipſorum objectorum, ſed ex
 imbecillitate intellectûs, & vltèrius dum
 Philoſophus nos erudire intendit, quomo-
 do aliquando obſcurè intellectus attingat *7. Tex.*
 objecta in Metaphysicis inquit: *quæ autem*
ſingulis nota, & prima multoties debilitèr no-
ta, ſcilicet quo ad naturam, & parum aut ni-
hil entis habent, attamen ex malè quidem no-
ſcibilibus, ipſi autem noſcibilibus, quæ omnino
noſcibilia noſcere tentandum; vnde in pro-
 emio Metaphysicorum, dicit vniuerſaliſſi-
 ma difficilia eſſe cognitu, quia ſunt à ſenſi-
 bus remotiſſima, & hinc aliqua entia, licet
 ſecundùm naturam, parum aut nihil enti-
 tatis & perfectionis habeant, quia tamen
 ſunt ſenſibus proximiora, ſunt nobis ma-
 gis cognita, quam entia plurimum entitatis
 habentia, remotiſſimè autem diſſita à no-
 ſtris ſenſibus; hinc loco ſupra citato Meta-
 phyſicorum, aut aliter inquit, quàm in tali *2. Tex.*
 quæſtione intellectus humanus, non poteſt *1.*
 dicere ſecundùm naturam rei, ſed ſolùm
 ſecundùm ſuam capacitatem, & de cælo,

2. *Tex.*
60. *in quibusdam inquit rebus homo non potest enunciare secundum naturas rerum, sed ut est in natura hominis, vndè quæ hucusque dicta sunt, eo fine adducta, vt clarum evadat ens vt tale intelligibile objectum esse intellectûs, & quia pariter dictum est difficulter intelligi vniversalia nisi mediantibus phantasmatis attingantur particularia, non per hoc intelligendum est intellectum non posse absque phantasia absolutè intelligere, quia hæc solummodo coadjuvat ad facilius intelligendum; hinc Commentator de anima dicit, quòd si essent vniversalia Platonica extra animam non opus esse ponere intellectum agentem.*
3. *Com.*
18.

Est itaque ens intelligibile objectum adæquatum & attributionis intellectûs, & quidem formale, quia de materiali nullum dubium est, quandoquidem cum intellectio sit actus vitalis, qui debet recipi in eodem principio à quo productus fuit, dubium nullum est, ipsam animam esse subjectum, sed de formali difficultas est, quia quisque pro suo libitu diversificare videtur objectum: his itaq; præmissis

Dico vlteriùs objectum inadæquatum, & parziale esse quodlibet ens particulare cognoscibile, seu intelligibile, & ratio patet ex superiùs dictis, cum pari ratione sit processus ab ente in genere ad ens in particulari, & id potissimum clarum evadit ex ob-

objectis cæterarum potentiarum, objectum
 enim potentiæ visivæ est color, hocq; est
 objectum adæquatum, & pariter objectum
 inadæquatum est albedo, rubedo, viredo
 & sic de cæteris, ergò sicut se habet in po-
 tentia visiva, quod dicendum est etiam de
 aliis, & idipsum de objectio intellectûs, &
 cùm species impressa sit viccaria objecti
 qualitas, quæ communiter dicitur similitu-
 do objecti, aliqui existimarunt hanc quali-
 tatem merito statui posse pro objecto intel-
 lectûs, intelligendum est de speciebus im-
 pressis in anima, quia aliàs aliæ species sen-
 suum tam internorum, quam externorum
 cùm materiales sint nullo modo imprimi
 possunt in anima, sed quidquid sit, suffi-
 cienter videtur declarari natura objecti in-
 tellectûs per ens intelligibile, siquidem per
 hanc vltimam particulam excluditur quid-
 quid attingit aliquid materialitatis, siqui-
 dem cum factum est intelligibile, jam non
 potest alio modo intelligi, quàm abstractum
 a materia, etiam concurrentibus phantaf-
 matibus, quia phantasmata per intellectum
 depurantur ab omni labe materiæ, neque
 dici potest intelligibile vt tale, nisi quate-
 nus non habet amplius dependentiam à
 materia in esse Physico, aliàs materiale re-
 ciperetur in spiritali contra declarata in
 anteriori lucubratione, vndè patet defacto
 nullam dari potentiam, quæ respiciat vni-

cum objectum formale, quod idem attingat per omnes suos actus, sed potest habere plura objecta formalia inadæquata, quorum vnum attingat per hos actus, aliud per alios, sic videmus potentiam visivam habere plura objecta formalia inadæquata, album, nigrum, rubrum &c. objectum siquidem adæquatum visus completur per hæc omnia, ita etiam potentia intellectiva habet plura objecta formalia inadæquata, nempe actum ex tali motivo, alium ex alio, quod facile comprobatur, quia alioquin omnes visiones essent ejusdem speciei, item omnes intellectiones, quia neque diversificarentur ab objecto formali, neque à potentia diversa, neque à modo tendendi: quare opere pretium est videre, quot modis, & qualiter actus specificentur.

Dico ergò absolutè loquendo specificari ex diverso modo tendendi notabiliter, qui diversus modus tendendi diversimodè oriri potest, vel ratione principij, vel objecti formalis in ordine ad prudens judicium.

Quare alia insurgit difficultas, an nempe actus diversificentur specie, quando procedunt à diversis specie principijs circa idem objectum, vel an duo actus procedentes à diversis specie principijs ex modo tendendi notabiliter de facto differant, licet sit idem objectum formale vtriusq; actus, vt visionis albedinis, equi, leonis, hoc
quæ-

quæsitum non levem includit difficultatem, etenim manifestum est, à diversis specie principii oriri posse aliquos ejusdem speciei actus, nam satis est, quòd potentiæ diversificentur ex tota collectione actuum, licet in aliquibus conveniant, & sanè valdè difficile videtur dicere actionem quæ fit ab equo, & quæ fit à bove differre specie; ex altera tamen parte videntur, etiam visiones equi hominis, leonis differre specie, quia juxta prudens judicium videntur differre notabiliter, & cùm omnia objecta sint intra potentiam visivam leonis, quæ sunt intra potentiam visivam hominis, aut equi, secundùm nullum actum different hæc potentiæ, & consequenter forent etiam ipsæ potentiæ ejusdem speciei, sed cùm dicimus differre notabiliter, solvitur adamussim difficultas.

Vndè an actus specificentur ab objecto formali adæquato, vel ab inadæquato, existimo dicendum quod ita, declaro, albedo, & nigredo sunt objecta attributa & particularia formalia, ratio est, quia color est objectum attributionis, siquidem nihil potest videri, cui non conveniat ratio coloris, aut lucis, hæc autem ratio non specificat actus diversimodè, quia est in omnibus eadem cum attributis, ergò & particularia specificant actus diversimodè & notabiliter inter se albedo, & nigredo, quæ sunt

sunt objecta formalia specie diversa singularia inadæquata ipsius potentia, omnia verò simul sumpta, adæquata, quamvis actus visionis, intellectiōnis ab vno ex his objectis specificetur.

Sed adhuc aliud insurgit dubium, quare albedo sit objectum formale specificans diversum actum, & nigredo alium, non verò duæ albedines aut nigredines.

Constat ex jam dictis responsio, actus enim notabiliter ex modo suo procedendi juxta prudens judicium differunt quando procedunt ad albedinem & nigredinem, non autem quando duo actus versantur circa duas albedines, quia hæc solùm differunt materialiter, à quibus non diversificantur specie actus, & solùm in hanc vel illam albedinem fertur potentia, quia est albedo, & quia habet proportionem cum potentia, vt ab illa per suos actus attingatur, quamvis diverso modo attingat, quam nigredinem, & videmus, quòd assensus & disensus proveniant ab eadem potentia, & tamen toto genere differunt, quia habet majorem diversitatem, quàm quæ reperitur solùm in specie diversis actibus, ergò bene possunt duo actus specie differre ex suo modo tendendi propter diversa objecta formalia.

Quare ab objecto materiali vel solo numero differente, sive proximo, sive remoto non specificantur actus, & de remoto

to quidem non est dubitandum, etiam si specie differunt, nam video album, albedo est objectum formale, substantia verò parietis est materiale remotum, & solum denominationis, nam etiam si paries auferatur, aut substantia lactis, eadem semper manebit visio: de materiali proximo etiam constat, & solo numero differenti hac vel illa albedine, hoc vel illo intelligibili ejusdem speciei, nam non diversificantur specie actus, & notabiliter in ordine ad prudens judicium, & hæc pro brevitatis tessera sufficiant, licet plura occurrant, quæ indaganda forent.

LUCUBRATIO XVIII.

An anima rationalis ex mente Aristotelica immortalis sit?

HÆc quæstio ardua est, ac adeò difficilis, vt Conimbricenses ad hanc exprimendam non sint veriti prorumpere in quendam tractatum particularem de anima separata existimantes ita eos stabilire posse durationem perpetuam ejusdem, ita vt quidquid dicant omnia veridicè exponant, & licet dubium nullum sit dari separationem animæ, attamen an ea detur ex Philosopho non adeò clarum est, vt ipsi supponunt, siquidem aliqui Philosophi pri-

primæ classis Catholici existimarunt Aristotelem semper dubium hac in re fuisse, & modo declinasse in hanc modo in alteram partem.

Advertendum igitur est, quod dum de immortalitate seu incorruptibilitate animæ humanæ loquimur id duobus modis intelligi posse, vel enim accipitur anima pro ipsius essentia & quidditate, vel prout est sub speciebus intelligibilibus, & actu intelligendi, & in hac secunda acceptione Commentator appellat intellectum speculativum, & hoc modo consideratum dico absolute nominandum esse corruptibilem & temporaneè existentem, neque semper durantem sed dum quærimus an immortalis sit & incorruptibilis, primò debet accipi modo, & investigari utrum ipsius substantia sit aliquando deventura de esse ad non esse, seu de existentia ad in-existentiam, & an occasum quandoque expertura sit: & sub hac acceptione ipsemet commentator eam vocat incorruptibilem, verùm, quia ille ut videre est apud Gregorium Ariminensem in 2. sensent: distinet 17. & 19. quæst. 1. art. 1. in principio quæstionis, concedebat quidem animam intellectivam esse formam hominis ut principium operandi, sed non essendi, quod idem est esse formam Averroisticam nempe assistentiam non verò informantem contra mentem Aristotelicam, idè

deò prætemiffa hac opinione , videamus quo potuiffet humine duci Philofophus ad conftituendam ejus imortalitatem , & tandem descendamus ad eiuſdemmet authoritatem juxta propoſitum inſtitutum.

Et antequam vlteriùs elongemur ſciendum eſt immortale duobus modis intelligi poſſe , primò id quo nullo modo etiam per potentiam divinam poteſt deſinere , & hoc modo ſolus Deus eſt immortis , quia reliqua omnia pendent actu à Deo in fieri & conſervari , ita vt poſſit pro libitu deſiſtere à conſervatione , & tunc abibunt in nihilũ.

Secundo modo dicitur immortale id , quod natura ſua petit conſervari ſemper , quia à nullo dependet niſi à cauſa prima , & quia non componitur ex aliquo contrario quod poſſit id deſtruere , & ſub hac ratione inveſtiganda eſt duratio mentis humanæ , foret hic aliquid dicendum de duratione , & quomodo accipienda ſit , ſed quia reſervamus inferius opportuniori loco de hac aliquid inſinuare , ideò

Dico Animam rationalem eſſe natura ſua immortalem , ita fides Orthodoxa , ita SS. Patrum authoritas , ita omnium rectè pieque ſentientium doctrina

Et probatur primò quidem ex ſpiritualitate , & inde pendentia à materia prima , nam quod eſt independens à materia quod eſt proprium corruptionis dependet à ſolo

Deo

Deo per creationē atq; ad eò est incorruptibile & immortale, animam verò esse independentem à materia certum est; sed hoc argumentum apud aliquos non multum videtur ponderare, siquidem dicunt etiam animam rationalem traduci cum femine, & tamen à parte post admittunt immortalitatem juxta decretum divinum, sed fortè melius argumentabimur si ab experientia deduxerimus argumentum. Videmus enim quo diutius manet anima vnita corpori eo fieri in propriis operationibus vegetiorem in intelligendo, & ratiocinando, judicando, quod in aliis, quæ à materia dependent non contingit: ergò anima est independens, ex quo sic arguo; anima rationalis est independens à corpore, ac proinde à solo Deo per creationem traducta de non esse ad esse, sed quod dependet à causa indefectibili, nec vllum habet contrarium est indefectibile immortale & perpetuum, ergò cum anima rationalis sit ens tale erit immortalis, & indefectibilis.

Probatur secundò, quod à nulla causa creata dependet in suis operationibus, nec ab vlllo potest in iis prohiberi, sicuti dependent reliquæ sicuti aqua est ignis &c. non est corruptibile, talem autem esse animam rationalem clarum est.

Argumentum morale producendum non est, quo probatur bonorum opera præmianda

mianda, malorum punianda, & cùm non semper fiat in hac vita, saltem futurum in altera, aliqui enim hoc argumentum vocant nugatorium, nos verò ex hoc ipso argumento demonstrabimus immortalitatem Aristotelicam.

Ulteriùs probatur datur substantia increata natura sua immortalis vt Deus, datur pariter alia substantia completa immortalis sed creata vt Angelus, ergò datur etiam substantia spiritualis incompleta quæ est immortalis, cùm similem habeant operandi modum per intellectum & voluntatem, talis verò substantia est anima rationalis, & cùm plurima fundamenta ex sacris paginis eruta adduci possent ad hanc comprobendam immortalitatem obici posset hoc non facere ad mentem Philosophi, quare deveniendum est ad rationem quare existimandum sit Aristotelem credidisse hanc immortalitatem.

Et sanè existimo inter cætera argumenta, quæ subtilitatem ejus ingenij convincere potuissent, fuisse illud quod multi ante ipsum eximii viri hac de re Philosophantes existimarunt mentem humanam esse immortalem.

Multi enim qui præcesserunt ipsum stagiritam ita crediderunt nullo fidei, sed solo naturali lumine convicti, quia hanc immortalitatem expiscati sunt ex sola con-

templatione essentia animæ rationalis & ex modo operandi, vndè enim Plato hanc doctrinam hausit, vndè Pythagoras, qui ad ostendendam immortalitatem animarum transmigrationem commentus est, vndè Socrates, vndè Tullius Cicero, vndè Alcmaeon quem ipse Aristoteles citat docentem immortalitatem, vndè Seneca, vndè plurimi alij? non certè aliundè quàm ex illius operationibus independentibus ab vlla materialitate, & si hi ante ipsum crediderunt, cur & ipsum credidisse negabimus, nec credibile est illos aliter argumentatos fuisse, quam hisce sequentibus rationibus.

Quod in suo esse non dependet à materia est incorruptibile & immortale natura sua, sed anima humana in suo esse non dependet à materia; ergò ex natura sua est immortalis & incorruptibilis, major per se patet, nam sicut nullum agens potest illud producere excepto DEO, ita etiam nullum poterit corrumpere; minor verò ita probari potest, quod potest habere aliquam operationem independentem à materia in suo esse non dependet à materia, quia in hoc casu sicut se habet esse, ita se habet operari, sed anima intelligit & vult independentem à materia vt supra probatum est, quia cum sint actiones spirituales recipi nullo modo possunt in materia, ergò non dependent in esse à materia.

Non defunt qui existimant objectionem illorum esse validissimam cum dicunt, quidquid habet initium, & finem habebit, ideo & anima cum in tempore cæperit esse, & finem expertura est.

Verum nescio qualis assignabilis sit necessitas, quod habentia initium ex necessitate sint habitura finem, etenim intelligentia, & secundum multos etiam Cæli, imò materia prima, & quantitas ratione principij deberent habere finem, quem tamen intrepidè negant, ergò non quæcunque habent initium habent ex necessitate finem.

Jam verò an Aristoteles dubius fuerit de immortalitate animæ, vel certè nihil solidi concluderit modo inquirendum est, quantum ad corruptibilitatem Commentator qui assererat animam intellectivam esse substantiam separatam, facilè concedebat ei interitum, non quidem absolutè, sed respectu signatorum individuorum corruptibilium in quibus desinit, & cum aliis incipit copulari, verum hanc corruptionem etiamsi ut dictum est formam informantem, & non assistentem admittamus, admittimus, id est solutionem ejusdem à corpore, nec quemquam Catholicum hoc negaturum adinvenire erit; quæstio verò est de ipsa animæ substantia, an hæc interitura sit, nec ne.

Plurimi ergò Philosophi vt supra dictum est gravissimi existimarunt Aristotelem in vtramq; descendisse partem semper dubium, semperque fluctuantem, & opus imperfectum reliquisse, ita Scotus in 4. sentent. distinct. 43. quæst. 2. postquam glossavit omnes textus Philosophi, tandem determinat ipsum modo declinasse ad affirmativam, modo ad negativam: ita Hervæus in 1. quodlib. in quæst. 11. dicuntque Philosophum non solùm absolutè non affirmasse, sed neque adhuc inventas esse rationes, quibus id affirmari possit, ita pariter sensere Thomas Caetanus, & particulariter Petrus Pomponatius Montuanus in suo tractatu de immortalitate animæ.

Dico contra illos absolutè ex mente Aristotelis animam rationalem esse immortalem & incorruptibilem, & hic libet per modum apostrophe apponere admirationem Zaborellæ contra non credentes Aristotelem piè sensisse, de accretione & nutritione, qui his verbis in eos invehitur: *non possum hic me continere quin dicam id, quod mihi eum locum consideranti venit in mentem, quod non credo Aristotelem cogitasse, quamquam illud cogitare maximè debuit; sumitur enim ex eo loco, & ex Aristotelis confessione argumentum aliquod, vel saltem conjectura de animæ humanæ immortalitate: cum enim de anima vegetante, quæ ignobilissima omnium*

Cap. 16.

omnium animarum est, loquens ibi Aristoteles, fateatur eam modo aliquo esse immaterialem, & elevatam, & liberam à nexu materiae, quia potest saltem à partibus suae materiae separari, credendum est animam sensibilem multo elevationem esse, sed maximè omnium animam rationalem, proinde ita esse liberam à nexu materiae, ut possit enim à tota sua materia separari; si aliae partes animae sunt à partibus saltem suae materiae separabiles, eo enim negato non haberet anima rationalis majorem elevationem quàm anima vegetans, quod non videtur esse consentaneum rationi: hæc Zabarella ex Aristotelis libris de generatione, ^{41.} verùm antequam ulterius procedam observandus est ordo ejusdem Philosophi, quem tenuit in suis de anima libris, quoniam habita hac observatione, quàm maximè faciet pro indaganda mentis humanæ ex ejus mente immortalitate.

In primo itaque libro docet cognitionem animæ esse nobilem & honorabilem, & ulterius duo esse perquirenda in scientia de anima ipsam primò essentiam & substantiam, secundò ejus potentias & operationes, & deindè inquit modum, & viam, qua pervenire possit ad ipsius animæ definitionem, dicitque difficilè esse cùm non constet, an sit genus, an species, an forma, an materia, & an operationes ejus dependant à materia, id est ab organis corporeis,

vt visio, auditio &c. si enim producit aliquam operationem independentem à materia, vt sunt quæ non recipiuntur in organo, neque per illud exercentur, talem docet seorsim à materia posse existere, si verò non habet non posse, & sequitur priscorum

Tex. 13. de anima referre sententias, & deinde eas
18. vsq. fusissimè refutat vsque ad finem ejusdem
36. primi libri.

In secundo libro refutatis jam aliorum
Vsq. ad sententiis, quod ipse de anima sentiat aperire incipit ex propria sententia, & definitionem animæ in communi quærit & tradit, deindè prosequendo agit de anima vegetativa, deindè de sensitiva, & sensibus in communi: ex inde vtique ad finem de sensibus internis, & externis, & distinctione sensuum, seu inter intelligere, sapere, & sentire, id est de 5. sensibus in particulari
Tex. 327. diserit, & demum ostendit 5. tantum esse
Vsq. ad sensus externos, & demum vsque ad finem
52. de sensu in communi.
Vsq. ad
66.
121
d.
128. Vsq.
que ad
136. Vsq.
que ad

Tex. 40. In tertio libro agit de potentia intellectiva, & ejus objecto & intellectione, nempe de anima rationali, & deinceps de ordine animarum, nam de anima vt est forma corporis naturalis ad Physicum spectat tractare, & tandem vsque ad finem de potentia loco motiva, ad Physicum verò non spectat tractare de anima separata, tanquam in eo statu non habente ordinem ad corpus,

pus, sed Metaphysicæ considerationis est.

His ita prælibatis mentem Aristotelis fuisse animam rationalem non esse suppositam interitui tenet D. Thomas de anima, non quidem à parte ante, sed à parte post, quod & ego hic intelligo, non enim quæritur vtrum fuerit ab æterno clarum enim est habuisse principium, sed de ejus duratione à parte post investigandum est, rationes verò D. Thomæ, quem ferè omnes Thomistæ tanquam ejus antesignanum sequuntur, videre est in prima parte quæst. 75. art. 6. & siquidem mentio facta est de duratione quomodo illa intelligenda sit videamus. Sciendum autem est, quòd duratio rerum est tam rerum permanentium, quàm successivarum permanentia seu continuatio existendi inter modos incipiendi, & desinendi.

Advertendum pariter est duos esse modos incipiendi, totidemque desinendi rerum creatarum, primusque incipiendi modus appellatur intrinsecus seu positivus, secundus extrinsecus & negativus, itaque incipere intrinsecè, est incipere per primum sui esse, hoc est, vt verum sit dicere, nunc res est immediatè, ante non fuit; incipere verò extrinsecè est incipere per vltimum sui non esse, ita vt verum sit dicere nunc res non est, immediate post erit, & eodem modo duo assignantur desin-

nendi modi, vnus nempè intrinsecus & positivus alter extrinsecus & negativus, res desinit intrinsecè quando desinit per vltimum sui esse, ita vt immediatè post non sit, desinere verò extrinsecè est desinere per primum sui non esse, ita vt immediatè ante fuerit, & tunc est verum dicere nunc res non est, immediatè ante fuit.

Vocantur autem duo ex his modis intrinseci rei, scilicet incipere per primum sui esse, & desinere per vltimum sui esse, quia tam primum instans quo res incipit, quàm vltimum quo donat intrinsecè pertinent ad durationem rei eamque componunt; alij duo sunt extrinseci, quia vltimum non esse, & primum non esse rei sunt extra durationem illius, nam sunt illa instantia, quæ vel immediatè procedunt, vel subsequuntur esse rei, & clariùs primum esse rei, & vltimum esse illius sunt duo instantia, in quibus inclusivè durat res, vltimum autem non esse, & primum non esse sunt duo instantia exclusivè illius durationis.

Et prætermissa doctrina Zenonis docentis res indivisibiles quæ incipiunt totæ simul incipere & desinere in instanti intrinsecò, in quo habent totum simul esse, pro vt illud producant, easdemque res indivisibiles incipere & desinere extrinsecè, quia verum est dicere hoc instanti res non est,
&

& in instanti immediatè erit, ergò incipit extrinsecè, item verùm esse dicere jam res non est, & in instanti immediatè antecedenti fuit, ergò etiam desinit extrinsecò.

Evitatis igitur istis disceptationibus accedamus ad meritum, & videamus, cùm verum sit dicere quàm primùm Deus creavit animam rationalem, anima modo est, quæ immediatè ante non fuit, modo non est, quæ immediatè ante fuit, vtrum ex mente Aristotelis de mente humana possit verificari talis desinitio secundùm nempè sui esse.

Ego existimo productionem etiam rei indivisibilis esse divisibilem & successivam, quia productio identificatur cū conservatione, quæ essentialiter est successiva, hinc actio productiva includit simul etiam conservationem; est enim proprium illarum rerum permanentium quæ in tempore incipiunt, vt in illis non possit assignari productio contradistincta ab omni conservatione seu causa conservante.

Accedamus jam ad durationem animæ sempiternam ex ipsomet Aristotele, qui passim in libris de anima determinatè sine *1. Tex.* vlla hæsitazione docet animam intellecti- *12.* vam, quam formã informantem statuit incorruptibilem esse secundùm suam substantiam. Et quidem scribens de ea declarare volens difficultatem scientiæ de anima lo-
Qs
quitur

quitur conditionaliter : *si inquit intelligere est phantasia , aut non sine phantasia non est propria operatio animæ , quia non est sine corpore : & subindè paulò post iterum conditionaliter asserit : si igitur est aliqua animæ operatio aut passionum propria , continget utique ipsam separari ; si verò nulla est propria ipsius non vtiq̄s erit separabilis : his igitur duabus conditionibus positis in eodem libro primo nullam earum affirmavit nec negavit , sed potius suspendit resolutionem quam traditurus erat , in subsequenti verò libro tollit primam conditionalem , scilicet si phantasia est intelligere , ibi enim clarè probat differre sensum ab intellectu , & intelligere à sentire , vndè dicit phantasia enim alterum est , & à sensu scilicet exteriori , & ab intellectu , vel certè sectanda est interpretatio textus superioris allata juxta litteram à Caetano , qui dicit sensum illius conditionalis non esse , quòd si intelligere est imaginatio , vel non sine imaginatione , non sit separabile à corpore , vel immortale , sed non erit sine corpore , quasi dicat non erit in sola anima tanquam in subjecto , & ideò neque erit propria operatio ejus , sed erit totius conjuncti , sicut imaginatio totius conjuncti operatio est , quòd verò dicat , aut non sine imaginatione , intelligit absque dubio , eo modo quo imaginatio non est sine sensu externo , accipiendo species sensibiles,*

1. Tex.
152. V^f
155.

biles, aut materiales ab illo, ita si intelligere non est sine imaginatione à qua species materiales ac sensibiles accipiat, non erit operatio propria animæ recepta in ea tanquam in subjecto, sed totius conjuncti, sicut eadem imaginatio, & ita si interpretetur textus nihil animæ immortalitati officit.

Et in alio loco probat intellectum non esse organicum, & intelligere esse operationem non expletam per organum, consequenter intellectum omnimodè separatum ab omni organo, neque in eodem recipi intellectiōnem ad differentiam ipsius sentire, & profequitur, quia intelligere non est phantasia & intellectus & intelligere non sunt organica, ideò intellectum esse immortalem & perpetuum, de quo nunquam erit verum dicere anima est, sed in instanti immediatè sequenti non erit.

Manifestum igitur est, quòd licet in primo libro difficultatem proposuerit de anima, quod non ideò determinaverat, quia contra antiquos loquentes de sola anima rationali, & non de omni anima vt ipse fecit, disputandum illi erat, ideò indeterminatè subticuit, & signum evidens erat talem ejus mentem fuisse, quia cum dixisset intellectum non esse phantasia, & paulò post illum esse separabilem & æternum vsq; ad textum 30. distulit declarare quomodo

sine

sine phantasia non intelligat anima facta comparatione phantasmatum ad intellectum, prout colorum ad visum & licet dicat, quòd nihil intelligat sine phantasmate, jam supra in hujus materiae lucubratione satis dictum est, & repeto Aristotelem eo loci loquutum fuisse de anima tanquam forma, nulla habita consideratione ad substantiam illius, quæ spiritualis est, nulloque imaginabili modo dependet à materia, vnde si consideretur secundum præsentem statum, vt est vnita corpori, quod difficulter intelligat sine phantasia transeat, altero verò jam dicto modo, quòd absolutè non possit intelligere independentem à phantasmatibus negatur.

Tex. 36. Quærit iterum in alio loco, vtrum intellectus non separatus intelligat aliquid separatorum? ad quid quæso quæsitum si existimasset absq; phantasmatibus non posse intelligere, ergò in hoc statu, in quo vnita est corpori indiget ad facilius operandum phantasmatibus, quod indè arguitur, quia

9. Tex. 22. in Metaphysicis docens quomodo simplicium substantiarum quidditates non cognoscantur compositione, aut divisione, sed simplici attingentia, & advertens, quòd pro hoc statu difficilimè possumus intelligere nisi posita compositione & divisione, hoc modo expiscando ipsum, quod quid est, & ideò dicit, quòd pro hoc statu simplicium

plidium substantiarum quidditates ignora-
 mus, dixitque hanc ignorantiam non esse
 comparandam cæcitati, quæ est privativa
 visus, cæcitas enim inquit est, vt vtique si
 quis principium intellectivum non habeat,
 ex quo manifeste patet, quòd Philosophus
 senserit; intellectum humanum posse intel-
 ligere quidditates separatas si non pro hoc
 statu, quia ordinariè non intelligit sine com-
 positione, ergò concedit posse eas intelligen-
 re pro alio statu, ergò concedendo alium
 statum animæ, agnoscit eam non interire,
 quod in hoc statu non intelligat nisi diffi-
 culter absque phantasmatis, inde prove-
 nit, quia operatur tanquam forma corporis
 & secundariò, licet non primariò depen-
 denter à corpore, neque verò per hoc tolli-
 tur illi potentia operandi absque illis, nam
 & athleta robustus est, nisi gravetur aliquo
 oneroso pondere, quo ablato iterum robu-
 stus evadit, quod expressè annuit Philoso-
 phus de anima, vbi ait: *laboriosum est esse*
commixtum corpori non potens absolvi, & pro-
pterea fugiendum, siquidem melius est intelle-
ctui non cum corpore esse: ita animæ oneri
 est tanquam substantiæ spirituali addictæ
 esse materiæ, & operanti ex necessitate de-
 penderet in quibusdam functionibus ab
 illa per tot onfractus & ambages, quod pri-
 mo intuitu efficere potuisset si ab illo nexu
 libera fuisset, ex objectis enim externis pro-
 duci

I. Tex.
 49.

duci debent species vicariæ objecti, & quidem materiales, & hæ repræsentatæ sensui interno, iterum necessè est, vt aliæ producantur, quæ repræsentatæ intellectui ab hoc defæcari debent à materialitate, & tandem redditæ spirituales repræsentari, ad hoc vt intelligat, & recipiantur in eodem intellectu, nonne quæso hoc onerosum est animæ? non tamen per hoc assero vnionem esse violentam, cum anima sit ens incompletum, quod compleri appetit mediante vnione, esse tamen quo ad essentiam & spiritualitatem, abstrahendo ab illo appetitu naturali, ejusdem rationis cum Angelis ipsis, nisi quod hi tanquam substantiæ completæ perfectiori gaudeant intellectu, quo perfectiori modo tendunt in objecta.

Ex quo dico Aristotelem loco supra citato per ignorantiam nostri intellectus nil aliud indicare voluisse, quàm, quòd hic difficulter attingat substantias abstractas ratione dependentiæ in operando à corpore: quare rectè Toletus super tex. 31. tertij de anima exponit ordinariè intellectum humanum operari mediantibus phantasmatis, neque posse absque illis quidquam proficere, verùm Aristotelem loqvutum esse ibi de intellectu practico, quem inferiùs exponens super tex. 34. ait intellectum operari & intelligere in absentia sensibilis, quia id commune erat etiam intellectui speculati-

us, qui eum sic intellexerit in absentia, quæ sub ratione boni vel mali apprehenderit & judicaverit rem, tunc movetur appetitus, & in actione est, id est dicitur practicus, seu intellectus activus.

Infero igitur ex ipsomet Aristotele, quòd rectè considerat etiam Toletus, in hoc ^{3. Tex.} _{35.} textu duplicem statui intellectum speculativum Physicum vnum, qui considerat formas vt formæ sunt in materia, alterum mathematicum, qui formas materiæ inexistentes sine tamen illa considerat, & exemplum Aristotelicum de similitate seu curvitate nasi adductum satis demonstrat, siquidem curvitas nasi dupliciter considerari potest, vel enim vt in naso materiali est, & hoc fit per intellectum Physicum, vel consideratur curvitas vel similitas vt similitas simpliciter est, quæ licet affixa sit materiæ tamen indepenter ab hoc consideratur per intellectum mathematicum, qui considerat ea, quæ in materia quidem sunt, non tamen vt in materia sensibili sunt. Quidquid sit ex his textibus mens Aristotelis non tollit immortalitatem animæ, illi enim ipsi, qui afferunt animam conjunctam non posse absq; phantasmatis operari, immortalitatem tamen admittunt.

Quid verò senserit Philosophus, vltè ^{12. Tex.} _{17.} rùs investigandum est, statum separatam animæ agnovit in Mataphysicis, vbi licet videat-

videatur dubitanter asserere, tamen cum excipit intellectum ab aliis animabus, quæ interitui sunt obnoxie, videtur expressè consensisse, verba autem textus sunt hæc *si autem aliquid posterius permanet considerandum est; in quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima tale sit, non omnis, sed intellectus, omnem namque impossibile est duo* veniunt consideranda in hoc textu, vnum quod nihil prohibeat aliqua manere posterius, nempe separata, cum nullum habeant obstaculum, seu prohibens quo minus id fieri possit, & intelligendum est per prohibens, quod nullum adsit contrarium corrumpens id est substantiam, non verò vniorem; alterum est considerandum, quod dicat non omnem animam posse permanere posterius, excepto intellectu, quia aliæ sunt materiales, quæ ad interitum subiecti interire debent, siquidem habent principium intrinsecum corruptionis, quod vocatur prohibens, quare scribens de ortu, & interitu: *Si daretur inquit calor à materia separatus, is nihil utique pateretur, præter materiam igitur nihil patitur per se, verum quod patitur, per materiam patitur, quare forma non est per se patibilis, sed quatenus in materia: & idem repetit multis in locis in Metaphysicis: vbi potestatem patiendi, quam potentiam passivam appellamus materiae primæ esse propriam nec vlli competere nisi*

1. Tex.
55.

2. Tex.
17.

per

per illam, hinc cæteras animas jure merito dixit impossibile esse permanere posterius, quia procedunt à principio intrinseco prohibente, idest principio passivo & corruptionis: & de anima facta comparatione ad potentias organicas: intellectus autem formatissis divinius quid & impossibilè est (*Et a-*
libi) de intellectu autem & speculativa potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur aliud genus animæ esse, & hoc solum posse separari sicut perpetuum à corruptibili, quod consonat cum loco supra citato Metaphysico.

1. *Tex.*
66.

2. *Tex.*
21.

Verùm aliqui existimant Philosophum hic loqvutum fuisse de intellectu agente, quem aut DEUM, aut intelligentiam existimant, verùm supervacaneum existimo adducere plures rationes ad oppugnandam hanc opinionem, sufficiat dicere hos asserere intellectum agentem esse realiter distinctum à passibili, neque esse informantem, sed solummodo assistentem quo posito, quomodo quæso interpretari poterunt illa verba, & hoc solum posse separari, si assistens solum est, sive Deus, sive intelligentia sit, natura sua separabilis est, imò separatus, cum enim, vt supra ostensum est, intellectus seu anima ex mente Philosophi sit forma informans, ideò dixit separabilem esse, & posse existere sub ratione propriæ essentia præcisa vnione, frustra ergò dixisset

intellectum agentem tanquam assistentem esse separabilem, quis enim nescit nautam separabilem esse à navi?

Herveus verò conatur glosare hunc textum, & dicit, quòd dubitanter dixerit esse aliud genus animæ, non affirmanter, & cum idem Philosophus in tex. 19. quæsitisset vtrum omnes partes animæ id est potentia sint separabiles ab invicem solùm ratione, vel loco & subjecto, subdit patere de quibusdam non separari loco, de quibusdam autem dubium esse, & ita dicit, quòd de intellectu & potentia speculativa dubium sit, quia intentio ejus non erat agere de pura essentia animæ, sed solummodo de ea pro vt actuat corpus, hinc dicit nihil certi haberi, & hoc idem est contra illos qui existimant Aristotelem per intellectum agentem intellexisse Deum, vel intelligentiam, Deo enim absolutè competit immortalitas, neque crediderim eos existimare intelligentias mortales, neque pariter credibile est, quod tractando de mente humana, tanquam forma actuante corpus, immiscuerit intellectum agentem Deum, nempe realiter ab intellectiva separatum, nam ejus institutum fuit traddere de anima, & ejus quidditate, & definitione, quis enim ita progrediendo non taxaret Philosophum, quòd tam longè deviaffet? de Deo enim in Ethicis ex professo pertractat: & libris Moralium

rarium Nichomachiorum explicans intelle-^{10. Cap.}
 ctum divinum, & hominem, talem inquit^{7.}
 si traducat vitam secundum intellectum,
 ergo etiam hominis vita, quæ ex intellectu
 traducitur: & iterum de anima intellectum
 ait separabilem esse, immixtum, impassi-^{3. Tex.}
 bilem, & immortalem, scio te dicturum^{19.}
 loqui ibi de intellectu agente, sed cum su-
 pra ostensum sit sine fundamento statui
 hunc duplicem intellectum ulterius in hoc
 non est inquirendum; & profectò juxta hos
 glossatores, qui dicunt intellectum agen-
 tem non intelligere, sed agere ut intellectus
 possibilis intelligat, & omnia fiat, videatur
 locus: *necessè est itaq; quoniam omnia intelli-*^{3. Tex.}
git, immixtum esse, sicut dicit Anaxagoras^{4.}
dominetur: hoc autem est ut cognoscat, in-
 terpretentur modò si possunt hoc intelligi
 de agente, id est de Deo, nam intelligere
 includit reductionem de potentia ad actum,
 Deus autem nunquam est in potentia juxta
 etiam mentem Aristotelis, sed semper actu
 intelligit, & textu sequenti ad confirman-
 dam hanc opinionem subdit: *quare neque*
ipsius ulla est natura, nisi hæc quod possibilis,
qui igitur vocatur anima intellectus, nihil est
actu eorum, quæ sunt antequam intelligat:
 nescio sanè an clarioribus verbis potuisset
 propositum nostrum explicare, vndè neq;
 rationabile est ipsum mixtum esse cum cor-^{3. Tex.}
 pore, & reddit rationem, nam si organi-^{6.}

cus esset, fieret calidus aut frigidus, & ei instrumentum aliquod esset sicuti sensitivo, nunc autem nullum est, sed quis fortè dicere posset, esse quidem instrumentum, sed latens, ast cum Toletò respondemus si cæteræ potentiæ organicæ habent instrumenta, quid ni & huic natura attribuisset potens cum intellectûs operatio inter omnes alios sit præstantissima, & nobilissima; & alibi comparans intellectum parti sensitivæ: ait intellectum ex forti intellectu corroborationi, sensitivum verò ex forti sensatione debilitari, & reddens rationem, quia inquit sensitivum non est sine corpore: hic autem, id est intellectus est separabilis, & alio loco: in his enim, quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur, scientia enim speculativa, & ipsum scibile idem est: & in tractatu de intellectu agente multa videre est quæ faciunt ad rem, sed quia recedere nolunt ab impressa sibi opinione intellexisse Deum, vel intelligentiam, quare cum Toletò de anima dico quod non asserat separatum esse sed posse separari, & licet Alexander interpretans hunc textum, dicat Aristotelem dubitanter loquutum fuisse, cum dixerit videtur. Simplicius verò expressè ait assertivè intelligendum esse verbum illud, non alio modo, quam si dixisset manifestum est.

Accedamus ergò ad alias authoritates
ad

ad meritum facientes, de anima intellectus ^{3. Tex.}
 humanus potest intelligere se ipsum, ecce ^{8.}
 operationem propriam intellectus: quod
 argumentum deduco ex Metaphysicis: ^{12. Tex.}
quæ carent materia sunt incorruptibilia, sed ^{33.}
intellectus humanus ex authoritatibus supra
allatis caret materia, ergo est incorruptibilis,
major est Philosophi, minor etiam ejusdem, ubi
ostendit intellectum non esse organicum, quia
nec calidus, nec frigidus est, sed ulterius pro-
batur ex eodem de anima: agens enim de ^{1. Tex.}
 partibus animæ, & potentia earundem in ^{92.}
 corpore, nec fingi quidem dicit posse quo-
 modo intellectus contineat aliquid corpo-
 ris, ergo intellectus ex doctrina ejus caret
 materia, ergo est in æternum duraturus.

Non reminiscimur, id est post mortem, ^{3. Tex.}
 quia intellectus passivus corrumpitur & si- ^{20.}
 ne hoc nihil intelligit anima, ecce quomodo
præter statum conjunctum attribuit anima ^{Cap. 7.}
etiam separatam; repetit scribens de mundo, ^{circa fi-}
ubi postquam enunciasset: Deum unum esse ^{nem.}
 eundemq; esse principium & finem, & me-
 dium rerum omnium tenentem, rectaque
 linea incedentem, illum quidem operari se-
 cundùm naturam, à vestigio tamen habere
 comitem justitiæ præsidem, divinæ legis
 vindicem, & progrediens, cujus ut sit par-
 ticeps numinis, jam indè oportet ab ini-
 tio, qui ad vitam beatam evasurus est atque
 felicem: hoc nonne portendit alium præter ^{10. Cap.}
 statum ^{8.}

*statum conjunctum? iterum in Ethicis: at qui ex intellectu operatur, huncque excolit, atque optimè afficit, is esse Deo carissimus videtur, nam si aliquam humanarum rerum curam Dii habent, sicut videtur, consentaneum est ipsos re illa, quæ optima est, atque ipsis maximè cognata delectari, qui est intellectus, eosque eos qui eam maximè amant remunerari: jam ergò si intellectum humanum cognatum Dei appellat, quomodo ipsum materialem agnovisset, quomodo quæso eum interitui obnoxium? Deum enim ut supra loco citato æternam ducentem vitam æviternam nuncupat, & intellectum habentem affinitatem seu similitudinem ejus temporaneum pronunciat, absit, absit inquam nec suspensionem de ipso similem habere qui adeo pius in Deum extitit, qui in magnis Moralibus refutans fatum, seu fortunam prorupit in hæc verba: *An id minimè videri debet, talium siquidem Dominum præficimus Deum, ut bona, malag, meritis distribuat: & profecto si profundiori collectione perpendamus scripta Aristotelis eum omnes sacras paginas perlegisse animadvertimus: etenim de cælo videre oportet causam dicendi, quenam sit, præterea quo pacto se habeant in credendo, vtrum humano modo, an validius: ecce quomodo fatetur aliqua credenda esse licet humanum captum excedant, validius enim sonat**

2. Cap.
9.

2. Tex.
34.

sonat aliquid quod excedit humanum modum credendi, nam perlecto sacro Codice nullum dubium est eum etiam perlegisse de futura resurrectione, & profecto etiam ratione naturali id comprobari potest, quo motivo puto ductos fuisse etiam Gentiles ad id ipsum comprobandum. Etenim qualis rei est operatio, talis etiam necessario res esse debet, operatio enim ex natura provenit, igitur ex operationibus iisdem in specie, res in specie colligendæ sunt, si operationes immateriales, & principium immateriale necessario esse debebit.

Voluntas nobis manifestè ostendit naturale immortalitatis argumentum, hujus enim operationes sunt nolle, & velle, sed certum est has operationes liberas esse, nec villo modo dependere à corpore, cum sæpè sæpius videamus voluntatem operari contra omnem appetitum sensitivum, quare voluntas dominatur sensui quia libera est, quod si ab hoc dependeret id fieri non posset, nam sicut umbra sequitur corpus, ita in operando voluntas sequi deberet appetitum sensus: Et ulterius deduco argumentum ex Toletio in libris de anima, quia dantur quædam virtutes, & virtutum actus, quæ nullo modo possunt esse in sensu aut in corpore, ut justitiæ virtus. Religionis, spei in Deo, timor Dei, reverentia Dei, fiducia in Deo, amor Dei, &c. sensus enim aut appetitus

non potest ascendere ad tam altum obiectum amandum, vel expetendum qualis est Deus, & res divinæ.

Et ulterius idem Toletus loco citato desumit etiam argumentum ex operationibus intellectus, ex fide nempe in intellectu, & ex fidei actibus, & non solum divinæ, sed etiam humanæ, hi actus enim sunt supra omnem sensum, & corpus, neque vlllo modo ab hoc pendere possunt, quia credimus quando volumus, siquidem intellectus humanus non cogitur ad credendum in rationis, quia taliter esset scientia vel opinio, sed movetur solum autoritate, quia ita vult consentire & credere, fides enim non solum divina, sed etiam humana in hoc consistit, quia nos movet autoritas dicentis, & hic actus est à corpore & sensu sejunctus, & hoc argumentum multifariis rationibus per totam quæstionem deducit, quos ibi videre quisque poterit.

In Metaphysicis comparat intellectum
 12. Tex. Deo dum quærit, vtrum omne carens ma-
 51. teria sit indivisibile, vt intellectus huma-
 nus, si existimat intellectum humanum ex-
 pertem materia indivisibilemque esse, ne-
 scio quomodo ex illo solo textu negari pos-
 sit immortalitas mentis humanæ, maximè
 cum circa medium textus asserat: *cum igitur non sit diversum id quod intelligitur & intellectus, quacumq; non habeat materiam idem*
 erunt

erunt, ac intellectio una ejus quod intelligitur, en quomodo intellectus est absque materia, ac immaterialis, & paulo post vt supra: an omne non habens materiam indivisibile est, quemadmodum humanus intellectus, aut qui compositorum in aliquo tempore se habet, nam non bene esse habet in hoc, aut in hoc, verum in toto quodam quod optimum est aliud ab eo existens, sic autem sua ipsius intellectio per totum æternum se habet: hæc vltima verba dupliciter interpretor, vel enim intelliguntur de intellectu humano, quod in statu non conjuncto in æternum sit intellecturus, & sic prorumpit immortalitas, vel intelligendum est de intellectu divino, & sic textus 21. libri tertij vbi vocat intellectum esse aliud quodam genus animæ, non erit ipse Deus, quia ibi nominat intellectum non esse semper intelligentem, quocunque ergò modo accipias semper erues animæ æternam duratinnem.

Redeamus verò ad textum existimo ergò Philosophum hic intendisse omne non habens materiam esse indivisibile ac inseparabile à sua operatione, omnem itaque intellectum separatum, ac Deum cujus antea contemplationem instituerat semper intelligere, nec vlllo tempore intermittere munus suum intelligendi, argumentatur ergò à minori ad majus, & ad argumentandum accipit intellectum humanum, qui aliquan-

do vnitus est materiæ , & aliquando segregatus ab ea , ac dum est vnitus non semper intelligit , sed plerumque interrumpitur ab opere , vbi verò est à materia abjunctus , indeficienter intelligit , quod illis verbis docet , an omne non habens materiam indivisibile est , videlicet omne principium immateriale non est separabile à sua operatione , ac cum omne carens materia sit quoddam intellectuale , igitur cuncta præter intellectum , ex necessitate conjuncta sunt materiæ , ergò omnis intellectus separatus à materia est indivisibilis à sua operatione , igitur semper intelligit , quia verò aliquis intellectus vt divinus , & intelligentiarum semper separati existunt à materia , alij verò vt humanus non semper , quod Aristoteles demonstrat per illa verba , quemadmodum intellectus humanus , aut qui compositorum in aliquo tempore se habet , nempè humanus intellectus , ideo apparet eum admisisse intellectum separatum , & cum intellectus contrahat aliquam labem à corporis consortio , ideò subjunxit non bene esse habet rationalis anima in hoc , nempè corpore humano , aut in hoc , satyri nempè corpore , quos gentilitas Deos existimabat , intellectus verò vnitus materiæ , impeditur sæpè ne intelligendo verum assequatur , sed plerumque in cognoscendo sæpè sæpius decipiatur , neque semper intelligere possit ,

&

& ideò crebro operationem intellectiōnis
 intermittere cogitur, vndè moles corporis
 officit intellectiōni, & pondus materiæ tar-
 diorem reddit sensum communem, ita scri-
 psit de anima *verum in toto quodam, quod*
optimum est aliud ab eo existens : intellectum ^{3. Tex.}
 existere in toto asserbat, dum separatus est ^{16.}
 à corpore tunc nominabat intellectum to-
 tius, existens aliud ab eo, nempe corpore,
 cui aliquando vnitus fuit, tunc à corpore
 separatus, non ampliùs in composito pars,
 sed in toto, idest mundo existens, quoddam
 ens per se subsistens, est quod optimum, id
 est in suo genere; laboriosum enim est ani-
 mæ vnitam esse corpori, quia sic separatus
 optimè se habet, ac semper intelligit, & dum
 vltima verba adfert, sic autem sua ipsius
 intellectiō per totum æternum se habet, in-
 telligendus est, quia materiæ non est vnitus
 à qua impediatur ne semper intelligat.

Intellectum verò à corpore separatum
 dici quid in toto mundo existens, conjun-
 ctum verò non dici ampliùs in vniverso;
 sed in corpore, in materia, in composito,
 Priscorum mos loquendi fuit receptus ab
 ipso Philosopho, quod patet ex Orphicis
 carminibus de anima.

Verum in libris pariter de anima du- ^{1. Tex.}
 bitat an intellectus humanus conjunctus ^{84.}
 cognoscat divina & abstracta ab omni ma- ^{3. Tex.}
 teria, in Metaphysicis verò resolvit, nos ob- ^{36.}
 scurè

2. *Tex.* scurè valdè intelligere, & non longè simi-
 1. lem notionem de divinis distare à cæcitate;
 9. *Tex.* verùm alibi in iisdem Metaphysicis, dicit
 22. felicitatem esse perfectum quid, & carere
 omni imperfectione, ex quo clarè constat
 mentem humanam aliquando esse separa-
 tam à corpore, & tunc res divinas perfectè
 contemplari, & perenni felicitate beari in
 10. *Tex.* Ethicis. Et profecto felicitas quæ nobis ac-
 cidit dum intellectus est conjunctus corpo-
 12. *Tex.* ri, illa est quam Philosophus dicit nobis in-
 39. esse pauco tempore ex Metaphysicis, illa
 verò quæ competit animæ separatæ ex con-
 templatione divinorum est, quam alibi ait
 12. *Tex.* communem esse Deo, qui seipsum opti-
 81. mum contemplatur per totum æternum:
 ex quibus sequitur dari intellectum ex men-
 te Philosophi separatum.

10. *Cap.* Videamus verò quomodo loquatur de
 7. statu futuro in Ethicis, verba sunt hæc: *Si
 igitur intellectus divinum quid est, si ad homi-
 nem respiciamus, sic vita quæ ex intellectu tra-
 ducitur, si humana vitæ comparetur, divina
 ipsa etiam est, neq; verò oportet quemadmo-
 dum non nulli monent, unumquemq; cum sit
 homo, humana & cum sit mortalis cogitare
 mortalia, sed quatenus licet se immortalem
 reddere, omniaq; efficere, ut ex præstantissimo
 omnium, quæ in ipso est, vitam traducat:
 quid plura hortatur omnes ad contempla-
 tionem vitæ futuræ.*

Sed

Sed ipsemet laudat antiquos bene sentientes de immortalitate animæ, de anima in fine textus postquam dixisset: *laboriosum esse animam unitam esse corpori, siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici, & multis placeat*: non redarguit, sed tacitè laudat.

Probatur verò ulterius immortalitas animæ ex textibus Aristotelis & quidem de anima, ubi comparat animam materiæ primæ, & licet materia prima dicatur corruptibilis, non ratione propriæ entitatis, quam expressè docet ingenerabilè & incorruptibilem, nam ejusdem ratio cur mundum dixerit fuisse ab æterno est, quia si materia fuisset aliquando producta, ea quidem vel ex nihilo, vel ex subjecto, non ex primo, quia ex nihilo nihil fit, non ex secundo, quia ad hoc quod producta fuisset ex alio præexistente subjecto, ergò ipsa non esset materia prima, & tamen substantialiter est subjectum primum, ergò ex mente illius non est generata, ergò est incorruptibilis, sed iterum de cælo per totam partem septimam vsq; ad finem generatio & corruptio sunt termini convertibiles, de mente illius idem dicendum erit de anima rationali, & si alicubi materiam primam corruptibilem appellat, hanc corruptionem respicere formas dicendum est, comparatio verò facta à Philosopho certum est, quod non teneat se

respectu solummodo entitatis, quia hæc
 potentia est, illa verò actus, sed solummo-
 do respectu originariæ entitatis, ita vt
 quemadmodum illa originariè est incorru-
 ptibilis, ita & anima ejusdem sit rationis, &
 repeto argumentum quod superius in alia
 lucubratione retuli, idem Philosophus de
 generat: animalium, ait mentem solam hu-
 manam advenire ab extra, qui locus expli-
 cendus est, quoniam ita resolventur obje-
 ctiones quæ adduci solent; loquitur igitur
 ibi de anima vegetativa, qua planta, de
 sensitiva qua animal, & de intellectiva qua
 homo, & duo proponit, primò vtrum om-
 nes animæ præferint, an nulla, an aliqua
 ita, secundò vtrum omnes veniant ab extra,
 vel omnes sint ita in materia, vt necessè sit
 fateri advenisse è potentia materiæ, vel ali-
 qua saltem ab extra originem ducat, aliqua
 autem non, & tandem concludit quod sola
 mens ab extra adveniat.

Ex quo patet mens Philosophi, & quod
 pariter nullo modo fuerit loqvutus de intel-
 lectu agente, vt aliqui conantur asserere,
 ad quid enim intellectum agentem contra-
 distinctum, & actu separatum ab intellectu
 possibili commiscuisset cum anima vege-
 tante & sentiente? non videtur certe ratio
 id asserendi, loqvutus est ergò de anima,
 qua homo est homo, vndè contorqueat se
 Caetanus quantum libet, nunquam poterit
 genuinè

genuinè aliter interpretari supra citatum textum, nam cum eo loci separatim agat de quolibet gradu animæ ad quid vt dixi immiscere sermonem de intellectu agente, quem dicunt esse substantiam separatam, & ab omni materia sejunctam, & siue sit Deus, vt aliquibus placet, siue intelligentia vt aliis, siue anima intellectiva constituens tamen vnum quid cum intellectu possibili, frustraneum erat hic inferere.

Ex quo rectè & indubitanter infero ex mente Philosophi animæ immortalitatem, ^{22. Text.} incorruptibilitatemque, tamquam nullo ^{51.} nexu Physico dependentis à materia & quantitate, & videtur id corroboratum ex Metaphysicis, dum inquit, intellectum humanum non bene se habere dum conjunctus est corpori, ast optimum esse habere dum extra corpus est, & propterea melius esse intellectui humano non cum corpore esse, quemadmodum consuetum est dici, & multis placet vt asseruit in libris de anima, atq; intellectum, dum separatur fieri id, quod verè est, & paulò post profequitur: etenim quædam melius est non videre, alioquin non fuerit quod optimum, intellectio se ipsam ergò intelligit, si est quidam quod optimum est, & est intellectio intellectiois intellectio tanquam quid optimum, si velimus hunc textum in sensu sano interpretari, cogemur dicere, eum hic loqui de spiri-
ritua-

ritualitate animæ, quæ non subjacet cæcitate oculorum, neque potentia visiva se diffundere potest ad perscrutandum tantum arcanum, ideò rectè dicit melius est aliqua non videre nisi intuitu mentali, quia quod optimum est non cadit sub visum, & sic ita, optimum non est, id est spirituale, hinc dum anima inquit se ipsam speculatur est intellectio intellectionis intellectio, nempe operatio proveniens à principio optimo id est immateriali, tendens pariter in optimum, in immateriale, & cum superius ostensum sit principium corruptionis dependere à materialitate, igitur quæcunque carent hac non sunt interclusa terminis corruptibilibus, ergo concedenda est animæ duratio etiam post separationem.

1. Tex.
82.

Sed quod mirum est nescio quomodo illi qui dicunt dubium extitisse Aristotelem circa animæ immortalitatem non advertent quid dicat scribens de anima disputans contra antiquos inquit enim: *Principalissimum enim est illud, quod continet, quodcumque est, anima autem esse aliquid melius & præstantius impossibile est, impossibilius autem adhuc intellectu, rationabilissimum enim est, esse hunc antiquissimum, & Dominum secundum naturam*: si ergò expressè dicit nihil præstantius esse intellectu, certè eum ab omni materialitate segregavit, non dixit esse ab æterno, aut ab æterno extitisse, ideoque anti-

antiquissimum appellavit contra Platonem, quem sequutus videtur Origines, qui putabant omnes humanas animas simul ante corpora extitisse, & propter errores quos in illo statu commiserant ad corpora, ut ad carceres fuisse transmissas, quod tamen Aristoteles expressè negat in Metaphysicis, *12. Tex.* ubi expressè negat ullam formam præcedere suum subjectum. Igitur ex dictis cum intellectui attribuerit gradum, & attributum præstantissimum præ cæteris animabus, nullum dubium est ejus etiam essentiam eminentiorem agnovisse.

Et certè argumentum indubitatum mihi videtur pro immortalitate ejusdem animæ dum in libris de anima proponit conditionalem: *si enim inquit anima non est separabilis à corpore, aut aliqua ejus partes, si partibilis ex sua natura est, manifestum est, quia quorundam ipsarum partium est actus, à quibusdam verò esse separabilem cum nullum sit prohibens, propterea quod nullius corporis sunt actus: nomine verò actus non intelligit actum primum, idest actum informandi & vivificandi, quoniam sub hac ratione anima est actus omnium partium, totiusque corporis, sed intelligendus est de actu secundo, videlicet de modo operandi.*

Si datur ergò pars aliqua quæ in operando non dependeat à corpore, ergò ex illius mente separabilis erit, & hæc ex plurimis

mis supra citatis textibus intellectus est tanquam potentia inorganica.

1. *Tex.*
65. Et iterum de anima postquam loquutus est de passionibus 63. & 64. ait : *Intellectus verò videtur innasce substantia quadam existens, & non corrumpi, maxime enim corrumpetur utiq; ab ea, quæ est in senio debilitate, nunc autem quemadmodum in sententiis accidit, sic enim acciperet senex oculum, & videret utique sicut & juvenis, proptereaq; senium non est quia sustinuit aliquid anima, sed in quo, sicut in ebrietatibus & morbis: jam ergò consideranti patet, quomodo passionibus non attribuat animæ, sed corpori, sed animam pænitus immaterialem agnoscat, nam debilitatem visus in senibus attribuit organo & complexionem, non verò animæ, imò paulò post subjungit : Igitur intellectus & ipsum speculari marcescit, alio quodam interius corrupto, ipsum autem impassibile est, quod intelligendum est, alio quodam interius id est habitus marcescit, ut supra expositum est, corrupto enim habitu corrumpitur denominatio intellectus habitualis, non verò substantia intellectus, quia hæc subsistere potest absque habitu, propterea concludit ipsum verò impassibilem esse.*

1. *Tex.*
53. Et non minus validitas argumenti pro animæ immortalitate eruitur ex libris de anima, ubi arguit fabulosam animarum Pytha-

thagoricam transmigrationem, eo quod Pythagoras solùm loquutus fuerit de anima, non verò de susceptivo nempè corpore, ideoque comparat animam arti Tectonicae in fistulas ingredienti, oportet enim inquit artem vti instrumentis animam autem corpore, ex quibus sic

Infero satis erat Aristoteli impugnare transmigrationem si dixisset, pereunte subiecto, & ipsa forma substantialiter & entitativè perit, ergò non datur transmigratio animarum, sed quia agnovit ejus immortalitatem, ad hanc demonstrationem non devenit, quia scivit ablata etiam vñione illam superstitem, alio ergò vsus est argumento videlicet, ad hoc vt quodlibet ingredia- tur corpus, debet in eo habere instrumenta & organa disposita ad operandum, sed quodlibet corpus hæc non habet, ergo illa transmigratio fabulosa est, & indè propter hanc rationem dixit in fine textus, quod vnumquodque propriam habeat speciem & formam, species verò humana ratione mentis plurimis in locis divinam nuncupat, & participare quid de divino asserit, de partibus animalium: *Solus enim animalium omnium 2. Cap. erectus est homo, quoniam ejus natura atque 10. substantia divina est, officium enim divini est 10. Cap. intelligere atque sapere (& in Ethicis) ac talis 7. quidem vita præstantior esset quam homini conveniat, non enim quatenus homo est, ita vi-*

vet, sed quatenus quid divinum in eo inest; quanto autem id præstat composito, tanto quoque ejus operatio ab operatione distat, quæ ex vivente alia existit, si igitur intellectus divinum quid est, si ad hominem respiciamus, sic vita, quæ ex intellectu traducitur, si humane comparetur divina etiam ipsa est.

Advertendum autem est hic Aristotelis artificium, quia duplicem assignat vitam, vnam nempe civilem quam vocat humanam, alteram intellectualem, cujus naturam statuit in contemplatione, & hanc ait si comparetur civili divinam est, quia illa operatur ob commodum humanum, hæc autem secundum dictamen intellectus respiciendo ad ejus essentiam, quod ex ejusdem verbis liquido patet, dum de contemplativa loquitur, præstantiorem illam esse ait, quam homini conveniat, quod explanat illis verbis, quanto autem id præstat composito, id est, si consideretur pura ejus substantia operando differt quasi à se ipsa, cum operatur dum est in composito, id est medio corpore, nescio profecto an clarius loqui voluisset ad demonstrandam ejus durationem & æternam permanentiam, quod quidem concordat cum textu alibi citato, quod nempe laboriosum sit animæ esse cum corpore, quare alia plurima Philosophi argumenta adduci possent, ex quibus evidenter patet eum pluries intellectum humanum

num vocasse divinum, ob ejus præstantiam & excellentiam, maximè cum degat in hac terrea corporis mole, habeat nihilominus sibi debitam & propriam operationem, in qua obeunda non vitur corpore, vnde rectè dixit, divini officium est sapere & intelligere, si enim mortalis esset & corruptibilis, utique materialis esset, à materia enim ut supra dictum est omnis corruptio ducit initium, & tamen materia prima non est susceptiva magis & minus, ergò operationes mentis humanæ tam nobiles & præstantes, quæ sapiunt naturam divini nullo modo à principio materiali scaturire dicendum est, imò ipsum Philosophum expressè ita sensisse judicandum est.

Quare D. Thomas explicans locum ^{10. Tex.} quendam Aristotelis in Ethicis prorumpit ^{13. cir-} in hæc verba: *ostendit quomodo felix se ha-* ^{ca finē.}
beat ad superiora scilicet ad Deum, & dicit quod felix felicitate speculativa, quia operatur secundum intellectum, contemplando veritatem, & curam suam apponens ad bona intellectus videtur esse optimè dispositus, in quantum excellit in eo, quod optimum hominis est, & est amantissimus Deo; supposito, sicuti rei veritas habet, quod Deus habeat curam & providentiam de rebus humanis, rationale est quod delectetur circa homines de eo quod est optimum in eis, & quod est cognatissimum id est simillimum Deo, quod quidem est intelle-

Etus, ut ex præmissis patet, & per consequens rationabile est, quod Deus maxime beneficiat his, qui amant intellectum, & honorant ipsum bonum intellectus omnibus aliis præferentes: hæc D. Thomas ad mentem Philosophi extollentis adeò singularem & mirabilem naturam intellectus.

2. *Tex.*
2.

Nec quidquam obstat, quod alicubi Philosophus in libris de cælo soli DEO attribuerit nomen immortalis, quia ut ibidem videre est, recitat mentem antiquorum, hos autem vocabat Hebræos, & dicit quod de eorum sententia sumpta immortalitate primo modo, ut in principio hujus lucubrationis dictum, solum immortale sit id, quod motum quendam habet, talem tamen habet, sunt illius verba: *ut nullus sit finis ipsius, sed potius iste aliorum finis sit, nam & finis continentium est, & hic perfectus existens continet imperfectos, & habentes finem ac quietem* (& notanda sunt verba) *ipse neq; principium ullum habet, neq; finem, sed incessabilis est infinito tempore: ubi advertendum quod licet circumscribat immortalitatem Dei per attributum non habentis principium & finem, & per incessabilem motum, non per hoc excludit alia immortalia, habentia quidem principium, non verò finem, & per non habens principium distinguit Deum ab omnibus non habentibus finem, Deum enim descripsit dicend,*
sem.

semper extitisse, existere & extitutum per omnem ævi ævorumque durationem quod comprobatur ex eodem de cælo, dum inquit locum superiorem honorabiliorem, ac diviniorem esse loco inferiori, sicut ea quæ ad ante fiunt, ad ea quæ ad post fiunt. 2. Tex. 34.

Et profecto capere non possum quare tantopere in omnibus libris Ethicorum & Moralium Eudemiorum commendet virtutem, inculcetque hominem non operantem secundum intellectum, sed solummodo secundum naturam humanam qua homo est, non hominem appellandum esse, & non differre à cæteris brutis, nisi sola ratione qua abutitur, cum nullum sibi præfigeat finem in ordine ad quem cunctæ ejus dirigantur operationes, & si homo sibi non præfixerit hunc finem, non hominem, sed amentem asserit, ita in Moralibus Eudemii 1. cap. 1.

quapropter inquit vita proposito sine carens, insignis stultitiæ argumentum est: in primis vero apud sese quisq; nec temerariè, nec segniter, constituere debet, qua nam parte beata vita consistat, & quid sit, quo sine nemini ea contingat: hæc ille, verum quidem est quod beatitudinem describat, ut in Ethicis in vita videlicet contemplativa, sed & hæc quo nam tendat constat, enimverò & hanc ait nunquam motu carituram, dum pervenerit ad statum in quo ejus esse erit optimum.

1. Tex.
66.

Deducitur ulterius immortalitatis argumentum de anima : cogitare autem, & amare, aut odisse non sunt illius passiones, sed hujus habentis illud secundum quod illud habet ; quare & hoc corrupto neq; meminit, neq; amat, non enim illius erant, sed communis quod quidem destructum est, intellectus enim fortassis divinius quid & impassibile est : ubi manifestè ostendit passiones illas spectare ad corpus, vel si etiam ad animam ad hanc respectu corporis, ideò dicit quod destructo corpore desinant illæ, quia animi non sunt, propterea concludit animum impassibilem esse, & repeto quod superius insinuatum est, dum enim disputasset de vegetativo & sensitivo, istaque principia non esse separabilia concludit intellectum aliud genus animæ esse, & ab his supradictis separabile sicut perpetuum à corruptibili.

1. Tex.
21.

De partibus animalium non esse Phisici tractare de omni anima, non enim de intellectiva ; siquidem non habet esse dependens à corpore, & demum expressè testatur de anima : cum intelligimus operationem quidem intellectûs non manere post separationem ejusdem à corpore, manere tamen secundum suam essentiam, id est non manere quo ad modum operandi, quia conjuncta operatur ad exigentiam corporis, ergò anima ex ejus sententia est immortalis : verba textus sunt hæc : *Sed non a-*
liquam

1. Ca. 1.
3. Tex.
20.

liquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit, se partus autem est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est & perpetuum.

Verum ad magis particularia descendamus, scribit enim Cælius Rhodiginus a-
 deò flaguritam fuisse cultorem pietatis & ti- Lib. 17.
Cap. 34.
 mentem futuros eventus in altero statu, ut moribundus lacrymatus fuerit implorans misericordiam divinam, libet ejus verba proferre: *proditum & illud monumentis est, cum Philosophus hic extrema sibi ingruere pressisset dolore, ac spe in lacrymas amplius profusum, prima causa misericordiam implorasse intentius, nec alio ut reor ductus motivo, quam dolore tactus ob crimina humanitus commissa penitentia loco illacrymatus: sed ad quid hoc, nisi spe veniæ melioris vitæ potiundæ teneatur?* ejusdem etiam opinionis fuit Suarez. 6. *Me-*
 qui ex Diogene Laertio eandem recitat o- taph.
Tex. 2.
p. 145.
Cap. 1.
 rationem, & iterum idem Rhodiginus anti-
 quarum lectionum repetit id ipsum, cujus
 verba hæc sequentia ad litteram sunt: & in
 libro de pomo quisquis fuerit author adnota-
 tum invenias, Scholasticos qui morienti ade-
 rant Aristoteli, cum is expirasset, sic virum 18. Cap.
31.
 affatos: qui Philosophorum animas excipit, &
 tuam colligat in suis recondens thesauris, uti a-
 nimam addocet recti hominis & perfecti, qua-
 lem te novimus: quid verò mirum si ita pre-
 cati sunt discipuli, qui audierant morien-
 tem

tem à DEO misericordiam implorantem, neque animam ejus commendassent Deo, nisi ab eo didicissent illam esse immortalem, quod existimo argumentum indissolubile frustraneum enim fuisset primo enti commendare quæ ad disunionem cum corpore transit de esse ad non esse.

8. *Tex.*
32.

Et tandem immortalitatem concludimus ex Physicis ubi laudat Anaxagoram asserentem animam esse impassibilem: *quapropter & Anaxagoras, rectè dicit mentem esse impassibilem & immixtam.*

Hæc itaque dicta sint ex mente Philosophi, mentem scilicet humanam immortalem esse à parte post in æternum scilicet duraturam (*supposito concursu conservativo DEI,*) modo verò videndum est, an etiam ex ejus opinione æterna sit à parte ante, & præextiterit corpori.

2. *cap.* 3.

Existimarunt nonnulli quod sic, & desumpserunt opinionis fundamentum ex libris de generat. animalium, ubi ait mentem advenire ab extra, quasi præextiterit corpori, & concludunt si advenit corpori seu materiæ, ergò præextitit, verùm abundè supra explicavimus locum istum, & conclusum est, quod illud advenire non includat præexistentiam realem, imò materiam seu corpus organizatum necessariò præintelligi debere non tempore, sed tantum ratione, nam præter allatam auctoritatem

Philo-

Philosophi ex Metaphysicis vbi negat for-^{12. Text]}
 mam vllam præcedere suum subiectum,^{16.}
 sequeretur etiam quòd otiosa vagaretur,
 cum sit ens incompletum, quod compleri
 debet per vnionem, proposuit enim an om-
 nes animæ existerent ante corpus, an nul-
 læ, an aliquæ ita, aliquæ non, & an essent
 in materia, & an provenirent ex semine
 maris, & an ex vi feminis fierent idest an
 traducerentur, an verò omnes extrinsecùs
 advenirent, an verò aliquæ, & tandem con-
 cludit ad negandam traductionem, aut ea-
 rundem generationem ex materia, quod
 sola mens extrinsecùs adveniat, quinimo
 clarè ex eodem loco patet, non solum alias
 animas, sed neque intellectivam præexiste-
 re, quam dicit priùs esse potentia, deinde
 esse actu, inquit enim priùs fieri seu gene-
 rari vegetativam, ac post sensitivam, ac
 demum |extra materiam advenire intelle-
 ctivam, eamque separabilem esse à cor-
 pore.

Verùm quia dixi priùs generari vege-
 tativam, postea sensitivam explico, per ge-
 nerari non intelligo quod de novo educatur
 è potentia materiæ, sed repeto quod supra
 alio loco dixi, transfundi, seu traduci cum
 semine, in quo formaliter existit anima, &
 juxta naturæ exigentiam principium illud
 sensitivum eminenter seu virtualiter in se
 continere principium vegetativum, dixi
 enim

enim generari respectu actus secundi operationum scilicet, quia primò relucet ac manifestantur operationes vegetabiles, scilicet nutritionis, ac accretionis, aliarumq; potentiarum his ministrantium, ac paulò post sensitivas, ita enim requirit ordo naturæ, ad quid enim sentiret æmbrio nisi nutriretur & augmentaretur? frustranea certè esset sensatio, originaliter ergò primò requiruntur vegetationes quàm sensationes.

Nunc restat inquirendum si quid reperibile sit quod redarguat ex Philosopho mortalitatem animæ, & pro posse diluendum est, & quibus aliqui ejus mentem dubiam eruunt.

*1. Tex.
ultim.*

Et ante omnia dicunt eum in Physicis pronunciaſſe ſibi impoſterum agendum eſſe de Phyſicis & corruptibilibus formis, anima enim inquiunt eſt forma Phyſica, ergo & corruptibilis, huic textui variè reſponderi poteſt, dico igitur quòd anima ſub duplici occurrat conſideratione, vel enim conſideratur vt talis ſubſtantia eſt, vel prout eſt forma corporis ſorganici, ſi primo modo textus adductus nihil facit ad rem, nam Phyloſophus hic non loquitur de tali ſubſtantia animæ, ſed de anima quatenus forma eſt, & ſub hac conſideratione dico eſſe corruptibilem, in formativè videlicet, non entitativè, ſeparata enim à corpore non ampliùs forma eſt, ergò ſub hac ratione deſinit eſſe,
&

& ita corruptibilis dici potest, non enim dicit se acturum impofterum de Phificis ſolum, ſed addit & corruptibilibus formis, quare manifeſtum eſt, quod eam accipiat ſub ratione formæ, etenim cum ſit forma hominis qui corruptibilis eſt, & ſatis eſt quòd Philoſophus ſit eam ſpeculatus ſub hac ratione, & ita videtur genericè loquutus, omnes verò formæ corruptibiles dicuntur, etiamſi aliqua quæ ſit vltimi termini Phifici ſit incorruptibilis, hæc enim vltima ſpecies non poteſt præjudicare generico modo loquendi.

Verùm alio etiam modo reſponderi poteſt nempè Philoſophum ibi loquutum eſſe contra Platonem, qui exiſtimabat principia rerum eſſe idæas, quas formas vocabat abjunctas à materia, & ab omni ſingularitate abſtractas, ideoque ingenerabiles, & incorruptibiles ac vniverſales: Ariſtoteles igitur loquitur comparativè ad has, factaque comparatione vocat eos corruptibiles, quæ non ita ſunt abſtractæ & vniverſales, ſed corpori corruptibili junctæ, exiſtuntque vt partes compoſiti corruptibilis, & ita interpretari debet textus etiam alibi ex Phificis vbi ait: *latent autem qui hoc faciunt, & qui idæas dicunt*: loquitur enim de ſeparatione reali vniverſalium à ſingularibus. 2. Tex.
19.

Deſumunt pariter mortalitatem ex 12. Tex.

Metaphysicis, vbi asserit quòd DEO in sit
 fœlicitas perpetuò, homini verò pauco tem-
 pore, ergò anima inquit non potest esse
 perpetua & immortalis; facilis est solutio,
 loquitur enim de fœlicitate quæ competit
 intellectu conjuncto, quæ certè parum du-
 rat, non verò de ea quæ competit separato,
 quam superius ex Ethicis demonstravi ex
 illius mente per ævum æternum durare.

2. cap. 6. Et iterum desumunt argumentum ex
 Ethicis, vbi asserit quòd fortis in mortis pe-
 riculo timet, quia mors est terribilium vlti-
 mum, nec quidquam boni, vel mali fortis
 cogitat sibi post mortem posse accidere, sed
 quia cogitat post mortem cessaturam ope-
 rationem fortitudinis, hæc fuit Philosophi
 mens & non aliter.

3. Tex.
 20. &
 29. Ulteriùs producunt argumentum de-
 sumptum ex libris de anima, vbi ait, quòd
 intellectus non possit intelligere sine phan-
 tasmate, ergo inquit ex mente Philoso-
 phi non potest separari à corpore, quia ani-
 ma sine phantasmate nihil intelligit, huic
 argumento satis respondi, vbi egi an anima
 absque phantasmatibus intelligat, nihilo-
 minus tamen dico, quod ibi Philosophus lo-
 quatur de intellectu quatenus versatur cir-
 ca sensibilia, non verò de intellectu abso-
 lutè, nam hic vt dixi substantias abjunctas
 à materia, vniversalia, Deum, Angelos, &
 se ipsam cognoscit, & hoc sine phantasma-
 tibus,

tibus, hæc enim concurrunt ad facilitandum intellectum, non verò ad absolutè operandum.

Potest etiam alio modo responderi, quòd Philosophi intentio sit intellectum conjunctum in hoc statu operari quidem ordinariè dependenter à sensibus, quia ita faciliùs operatur, ita tamen vt dum prima vice species intellectuales sunt impressæ in anima, tali pacto anima possit, sine superadditis seu supervenientibus aliis phantasmatum speciebus cognoscere & intelligere, quod evenit juxta Philosophi mentem loco *3. Tex.* citato, dum intellectus reflectitur in se ipsum, quid ni intellectus in habitu non intelligeret sine speciebus phantasmalibus? de anima, nulla enim videtur necessitas propter quam ab illis speciebus necessum foret moveri, nam licet vt supra operatio pereat, quia producta est mediis speciebus phantasmalibus, remanet tamen substantia intellectus, quare nulla est illatio, perit operatio, ergò etiam perit principium, quia alia intelligibilia manent, quæ possunt intelligi absque ministerio phantasie: etenim habitus habet se per modum formæ informantis ipsam animam seu intellectum, sed dato quod forma pereat sub ratione disunionis, non per hoc perit subjectum substantialiter, ita etiam per actus contrarios emarcescunt habitus, & alij introducuntur, non
ta-

tamen per hoc perit ipsa substantia receptiva habituum, nisi dixeris quod pereat intellectus sub formalitate habitualis, quod ultra concedo.

§. *Tex.*
52.

Ulteriùs obijciunt ex Phycis, ex eo quod principia quæ se movent per accidens sunt corruptibilia, anima verò movet se per accidens ad motum corporis, ergò inferunt ex Aristotele est corruptibilis.

Respondendum est hanc propositionem non esse absolutè veram, siquidem corruptibilium necessariò sunt partes corruptibiles, etenim si moveri per accidens spectaret solummodo ad corruptibilia, ergò sol, luna, & alia astra essent corruptibilia, quia moventur per accidens, ad motum enim suorum orbium moventur, mancum igitur & mutilum existimo textum illum sive interpretum, sive impressionis incuria, quoquo modo sit sensus esse debet, quod moveri à se ipso per accidens importet debere inesse corruptibilibus, omnes enim animæ insunt corporibus generabilibus & corruptibilibus, licet per hoc non colligatur, quod post corpus omnes maneant, solutio ergò sufficiens foret nisi instantia de astris aliter suaderet.

Dico ergo, quòd illud quod movetur à se ipso seu ex se incipit motum sine alia præcedenti motore activo, & hoc motu movens moveri per accidens inest corruptibilibus

libus solum, sic anima incipit motum à se ipsa in corpore, & ad motum corporis movetur per accidens, quoniam quod sic movet & per accidens movetur, habet cum re mobili connexionem, & dependentiam inseparabilem, aliter non moveretur ad motum illius, dependens autem, & inseparabile corruptibile est, saltem ad corruptionem illius à quo dependet, quare cum sic moveat anima corpus, & moveatur, videtur argumentum aliqualem apparentiam habere, sed certè si res bene perpendatur nullius vigoris est, nec aliud importat, quam quòd anima actu existens in corpore, naturalem ac necessariam cum ipso habeat connexionem, neque liberari à dependentia, & inter corruptibilia quo ad attinentia & constitutionem connumerari: ex alio verò capite si essentiam ejus & entitatem respiciamus, non absolutè dependentia superius dicta inseparabilis est, sed quis dubitaret hanc dependentiam non posse persistere cum immortalitate? fiat ergò comparatio ad materiam primam, quam semper dependere cum alio tantum reperiemus, nunquam per se ipsam motam, nihilominus incorruptibilis est quo ad substantiam, & licet per immortalitatem videamur quasi Deo æquiparari, cum tamen anima materiae unita sit, videtur aliquid ejus naturæ derogari, quia videtur quasi materiae con-

ditio.

x. cap. 6.

ditiones insequi, sed immortalitatem existimamus, si in se formaliter spectetur esse quoddam intrinsecum rei, quod additum alicui non variat, prout etiam remotum non destruit, quod nil aliud est dicere, quàm esse durationem æternam quæ naturam rei durantis non mutat. Undè rectè asserit Philosophus in Ethicis: *verum tamen quia sempiternum aliquid est, ideò magis bonum erit, siquidem neq; album, quod diutius, quàm quod uno die tantum durat albius est: ideò ipsa sempiternitas est optabilis, quia anima per virtutes intellectivas magnum sperat bonum in alia ventura patria, ideoque omni conatu ad eandem immortalitatem anhelat.*

Ulteriùs mortalitatem animæ deducunt, ex eo quòd anima sit terminus ultimatus perfectivus, faciunt illationem, ergò est inseparabilis, certè hæc consequentia parum sonat ad meritum, nam anima propriam habet entitatem, & tamen dicitur per se & essentialiter actus corporis, licet diversa sit entitas ab actu informandi, nam separata remanet essentia, non verò actus informandi, quia non est ampliùs actus corporis, cum certum sit prædicata essentialia esse inseparabilia; in ordine verò naturali, ad finem & ad aliud (prout decet essentialia principia) forma actuans est, & si quis diceret actum poni vt genus in recto in de-
fini-

finitione ipsius animæ, & quòd ideò sit præ-
 dicatum verè quidditativum, quia plerum-
 que in naturalibus habent se per modum
 respectûs, ex rationibus nobis videlicet, sic
 materia definitur per subjectum in recto,
 sic quantitas in Metaphysicis definitur in ^{s. Text.}
 ordine ad substantiam, & qualitas pariter, ^{18.}
 materia nempe quod alteri subjiciatur, &
 substantia quòd substet sic anima, sic reli-
 quæ formæ in ordine ad materiam, ita vt
 per colligantiam & ordinem dentur defini-
 tiones, non verò absolutè.

Dico ergo animam non esse terminum,
 taliter ac tali pacto constitutum, quin pro-
 priam habeat entitatem creatam, secun-
 dum quam inseparabilis sit, ergò anima ra-
 tionalis est de essentia & constitutione ho-
 minis, non autem quatenus actus est, est
 de essentia in primo modo per se de anima,
 sicut animal vel rationale hominis, quia
 taliter sine dubio non esset separabilis, & vt
 verum fateor, quandoquidem à plurimis
 excellentissimisque Philosophis materiæ
 primæ propria attribuitur existentia, quid-
 ni & animæ quæ indicibili præstat substan-
 tia? & tamen ab illis per potentiam DEI se-
 parabilitas non negatur.

Impugnant maximè, quia animæ pas-
 siones videntur communes cum corpore:
 aliqui verò respondent verum esse, si intel-
 ligere excipias; sed hæc responsio nugataria
 vide.

videtur, si enim Philosophus excepisset, facile esset objectionem diluere, sufficit ergo pro responsione dicere, quòd in toto primo libro de anima videtur Philosophus dubitanter in hoc merito loqui, nec quidquam determinasse, verum resolvit tandem, dum ait sensum non esse quia sustinuit aliquid anima, & ulterius sensum ex vehementi sensibili lædi, intellectum ex magnis intelligibilibus roborari: & degenerat: animalium actionem intellectus non communicare cum actione corporis, quod est dicere animam habere proprias operationes independentes à phantasmatis, nam phantasmata repræsentant singularia, ex quo univèrsalia per ipsa non possunt repræsentari, intellectus verò ex Physicis univèrsalia intelligit.

Tex. 65.
3. Tex.
37.
2. Cap.
3.

1. Tex.
49.

Objicitur etiam quod si anima ratione operationis esset separabilis quod idem foret dicendum de alijs omnibus animalibus, & formis, quia omnes sunt operationis principia.

Responsio sit, quod cæteræ animæ absolute dependeant à corpore, ideò si disjungantur intereunt, quare necesse est, quòd nec principium absolutum operandi habent; Anima verò rationalis habet entitatem independentem, à qua scaturiunt propriæ operationes, & quidem tam separata, quam conjuncta: & licet Aristoteles in Physicis

1. Tex.
28.

ficis dicat accidens esse separabile, dico hanc separationem intellexisse cum corruptione accidentis separabilis, cum verò loquimur de separatione animæ, eam intelligimus cum permanentia rei separatæ, forma verò vt forma, est relativum secundùm dici ad materiam, & sic inseparabilis est.

Obtrudunt pariter quòd Aristoteles vocet intellectum passivum corruptibilem, abundè huic objectioni responsum est supra, sed videntur magis fundari super auctoritate Philosophi de anima dicentis: *qui non sentit aliquid nihil addiscet, aut intelliget, & cum speculatur necesse est aliquod phantasma speculari*: verùm non est difficilis solutio hujus quæstionis, dico enim Philosophum ibi loqvutum esse de intelligentia quæ est circa res naturales & sensibiles, etenim sensibilia quoque intelligibilia sunt per sensus primo debent cognosci, vnde sistendo inter sensibilia semper dixit intelligentiam fieri per phantasmata, & quòd ita intellexerit, & talis sit sensus textus patet ex textu antecedenti, vbi ait: *neque res ulla est præter magnitudinem, ut videntur sensibilia separata in formis sensibilibus intelligibilia sunt, & quæ in abstractione dicuntur, & quæcunq; sensibiliùm habitus & passiones sunt, & ob hoc qui non sentit aliquid, nihil utiq; addiscet*: quis verò non advertit loqui de rebus naturalibus? per hoc verò argui non

3. Tex.
39.

Tex. 38.

Cap. 5.
5. Tex.
8.
 potest animæ mortalitas, & idem respon-
 sum sit ad ea quæ adferuntur de memoria &
 reminiscencia, loquitur enim de naturali-
 bus, & de memoria sensitiva, quæ circa
 sensibilia versatur, & in tali casu ego quoque
 dico intellectum dependenter à phantasma-
 tibus necessariò operari, non verò simpli-
 citer, quia vt sæpè dixi idem Philosophus
 in libris de anima ait, cum jam factus est in-
 telligens per se ipsum potest operari; item
 etiam D. Augustinus libro de quantitate a-
 nimæ sub littera D. *Atqui si corporea corpo-
 reis oculis mira quadam rerum cognatione
 cernuntur, oportet animum quo videmus illa
 incorporalia, corporeum corpus vè non esse, &
 iterum littera E ait: quia corpus non est ideo
 incorporea videre posset.*

Nec quidquam officit quod ad versarij
 obijciunt; nullibi scilicet Philosophum di-
 xisse intellectum operari absque phantasia,
 nam semper traddidit scientiam de sensibi-
 libus, & in ordine ad hoc quo ad praxim
 verum est, neque enim discurrendo semper
 nobis idola fingemus, nam aliquando im-
 materialia, abstracta & divina intelligimus,
 vnde qui dicunt primam intellectûs opera-
 tionem per phantasmata solùm fieri, aliàs
 non sic necessariò non male asserere viden-
 tur, & si dicatur animam non habere has
 operationes separatas, quia posset ad libi-
 tum operari, imò dico posse ad libitum o-
pe-

perari dum versatur circa vniversalia, hæc enim de anima sunt verba Philosophi: *causa autem quoniam singularium quidem secundum actum, sensus, scientia autem vniversalium: hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima, unde intelligere in ipso est, cum vult, sentire autem non est in ipso, necessarium est enim esse sensibile: ergo anima rationalis immortalis, & in æternum duratura, interitum nunquam, neque occasum expertura est, duratio enim ipsa quæcunque sit, naturam rei durantis mensurat, sicut tempus mensurat motum, at mensura à principio incipere debet; si indeficiens, vel adæquata (vt decet) sit futura, causa enim prima immortalitatem & naturam tribuit ipsi animæ, ab ea enim pendet in esse & vivere: Etenim rationi consentaneum est durationem rei (quam in rebus incorruptibilibus immortalitatem vocamus) ab initio suæ formationis largitam esse in æternum mensuram, ordo enim vniversi requirebat, vt in ipso omnes gradus entis reperirentur, quorum vnus fuit eorum, quæ sunt partim spiritualia partim corporalia, in quorum numero est mens humana, quatenus enim per passiones subiecta est motui, corruptibilitati subiecta est, quo verò ad propriam entitatem salva, incolumis, ac immortalis est, permanet, permanensque est, quæ licet habeat rationem subiecti recipientis, ita*

2. Text.
60.

5. Cap.
5.

sentit D. Augustinus libro. de immortalitate animæ, cuius adamussum verba inferere visum est inquit ergò: *manifestum etiam est immortalem esse animum humanum, & omnes veras rationes in secretis eius esse quamvis ea, sive ignoratione, sive oblivione, aut non habere, aut amisisse videatur, (& paulò post subdit) prius ergo quot modis accipiatur, quæ dicitur anima mutatio, videamus, quæ ut opinor manifestiores duntaxat, clarioresque nobis due sunt genere, specie vero plures inveniuntur, namque aut secundum passiones corporis, aut secundum suas animus dicitur immutari, secundum corporis, ut per aetates, per morbos, dolores, labores, offensiones, voluptates, secundum suas autem, ut cupiendo, letando, metuendo, studendo, discendo. Hæ omnes mutationes si non necessario, argumento sunt mori animam, nihil enim metuenda sunt per se ipsæ separatim, seu ne rationi nostræ adversentur, quæ dictum est mutato subjecto, omne quod in subjecto est necessario mutari, videntur est: & circa finem sub elemento A. concludit: potest igitur aliqua mutatio fieri eorum quæ in subjecto sunt, cum ipsum tamen iuxta id quod hoc est, ac dicitur non mutetur: & supra ad comprobanda asserta adducit exemplum de cera alba inducente colorem nigrum, non minus ceram esse dicit, si ex quadrata, rotundam formam sumat, & ex molli dure scat, frigescatque ex calida, & ista*

in subiecto esse , & ceram subiectum manere , manet igitur cera , non magis minusvè cera cum illa mutantur , & licet non solùm passionēs , sed & cæteræ species intelligibiles recipiantur in anima tamquam in subiecto ad eam mutationem seu interitum non est necesse & animam mutari , & concludit Augustinus : *quamobrem si anima subiectum est , ut supra diximus , in quo ratio inseparabiliter ea necessitate quoque qua in subiecto esse monstratur , nec nisi viva anima potest esse anima , nec in ea ratio potest esse sine vita , & immortalis ratio , & immortalis est anima , & eodem libro : quod factum ortumve non est ,* Cap. 8.
sempiternum sit necesse est : & postquam per totum fermè caput 8. differuisset de comparatione corporis ad animum reassumit argumentum de vita : Non ergo inquit potest animus mori , nam si carere poterit vita , non animus , sed animatum aliquid est : & libro de animæ quantitate : anima videtur similis Deo , & tu difficilè putas Deo fuisse , ut aliquid sibi simile faceret , cum hoc in tanta varietate imaginum , etiam videas nobis esse concessum.

Igitur anima intellectiva duplici fungitur munere faciendi nempè & recipiendi , & provt fungitur primò appellatur intellectus agens , quo est omnia facere , cujus actiones duæ sunt , illuminare formas seu species sensibiles , existentes in imaginatione seu æstimatione , & illuminando abstra-

here, & alio recipiendo species abstractas jam à materia, & sub ratione dicitur intellectus passibilis, quare dicitur etiam materialis quatenus est solùm in potentia, nullam habens formam seu speciem intelligibilem, nisi quando est in habitu; Hic idem etiam vocatur dispositus, quod idem est ac habitualis, quando scilicet habet in se principia, vel propositiones, quæ non aliundè, sed per se sunt nota, vt omne totum est majus sua parte, de quolibet est vera affirmatio, vel negatio, & si æqualia ab æqualibus demas, quæ remanent æqualia sunt. Ali- ter etiam vocatur adeptus vel perfectus, quando habet conclusiones, quæ sequuntur ad principia, sed non est conversus ad illa per actualem considerationem; ita etiam actuatus, vel accommodatus quando hæc actu considerat.

Undè D. Augustinus distinguit intellectum in superiorem & inferiorem, sed hæc distinctio rationis est, ideoque Plato in Timæo: *ad hoc inquit anima conjuncta est corpori, vt fruatur scientiis & virtutibus; si autem cum fervore magno se invenerit, benigne recipietur à suo creatore, si autem secus, relegabitur ad infera: & Aristoteles in Politicis: Anima naturaliter dominatur corpori, sicut dominus servo: & ibidem vtile est corpus regi ab anima: & Parphyrius in suis præceptis: Anima inquit immortalis est, vivit- que*

que perpetuò nec fenescit vnquam. Et Pythagoras in aureis versibus : aurigam animam optimam si constitueris corpori : vbi derelicto corpore ad libera æthera perveneris eris immortalis : Erasmus in declamatione de morte citat Socratem dicentem hominem ipsum animum esse, corpus autem nihil aliud quàm animi organum, vel domicilium, vel certè sepulchrum, ac carcerem : vndè cum emiserit, tum demum sui juris esse, multoque quàm antea sælicius vivere : Philistio animam sapientis DEO conjungi dicit, mortem non pendere animam, sed causam esse malam vitam quæ pendit animam : Seneca vt qui in alieno ait habitant, multis aguntur incommodis, semperque de aliqua domicilij parte conqueruntur, ita animus nunc de capite, nunc de pedibus, nunc de stomacho, nunc aliud de alio conqueritur : significans se esse non in suo domicilio, sed vndè breve sit emigrandum, & idem Epistola 93. vt ex barba capillos detonsos negligimus, ita ille divinus animus egressurus hominem quo receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an feræ distrahant, an terra contegat, non magis putat ad se pertinere, quam secundas ad editum in fontem : Panormitanus in libris de Alphonfi rebus gestis, ait eundem Alphonsum maximum immortalitatis argumentum desumpsisse ex eo, quod

corpora in hac vita decrefcere, ac per omnia membra fuos quafi fines & terminos habere videret, animas verò quantò ad annos accederent, tantò magis intelligentia, virtute, ac fapientia crefcere: Cicero in Catione majore ex Xenophonte, ait Cyrum morientem dixiffe filijs fuis, nullo modo filij, hoc vnquam mihi perfuafi, vt animus vivat donec fuerit in corpore mortali, quam verò ab hoc folutus fuerit, moriatur.

Lib. 11. Aelianus de varia hiftoria ait, Cercidum Megapolitanum in morbum periculofiffimum incidiffe, interrogatumq; num libenter moreretur: quid ni? dixiffe, videbo enim poft mortem viros in omni fcientiarum genere doctiffimos: ex Philofophis Pythagoram, ex hiftoricis Hecatæum, ex Poëtis Homerum, ex Muficis Olympum, qui fuis literarum monumentis nomen fibi immortalè pepererunt: Pliato Judæus libro quod omnis probus liber, innuit Anaxarchum à Nicrocreonte Cyri tyranno captum & maleis ferreis in faxo excavato contufum effatum fuiffe: Tunde inquit tunde probe Anaxarchi carnes, & offa, Anaxarchum nequaquam lædes (fubdit Philo) fenfit autem Philofophus clariffimus tyrannum quiddem poteflatem habere, vt pro arbitrio crudelitatem fuam exerceat in corpora hominum, animum, tamen immortalè femper fore extra omne tyrannorum imperium,

riam, & vt finem imponamus huic digref-
 fioni attinenti quidem ad immortalitatem
 animæ juxtà etiam tot Gentilium opinio-
 nem, quam folo lumine naturali ducti agno-
 verunt cum Cicerone concludamus, qui
 de fomnio fcipionis hæc fcripfit: *tu vero eni-
 tere, & fic habeto, non eſſe te mortalem ſed cor-
 pus hoc, nec enim tu is es, quem forma iſta decla-
 rat, ſed mens cuiusq̄, is eſt quiſq̄, non ea figura
 qua digito demonſtrari poteſt: Deum igitur te
 ſcito eſſe, ſiquidem eſt Deus, qui viget, qui ſentit,
 qui meminit, qui providet, qui tam regit &
 moderatur, & movet hoc corpus cui præpoſi-
 tus eſt, quam hunc mundum ille Princeps
 Deus, & vt ille mundum quadam parte mor-
 talem ipſe Deus æternus, ſic fragile corpus a-
 nimus ſempiternus movet: Et ipſe Theopbra-
 ſtus & Temiſtius Diſcipuli Philoſophi admit-
 tunt immortalitatem animæ, quam ſine du-
 bio didicerunt ab ipſo magiſtro.*

Cum verò abundanter dictum ſit ani-
 mam eſſe æternam ideoq; ſeparabilem ex-
 tituram, & defacto exiſtere inquirendum
 videtur de ſtatu ſeparationis.

Aliqui exiſtimarunt hanc ſeparatio-
 nem de qua quæritur fabuloſam eſſe, quia
 inquiunt cum anima habeat inclinatio-
 nem & appetitum vniri corpori, ſequere-
 tur quòd ille ſtatus eſſet violentus: respon-
 dendum tamen eſt, eſſe quidem connatura-
 le animæ informare corpus, non tamen
 exigere.

exigere perpetuò informare, & cum habeat operationes etiam independentes à corpore, non exigit ita vnita esse corpori, vt non possit separata existere, ille tamen status dici potest secundùm quid innaturalis & violentus, quia non est ita consentaneus fini à natura principaliter intento, & ita potest dici præternaturalis, hoc est præter finem à natura intentum, quamvis simpliciter & absolutè status separationis non sit violentus, solum autem illud videtur simpliciter violentum, quod est absolute tale, nec durabili est & perpetuum.

Quare status separationis animæ dici potest appetibilior quàm conjunctionis, non quidem secundùm appetitum innatū sed elicitedum, nam in illo statu sine dependentia à sensibus operatur vt Angeli, & perfectiùs cognoscit se, & spiritualia: ita vt exigit vnionem cum corpore quantum est de se, atque adeo sit contrà inclinationem illius non esse vnitam, quia verò non appetit appetitu absolutio, vt inclinetur ad vnionem perpetuam, cum hoc sit naturaliter impossibile, & consequenter naturalem appetitum habere non possit ad rem naturaliter impossibilem, sequitur euidenter secundùm quid statum separationis esse contra inclinationem animæ & violentum, non autem simpliciter & absolutè: & ratio est, quia cum non detur in anima absolutus
 appe-

appetitus & exigentia respectu vnus, non potest negatio vnionis illi absolutè esse violenta, & sicuti appetitus est tantum secundum quid, ita & negatio vnionis, unde animæ non debetur necessariò status conjunctus, quia cum sit operatiua etiam independenter ab organis corporeis, conaturaliter vterque status est illi proportionatus simpliciter, quamvis secundum quid sit contra inclinationem.

Verum quæri potest vtrum anima separata producere possit operationes materiales negativè respondeo quia ad perficiendas operationes materiales necessariò requiruntur organa seu instrumenta, anima verò separata nulla habet, ideò similes operationes producere non potest, anima enim vt supra dictum est ex Philosoph: vtitur corpore, vt ars instrumentis, sed etiam ex alio capite non est productiva similibus operationum, quia anima est principium vitale vt alibi dictum est, & eius operationes cum sint immanentes deberent recipi in ipsa anima, cum tamen nihil materiale recipi possit in spirituali, nec ratione igitur instrumenti, nec ratione principii, quare ex his dictis sequitur mentem humanam posse producere operationes spirituales intelligendi, & volendi nempe.

Vlterius quæri potest, an anima separata ferat secum species impressas & habitus

Intel-

Intellectuales, quos habuit vnita, & difficultatis fundamentum est, quia cum illæ species sint spirituales, videntur posse independenter à materia conservari præsertim cum illarum causa adæquata & conservatiua.

Dico probabile esse adferre secum species & licet probabilis etiam sententia sit, quòd in separatione eas amittat, & Deus alias infundat nihilominus tamen prior sententia magis arridet.

Probatur assertio, quia animæ separatæ recondantur eorum, quæ vnitæ gesserunt, vt constat ex multis historiis, & sacris paginis & hujus rei nulla alia potest reddi causa, nisi quia retinuerunt species quos habuerunt dum errant vnitæ, ad Deum enim confugere est sine fundamento & necessitate quòd alias videlicet species infuderit, non videtur opere præmium nam ad quid destruerentur primæ, vt aliæ infundantur, quare dicendum animam separatam habere quidem multas cogitationes perfectiores illis, quas habuit in corpore, sed etiam potest habere multas æquales & similes, sic etiam homo adultus multas habet cogitationes perfectiores quam haberit puer, sed tamen etiam aliquas similes, & vlteriùs dico animam cum iisdem speciebus posse elicere perfectiores operationes separatam quam conjunctam, & ratio est
quia

quia in statu separationis magis libera est & independens à sensibus.

Quare explico non solum adfert se- cum omnes species intellectuales habitusq; aquisitos scientiarum, & virtutum, cum omnia ista conserventur & permaneant in memoria intellectiva, quæ cum sit intellectus ipse ex necessitate permanent in anima separata, & ratio videtur cum habitus deperdantur, & corrumpantur per actus contrarios, confirmati vero in ipsa anima nullos habeant contrarios habitus vel actus in statu separationis à quibus corrumpi possint, minus per oblivionem, aut cessationem ab actibus;

Verùm aliquid fortè difficultatis adfert, eo quod in prima acquisitione similes habitus habuerint dependentiam à phantasmatibus, dico tamen quod licet habuerint illam dependentiam in fieri, nullam ideo habeant in conservari cum facti sint spirituales, minus in usu, siquidem illa dependentia quam habet dum est in corpore, haud essentialis est, sed necessaria tantùm propter naturalem simpatiam, nec non subordinationem potentiarum sensativorum cum intellectu vnito. Anima vero separata clariori & nobiliori modo intelligendi vitur, in priori enim statu conjuncto respicitur non solum modus essendi, sed etiam

nima à corpore , ergò non est alligata alicui spatio , & ex indè dico cum moveatur cum corpore , quod difficilius est , quam si moveat se ipsam solam , & si aliquid abjeceris de vnione , hanc dico solummodo esse conditionem requisitam vt moveat corpus secundum , vt autem se ipsum moveat nullo modo requiritur illa conditio , & ratio est , quia potentia loco motiva non distinguitur ab ipsa anima , & quamvis anima non possit elicere motum sensibilem , qualem habet vnita dependentem ab organis materialibus , potest tamen habere motum spirituales , quia est idem cum ipso , vbi animæ rationalis , sive illud sit divisibile , sive indivisibile , quod modo non controverto.

Aliqui tamen asserunt , ex eo animam rationalem habere virtutem movendi quatenus est forma corporis , & quia separatæ deficit hæc formalitas , ideò denegandam esse ei facultatem matricem , sed quidquid sit , nullum video fundamentum negandi etiam animæ separatæ virtutem movendi alia , nam sicuti in corpore potest alia movere , quare non etiam separata à corpore , quandoquidem vnio non est conditio movendi alia extra corpus , sed solum movendi ipsum corpus , nec quidquam convincit illa ratio , quod ratione formæ habeat illam
virtutem

virtutem, quod si ita est, quare etiam non alia corpora? & profecto si hæc ratio valet, non potest alia movere nisi prout forma est, dicam ego quod separata nec se ipsam movere poterit, quod tamen falsum est, ita **Co-**
nimbricenses in libros **Metaphysicos** **Aristo-**
telis in **Proëmio**.

14.

Cum ergò animæ separatæ intellectu, cognitione, voluntate ac memoria prædictæ sint, necesse est per has bene, vel malè affici, siquidem objectum ex sua natura operatur in potentiis quorum est objectum, maximè cum dixerimus animas separatas asportare secum species & habitus acquisitos tempore vnionis, jam ergò

Quæritur quomodo se habeant animæ separatæ circa necessarios & affines, & quomodo inter se, an scilicet ex cognitione animarum, quæ olim amicorum fuerunt, lætentur, & ex inimicorum conturbentur, objectum enim amabile delectationem parit, odibile tristitiam.

Dico quod animabus separatis nihil importent hujus status conjuncti commutationes, ad eas enim nihil pertinet, nec per cogitationem de hoc ab eis relicto statu, quid enim nos cogitamus de iis, quæ nobis in vtero contigerunt? & ipse Philosophus in **Moralibus Nichomachiis**, parum vel nihil ad animas defunctorum prosperitates vel

infortunia viventium attinere afferuit, quidquid in hoc statu mali eveniat, quod mærorem inducere posset, animas separatas exagitare non potest, siquidem incorruptibiles, impassibiles quoque existunt.

Utrum verò animæ in alio statu converfentur & alloquantur non est facile aliquid statuere, rationabile tamen est, quod sic quandoquidem hic affectus non aliundè originem ducit quam ex Symboleitate, id est, ex rationis participibus ex ipso intellectu originem ducit, & quidem vt dictum est, cum remanserint & species & habitus frustranei forent, si inter se recensere opera patrata in hac vita requirent, sicuti etiam discurrere de diversis rebus.

Quomodo autem id fieri possit adhuc sub nube est, nam vox formatur ex corporum ictu, videndum igitur est quomodo alloqui possint, & statuendus est aliquis modus quo possimus conjecturari animas inter se loqui.

Dico ergò quod dum anima A. vult manifestare animæ B. suum conceptum, posita tali voluntate, statim species illius voluntatis & objecti animæ A. loquentis in anima B. audiente producit, ita vt intelligat alteram. Quare excitatio ad audiendum fit quando posita voluntate ad manifestan-

festandum animæ B. suum conceptum illius conceptus species producitur in anima audiente, qua specie posita statim audit & intelligit loquentem, & cum loqvutio sit manifestatio objecti, provt est in intellectu loquentis, & volitio, qua volitio ad loquendum & objectum manifestandum non est in intellectu, sed voluntate, nihilominus tamen illa volitio est ordinatio objecti, provt cogniti, à voluntate provt veliti, ita vt fiat unio, vndè semper homo cupit scire, quid cogitet quando alteri loquitur; hinc ex Aristotele, voces sunt eorum, quæ sunt in anima passionum notæ.

Quapropter anima separata non solum simplici supra exposita loqvutione loqui potest, sed potest etiam simul pluribus, quoniam voluntas est tantum conditio requisita vt producantur in audiente species, quam loquens efficienter non attingit, sed DEUS producit ad ipsius arbitrium, & quidem in quacunque distantia loqui potest.

Restat vltimo inquirendum vtrum animæ separatæ habeant naturalem appetitum, inclinationem, & desiderium ad unionem cum corporibus, tamquam ad subiectum & partem principalem sui suppositi, cum quo olim affinitatem & connexionem habuerunt.

Authores in vtramque partem declinant, aliqui enim existimant ita esse, alij negant: & licet aliquid breviter superius dictum sit, attamen ego negativam sustinerem, & ratio videtur, quia ille status magis expetibilis est, qui magis liber est ab imperfectionibus, sed status separatus magis liber est, ergo: recordantur enim animæ afflictionum quas vnitæ sunt perpeffæ, nemo verò dicet has esse expetibiles, & licet magna affinitas quam habuit cum corpore ratione vnionis à natura ipsi advenerit, multi tamen ad proprium domicilium redire non satagunt, rememorantes incommoditates & miserias, quas inibi passi sunt; in statu verò separationis in quo anima intuitivè cognoscit immaterialia, & omnia abstracta à materia, hic status est præstantior & nobilior, quam hic conjunctus plurimis miseriis ac afflictionibus involutus, nunquam optatæ quieti innitens, sed continuis passionum fluctibus exasperatus, ad quid quæso anima ad hunc carcerem reddine optaret? maximè cum anteaictæ vitæ species retineat in memoriæ thesauro? quid enim homo nisi compositum ex elementis contrariisque qualitatibus, & humoribus continuo inter se præliantibus? & anima separata, non amplius pars hujus infelicitis compositi.

Etenim

Etenim ex vi naturæ simpliciter & absolutè non est amplius ei bonum esse cum corpore, nam quæ alicui aliquando bona fuere non semper ei in sempiternum bona, ad cuius propositum Scotus in 4. distinct: 43. quæst: 3. art: 3. validum adducit argumentum, quia inquit si anima separata naturalem haberet appetitum ad informandum corpus iterum debita ei esset reunio, quia appetitus naturalis non versatur, nisi circa rem naturaliter debitam appetenti, sed reunio non est naturaliter debita, ergò non habet appetitum ad illam, minor ab ipso probatur, quia quod est debitum naturaliter alicui potest ab eo naturaliter haberi, hoc est per media naturalia, sed constat nullum esse medium naturale per quod possit iterum anima separata reuniri corpori, ergò non habet talem appetitum naturalem ad reunionem: de Resurrectione novissima mortuorum nihil dico, quia illa non fiet naturaliter sed ita volente, & ab æterno disponente DEO.

Hæc itaque breviter dicta sint de anima, ejusque immortalitate ex sententia etiam Aristotelis, quæ omnia juxta sensum & præscriptum orthodoxum dicta esse volo, nec aliter,
imò

imò si quæ non consona forent, quod
non credo, eadem nunc revoco at-
que retracto, in melioremque semper
sensum me descensurum pro-
fiteor.

FINIS.

